

**ADATOK A PARLAMENTI NAPLÓ,
ÁLTALÁBAN A PARLAMENTI
NYILVÁNOSSÁG
TÖRTÉNETÉHEZ**

ÍRTA

ZELOVICH DEZSŐ

ORSZÁGGYŰLÉSI
S. TITKÁR

GYORSIRODAI

1928

KERTÉSZ JÓZSEF KÖNYVNYOMDAI VÁLLALATA
KARCAG.

DR. ZSITVAY TIBOR ŐNAGYMÉLTÓSÁGÁNAK.
A MAGYAR KÉPVISELŐHÁZ ELNÖKÉNEK
AJÁNLOM!

Előszó

„Parlamenti szónokok és parlamenti gyorsírók” című, nemrégiben megjelent hosszabb tanulmányomban az országgyűlési gyorsirodának, mint egyik legfontosabb alkotmánybiztosítékunknak 1865 óta való történetét ismertettem. Most az 1865 előtti idők homályát óhajtom felderíteni, a gyorsiroda történelmi gyökereit igyekszem feltárni, szoros összefüggésben a parlamenti napló, általában a parlamenti nyilvánosság kérdésével. A parlamenti nyilvánosság kivívásának ugyanis a gyorsírók kérdése volt a fix pontja, amint az adatok bizonyítani fogják. Voltaképen tehát e könyv anyagának is ez a történelmi tengelye, ehez tapad, e körül forog minden, közelebbi vagy távolabbi vonatkozásokban, de — ismétlem — szoros összetartozandóságban.

Csakhogy, amíg az ország eljutott 1865-ig, az intézményesített parlamenti nyilvánosság idejéig, sok víz folyt le a Dunán. Rengeteg küzdelemben, közel száz éves közéleti harcban került, míg követeink — részben a közönyös nemtörődömséggel s a kor megnevelésével, részben pedig a mindenkor kormányokkal szemben — kiverekedtek a parlamenti naplót, a

nyilvánosságnak ezt az olyannyira fontos biztosítékát. Ez a törvényhozási tusakodás egyike a magyar parlamenti élet legszebb fejezeteinek, annál is inkább, mert hiszen hogy a napi sajtó szabadon foglalkozhatik az országgyűlésen történetekkel, azt is épen a parlamenti nyilvánosságot legjobban biztosító országgyűlési naplón keresztül harcolták ki elődeink.

Ezer éves történelmünknek ezt a fejezetét ebben az összefüggésben még nem igen foglalta össze senkisé. Épen ezért talán érdemes lesz leereszkedni a magyar múlt csodálatosan gazdag kincsesbányájába s felhozni onnan történelmünknek nem ismeretlen, de ebben a vonatkozásban rendezetlen emlékeit.

Arra, hogy komoly történetíró módján taglaljam az eseményeket, túlon túl gyengének éreztem magamat, ezért azután megint csak a riportstílushoz folyamodtam. Ez mutatkozott egyébkéntis legelőnyösebb módszernek a történelmi hézagok betömésére. Az adatok bőséges közlésével pedig az volt a célom, hogy így bizonyítsam be, mennyire nem alárendelt jelentőségű ága kultúránknak a magyar gyorsírás és mennyire számottevő intézmény a naplót szerkesztő gyorsiroda.

Budapest, 1928 augusztus hó.

Zelovich Dezső..

A szónoklat és gyorsírás múltja

A teremtés sorrendjében a szónokok mindenestre előbb következtek, mint a szónokok beszédeit megörökítő gyorsírók. Ebből viszont az következne, hogy a politikai szónoklattörténeti irodalom személyekben és eseményekben sokkal gazdagabb, mint a gyorsírástörténeti irodalom. Ezt pedig nem mondhatjuk el és pedig egyenesen azért nem, mert politikai szónoklattörténeti emlékeink első idejében hiányoztak a gyorsírók, akik a nagyszabású beszédeket megörökítették volna a történelem számára. Ebből kifolyóan tehát bizonyos ráutaltság van az élőbeszéd e két tényezője között. Mindezeket pedig azért érdemes felemlíteni a szónoklat- és gyorsírástörténeti irodalom régmúlt idejének rövid ismertetése során, mert amint később látni fogjuk, mindkét tényező szoros összefüggésben van az egységes szónoklati és gyorsírástörténelmi fejlődést egyaránt hátráltató nyelvbeli kettősséggel, ami viszont igen erős akadálya volt a parlamenti nyilvánosság kifejlődésének is.

Lássuk először a politikai szónoklat történetét. Ebben a tekintetben, miként már említet-

tem. a politikai irodalom nem sok adatot nyújt.

Ha *Toldy* Ferenc (A magyar külpolitikai szónoklat kézikönyve című, 1866-ban megjelent munka elé) nem szerkesztette volna meg a magyar politikai szónoklat történeti vázlatát, majdnem tanácstalanul állanánk.

Régi történetünk említ ugyan egy-egy jelesebb szónokot, de egyetlenegy deákbeszédén kívül a XIV. századból nem maradt ránk semmi. A XV. és XVI. századból is kevés akad, az is elbeszélő kivonatban. Ugyanígy vagyunk a XVII. századdal is. Még a XVIII. században is alig jobb a helyzet, mert — mint *Toldy* írja — „az országgyűlési naplók, amelyek 1840-ig az alsótábla tárgyalásaira szorítkoztak, szinte sem teljesen, sem híven, azonfelül a szerkesztő ítélőmesterek által cenzúrázva tartalmazták azokat, azon szelídítve, módosítva s minden bátor vagy erős nyilatkozatot, mely a kormányt kelletlenül érintette, el is hagyva. Csak mióta a gyorsírszat divatba jött (1832) — írja tovább — sa naplók szerkesztését maga a tábla vette a kezébe, a főtáblánál pedig, amióta az általában naplóval bír (1840), kapjuk meglehetősen híven a tanácskozó szónoklatokat, az erdélyieket pedig az újabb kor Beszédtüraiban.”

Toldy Ferenc tanulmányában megkísérel bizonyos irodalomtörténeti alakítást is, amikor a *Mátyás* király kora előtti hosszú időt a politikai szónoklat első időszakának mondja. A szónoklat ebben az időben deák nyelvű s inkább szertartási, indítványozó és ünnepélyes jellegű volt, mint tanácskozó.

Szilágyi Mihály pesti beszédével kezdődik meg a szónoklatnak második s valóban nemzeti időszaka, mely az 1711-iki szatmári békével zárul be.

A harmadik időszak 1830-ig tart, amikor a római ékesszólást utánzó latin nyelvű szónoklatok divatoznak.

A negyedik időszak a magyar nyelvű szónoklás kizárólagos uralomrajutásával kezdődik, bár ugyan, mint írja, „zsengői már *József* császár korában tünedeznek fel, midőn t. i. kísérletes kivételkép, itt-ott a magyar ékesszólás is, de szinte még a rómainak formáiban, megszólal.” 1790 óta azonban a magyar szó a megyéken és a rendi táblákon egyre jobban terjed, úgyannyira, hogy 1825-ben itt már a deák beszédette a kivételt. „Sajátságos — mondja Toldy — hogy csak 1830 óta bírunk nem csupán magyar nyelvű, hanem nemzeties bélyegű szónoklatot.”

A szónoklatok magyar vagy latin nyelvű voltával összefügg az országgyűlési tanácskozások nyelve.

Toldy Ferenc, de *Kérészy* Zoltán egyetemi tanár is (Rendi országgyűléseink tanácskozási módja, 1906.) megállapítja, hogy régi országgyűléseink tanácskozási nyelve a mohácsi vész előtt magyar volt, mert más nem lehetett. Az első országos beszéd, *Szilágyi* Mihály beszéde 1458 január 22-én a pesti gyűlésben, amelynek folytán *Hunyady* Mátyást királlyá választották s amely, ránk maradt, magyar nyelvű beszéd volt. Bár az okiratokat és törvényeket ebben az időben latin nyelven adták ki, ez nem gyöngíti ezt az állítást, nem

pedig azért, mert a köznemesség, mely tevékeny részt vett a törvényhozási életben, csak elvétve tudott latinul.

A szatmári béke után a politikai szónoklat nyelve a latin lett és pedig most már az országos és megyei tanácskozásokban is. Ennek magyarázata az, hogy a tömeges országgyűlések elmaradtak, minek következtében a magyarul beszélő köznemesség visszavonult. Kivételek azonban most is vannak. A főrendi táblánál 1807-ig kizárólag latinul tanácskoztak és az alsótábla tanácskozási nyelve is majdnem teljesen deák volt.

A magyar nyelvet — és pedig először az alsótáblánál — csak a XIX. század elején kezdik ismét használni a rendek, bár ugyan már 1790-ben megtörik egyesek a jeget. Az 1825/7-iki országgyűlésen az alsótábla túlnyomórésztben már magyarul tanácskozott. A főrendek ekkor még csekély kivétellel latin nyelven tárgyalnak. Az 1839/40-iki országgyűlésen azonban már a főrendek is magyarul tanácskoznak.

A magyar nyelv kötelező használatáról végül az 1844. évi II. t. c. gondoskodik, mely a latin nyelv használatát csak a kapcsolt részek követeinek engedi meg.

Ez volna tehát a magyar politikai szónoklat története dióhéjban.

Amint láttuk, országgyűléseink tanácskozási nyelve hol a magyar, hol a latin volt, Ez a nyelvbeli kettősség, amellet, hogy miatta egységes szónoklati fejlődés nem alakulhatott ki, oka annak is, hogy olyan szegényes a mi politikai

szónoklattörténeti irodalmunk emlékekben, viszont magyarázata annak is, hogy a latin nyelv túlságos alkalmazása miatt nem fejlődhetett ki olyan közvélemény, amely szervezeten tudta volna követelni az országgyűlési tárgyalások teljes nyilvánossá tételét.

Ami pedig a gyorsírástörténeti kutatást illeti, a gyorsírás alkalmazását illetően az 1500-as évek mélységéig tudunk lehatolni s bizonyos mértékig innen kezdve kiegészíteni, illetve gyarapítani is tudjuk a szónoklati irodalom hiányos adatait.

Eddigi adataink szerint Magyarországon az első gyorsírók az 1500-as évek látóhatárán tűnnek fel. *Fraknoi* Vilmos (Egy pápai követ Mátyás udvarában) azt írja, hogy *Pecchinoli* Angelo orleai püspök, pápai követ, 1488-ban a *Mátyás* király által neki tett kijelentéseket gyorsíró módjára jegyezte. (Dr. *Téglás* Géza: Új adatok a magyar gyorsírás történetéhez.)

A legközelebbi adat ezután 1586—1570-re, Erdély vallásháborújának idejére esik.

Székely Sándor, a tudós tanár és később püspök, egyik munkájában (Az unitárius vallás története Erdélyben Kolozsvár, 1839) említi meg, hogy az unitárius hitvitákon már gyorsírók szerepeltek. Ezek voltak: *Fejérváry* Márton deési pap, *Marosi Sinning* János szentkeresztúri pap, *Övári* Benedek gyulafejérvári igazgató és *Wagner* Gergely, ugyanoda való köztanító.

A gyorsírók munkájának eredménye részletes naplók alakjában három kiadásban is megjelent (Dr. *Hajnóczy* Iván kutatása.) Ugyancsak

Hajnóczy írja egy tanulmányában, hogy az utolsó hitvitán, amelyet Nagyváradon 1569 október 20. és 25-ike közt tartottak meg, szintén közreműködtek a gyorsírók.

Érdekes adat az is, hogy *Pázmány* Péter, a nagy hitszónok, szintén gyorsíróval dolgozott. Erre *Szabó* Károly adatai mutatnak rá (Régi Magyar Könyvtár, Bpest, 1879). Azt írja ebben a szerző, hogy *Pázmánynak* egy keresztény hallgatója az eleven nyelv után írásba foglalta a beszédet.

Fraknoi Vilmos írja, hogy 1679 és 1685 között I. *Apafi* Mihály erdélyi fejedelem udvarában, *Bornemissza* Anna fejedelemasszony rendelkezése folytán, *Tofeusz* Mihály erdélyi református püspök beszédeit *Tisza-Ujhelyi* István és *Óvári Készei* János íródeákok *beíűszerint leírták*. Ez arra mutat, hogy ezek az íródeákok szintén gyorsíró-őseinknek tekinthetők.

A most ismertetett adatok alapján megállapíthatjuk, hogy a gyorsírás, vagy ahogyan régen nevezték, a *szaporairás* a maga kultúrfájának gyökereit leágasztotta az 1500-as évek történelmi rétegéig. Ez azt jelenti, hogy ötszáz évvel ezelőtt törekedtek Magyarországon arra és ami fontosabb, meg volt a lehetősége annak, hogy az élőbeszéd megörökítésével a nyilvánosságot öregbítsék. Ez a törekvés azonban egyebekben az akkori gyenge lábön álló könyvnyomtatási feltételek miatt is, még csak korlátozott publicitást jelenthetett.

Ezzel azután le is zárhatjuk a régmúlt idők történelmi levelesládáját.

Gáti István, a gyorsíró követeli a latin nyelv háttérbe szorítását

Továbbhaladván az újabb idők felé, egy nagy történelmi szakadék előtt kell megállanunk, mert a történések folyamatossága körülbelül száz esztendőre megszakad.

Hogy mi van a szakadék mélyében, — nem tudjuk.

A kútfők, melyek a magyar és erdélyi országgyűlések emlékeivel foglalkoznak, gyorsírás-történeti szempontból több támasztópontot nem kínálnak. A Magyar Tudományos Akadémia által kiadott Magyar Országgyűlési Emlékek és Erdélyi Országgyűlési Emlékek az országgyűlési irományok alapján ismertetik ugyan rendi alkotmányunk törvényhozásának életmenetét és közölnek is beszédeket, amelyek az élőszo erejével hatnak, hogy azonban a beszédeket gyorsírók jegyezték volna, arra nincs adat.

Pontosabb adatok szakirodalmunkban már csak *Gáti* István fellépése óta állanak rendelkezésünkre.

Gáti István 1749-ben született a szatmármegyei Mándon. Református lelkész, majd esperes s később Máramarosmegye táblabírája

volt. *Gáti* a saját maga által alkotott gyorsírási rendszerét már 1769—1792 között alkalmazta.

— Már a tapasztalás ki is bizonyította azt nekem ifjú koromban — írja magáról —, hogy harmadmagammal a' Debretzeni Papoknak prédikációjokat szórol-szóra leírtam (Dr. *Gopcsa* László: A magyar gyorsírás története.)

Gáti gyorsírói működését azonban túlhaladja az ő irodalmi jelentősége. Ő a maga korában igen lelkes úttörője volt annak a mozgalomnak, mely a csaknem kiveszett nemzeti öntudat felébresztését tűzte ki céljául.

Rendi alkotmányunkban ugyanis az alsótábla országos üléseinek naplóját, a mai jegyzőkönyvek formájában, az 1800-as évekig, latin nyelven szerkesztették. Ebben az időben a magyar nyelv túlságos elhanyagoltságának s főleg a nemzeti érzés majdnem teljes hiányának egyik legfőbb oka a deák nyelv használata volt.

Gáti, aki akkoriban szigeti pap volt, 1790-ben könyvet írt A magyar nyelvnek a magyar hazában való szükséges voltát tárgyazó hazafiúi elmélkedések címen, amelyben a latin nyelv háttérbe szorítását és kiküszöbölését sürgette.

Gátinak a magyar nyelv fejlesztése körül szerzett érdemeit a politikai történetírók is igen méltányolják. *Ballagi* Géza (A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig) azt írja róla, hogy *Gátinak* kétségtelen része van az 1790/91-iki országgyűlés ama határozatának meghozatalában, mely mindjárt második ülésében, június 11-én fontos határozatokat hozott a magyar nyelv

használatára nézve. Kimondta ugyanis, hogy miután minden nemzet a maga közügyeit a saját anyanyelvén szokta elintézni, . . . „ezenül a két tábla közti üzenetváltásoknál a magyar nyelv használtassék s az országgyűlési napló magyar nyelven vezetessék.”

Az 1790/91-iki budai országgyűlés határozata a magyar nyelv használatát és az országgyűlési napló magyar nyelven való vezetését illetően kétségtelenül nagy vívmány. Jelenti a magyar nyelv térfoglalását; azt, hogy az országgyűlési naplók és irományok így jobban közkinccsé válhatnak s abba beletekinthetnek azok is, akik nem tudnak deákul; jelenti a nyelvi öntudat és nemzeti érzés erősödését s jelenti a nyilvánosság iránti vágy felébredését, amelyet eddig tetszhalottan koporsóba ólmozottá latin nyelvű, magyartalan szellemű hivatalos világ. A részben magyar nyelvű diárium ugyan önmagában még nem nyilvánosság, de a magyar nyelv használata a táblák közötti érintkezésben és a diáriumnál már eredmény s mindenesetre egy új korszak kezdete.

**ORSZÁGGYŰLÉSI
NYILVÁNOSSÁG**

Miben állott a parlamenti nyilvánosság rendi alkotmányunk idején?

Ennél a kérdésnél hosszasan lehetne elidőzni, bár azt a nyilvánosságot, amelyet engedélyeztek a magyar törvényhozás tanácskozásainak nyilvánossága számára, kevés szóval körül lehetne határolni. Ez a nyilvánosság túllontúl szűkkörű, azt is lehetne mondani, hogy befelé néző nyilvánosság volt.

Az országgyűlési irományokat, jegyzőkönyveket stb. az 1800-as évekig latin nyelven szerkesztették. Ezek az iratok, amelyek úgyszólván hivatalos használatra készültek, nem voltak pontosak és kimerítőek s főleg nem a nép számára voltak szánva. A nyilvánosságot tehát legfeljebb a követek mellett az utókor számára szolgálták.

Sajtószabadság sem volt s ami volt, azt legjobban törtszámokban lehetne kifejezni. A kormányoknak okuk volt idegenkedni a teljes nyilvánosságtól s meg is tettek mindent, hogy félelmi lehetőségeiket a legkisebbre csökkenték. Szabadsajtót tehát nem engedélyeztek. A pozsonyi német és latin nyelvű, félhivatalos jellegű újságokon kívül alig volt s nehezen

keletkezett néhány magyar lap, ez utóbbiaknak azonban nem volt szabad foglalkozniuk az országgyűlési tárgyalásokkal s amikor már szabad volt a tanácskozásokról kivonatos tudósításokat hozni, a szónok nevét akkor sem volt szabad közölni. Félő gondolkodásukban azonban akkor is az előzetes cenzúra takarójával borították be a lapokat, nehogy valamely olyan vonatkozás kerüljön hasábjaira, amely megkeserítené az uralkodó kormányok szájaízét.

A törvényhozási tárgyalások nyilvánosak voltak ugyan, de ez is csak korlátozott nyilvánosság volt. Az ülésterem karzatára csak azokat engedték fel, akiket megbízhatóknak tartottak. A közlekedési viszonyok nem voltak akkoriban olyanok az országban, hogy egy 200 kilométeres rázós kocsit felért volna egy-egy ülés meghallgatásának élvezetével.

A nyilvánosság szempontjából legtöbbet talán az országgyűlési ifjúság, az úgynevezett kiskövetek szereplése jelentett.

Az 1848 előtti magyar országgyűlési életnek ugyanis fontos és lényeges alkotórésze volt az országgyűlési ifjúság, a kiskövetek testülete. Törvényhozási gyakorlatra és politikai ismeretek szerzésére kirendelt fiatalemberekből állott az országgyűlési ifjúság. Az ifjak, akiket mindenestre a tehetségesebbekből válogattak ki, az alsótáblánál szerepeltek s megyéik, általában megbízóik utasításához képest követeiknek állottak rendelkezésre. Nevezetesen: lemásolták követeik számára az országgyűlési iratokat, a kerületi ülések határozatait, azonkívül értesítet-

ték megbízóikat, vármegyéjüket, városaikat és a szabadkerületeket az országgyűlésen történekről. E minőségükben tehát a parlamenti nyilvánosságnak a hírszerzés és továbbítás szempontjából fontos tényezői voltak s működésüket diktatúrának nevezték. Jogilag nem tartoztak hozzá az országgyűlési testhez, de adminisztratív szempontból fontos szerepük volt.

Fontosságukat elismerte az 1687. évi törvény is, amely meghatározta úgy a felsőtáblánál, mint az alsótáblánál az ülési, az elhelyezkedési rendet. Az ülések alatt rendszerint követek háta mögött vagy körülöttük helyezkedtek el. A kerületi üléseken németes öltözetben, az országos üléseken azonban nemzeti öltönyt s karddal az oldalukon jelentek meg, épúgy, mint főnökeik.

Legkiválóbb történetírónk egyike, *Kovács Ferenc* írta róluk, hogy nagy hatalom volt az országgyűlési ifjúság. „Tiszta, önzetlen, szabadelvű szellemtől áthatva, ez csinálta a közvéleményt s lényegesen közreműködött a politikai elvek és szerepek ismertetése és népszerűsítése vagy elítélése körül. A sajtó e részben jóval kisebb szolgálatot tett akkor, mint most, mert szigorú előző vizsgálat alá volt vetve, elannyira, hogy a szónok neveit sem volt szabad a lapokban közölni, az ifjúságot ellenben kevésbé lehetett megfékezni. Nagy hatalom volt ez, mert harsány éljeneivel és gúnyos püsszegésével a tárgyaláson ítélt elevenek és holtak, a szabadelvűek, mint konzervatívok fölött, fáklyás vagy macskazenét s egyéb tüntetéseket rendezett.

Természetes, hogy a kormányok, illetve az országgyűléseken a kormányok képviselői, a királyi személynőkök, mint az alsótáblai tanácskozások elnökei, az ifjak mozgolódását nem szívesen nézték. Az 1741-iki országgyűlésen evégből a személynök a hallgatóságnak és az országgyűlési ifjúságnak kizárását indítványozta. Felállt azonban *Szirmay Tamás* zempléni követ s mint *Salamon Ferenc* írja (Kisebb tört. 85. 1.). „hangsúlyozta, hogy az országgyűlési fiatalság közt számosan vannak, kik a közügyek vitelére lesznek hivatva s ezeket az országgyűlésről kitiltani annyit jelentene, mint őket a közügyekben való tudatlanságra kárhoztatni. Mire, a személynök maga nem ragaszkodván indítványához, csak annyit mondtak ki, hogy mivel azelőtt az ifjak principalisaik mellett álldogáltak s vegyült közéjük odanemtartozó is, ezután csak olyan ifjak bocsátattnak be a terembe, kik az országgyűlés valamely tagja mellé vannak adva s ezeket igazolójeggy mellett a janitor bebocsátani köteles és számukra külön hely jelöltetett ki, t. i. a királyi táblai asztal megett a két ablaknál és a főajtó mellett kellett állniok s hallgatniok, mert zajongás vagy közbotrányokozás esetén kizárattnak.”

Hogy milyen is volt a parlamenti nyilvánosság az érte megindított küzdelem idején, azt ékesen írja meg báró *Kemény Zsigmond* egy essayjében.

Az történt ugyanis, hogy *Nopcsa* Ferencet aki, mint *Wesselényi* iródeákja, az ülésterem-

ben jegyezni kezdte a beszédeket, a felháborodott honatyák ki akarták dobni a teremből. Az incidenst, amely egyébként kiinduló állomása lett *Wesselényi* Miklós szónoki karrierjének, báró *Kemény* Zsigmond így mondja el *Csengeri* Antalnak, a *Pesti Hírlap* első szerkesztőjének 1815-ben Magyar szónokok és státusférfiak címen kiadott essay-gyűjteményében.

— Elkezdődtek a tanácskozmányok — írja *Kemény* Zsigmond — oly emberek összege által, kik közül egyiknek sem volt parlamenti tapasztalata, sőt sejtelve is a pártok vezetése és a szőnyegre vont kérdések tapintatos kezelése iránt. De hamar tanultak s a 91-iki országgyűlés Erdély évlapjain kitűnő helyet foglalt, az értész, a szónoklat és a hazafiság tekintetéből.

— A legkülönbözőbb körülmények által vonta magára *Wesselényi* mindjárt az első napokban a közfigyelmet. A kinyitás ünnepélyességei után t. i. csakhamar egy fiatal, alig húsz éves írnok lépett a tanácskozó terembe, nyalábbal a hónalja alatt és figyelő arccal. A vita meg volt kezdve s nem minden érdek nélkül szövődék valami közjogi tárgyon tovább. Hogy a haza atyjai a szőnyegen levő kérdés által egészen igénybevétettek, abból gyanítható, mert csak későn kezdték észrevenni, miként a belépett írnok, ki ez alatt tárcáját felbontotta, ólommal kezében néz és jegyezget.

— A kíváncsiak előnyújtják nyakaikat, hogy felvilágosítást nyerhessenek. A félénkek arca sápadt lőn; a heves vérmérsékűek pedig agyarkodó állást foglalva, a jelen volt kormány-

tagoktól magyarázatot látszottak követelni e különös eset iránt.

— Minden zavarban volt. Csak az írnok folytatta tovább munkáját egyenlő szorgalommal, vagy nem sejtván, vagy nem rettegven a közfigyelmet, melyet támasztott.

— Ily meg nem szakított jegyezgetés a zivatar kitörését előidézte.

— Micsoda kém jött ide? Ki bátorkodik leírni a mi beszédeinket, hogy a szót a házból kivigye? Ezen interpellációk kezdték egymást felváltani s már a megszeppent *Nopcsa* Elek, ki később udvari Cancellár lön, összegyűjté papírjait, hogy távozzék.

— Ekkor föállott *Wesselényi*, a még csak különcségeiről ismert férfi és gyönyörű szűz szónoklatát tartá a nyilvánosság mellett.

— Ezméi győztek, dörgő hangja megrázta a kedélyeket. Tapssal fogadtaték.

— *Wesselényi* a nyilvánosság szükségéről a még gyakorlatlan többséget felvilágosítván, *Nopcsa* a teremben maradt és háborítás nélkül folytatta vállalatát. Naplója, melyet Zsibón láttam, az egyedüli forrás, honnan az 1791-diki szónokok szelleméről részletes ismeretet lehet meríteni és nagy veszteség a történészre és a parlamenti irodalomra nézve, hogy ezen kitűnő ügyességgel szerkesztett munka a legérdekesebb tárgyak szőnyegre vitele előtt, általam ismeretlen okok miatt, félbeszakadt. (101. 1. Dr. *Siklóssy* László közlése.)

Ma, amikor a parlamenti nyilvánosság, kivéve a zárt üléseket, a legteljesebb mértékben

biztosítva van, amikor a sajtótörvény is teljes szabadsággal engedi közölni a parlamenti tanácskozások anyagát, kissé megmosolyogtat bennünket ez a 137 év előtti eset.

Pedig ez a nyilvánosság csak a nevében volt nyilvánosság. Nem volt másról szó, mint arról, hogy Nopcsa Ferenc a tanácskozásokat egyszerűen megörökítette. Sajtónyilvánosságról akkoriban jóformán még szó sem lehetett, ha csak a latin és német nyelven megjelenő s a kormányok cenzúrája alatt álló két félhivatalos lapot annak nem vesszük. 137 év előtt, amikor se telefon, se rádió, se tárgyilagos újság, szóval a hírközlésnek semmiféle szabad módja nem volt meg, követeink maguknak s várme-gyjüknek beszéltek s az országgyűlési iromá-nyokon keresztül, melyek csak a határozatokat tartalmazzák, talán még a történelemnek. Azóta nagyot fordult a világ kereke, a parlament a nyilvánosság központja lett, ma mindenki bele-láthat a törvényhozás munkájába s nem egy-szer nemzetek beszélnek egymáshoz az illeté-kes kormányférfiakon keresztül.

Országgyűlési napló, országgyűlési újság

Így állott a parlamenti nyilvánosság kérdése ebben az időben Magyarországon. Köveiteink, akik később valósággal sérelmi politikát csináltak ebből a kérdésből, egyszerre négy fronton vették fel a küzdelmet. Sikraszálltak a kerületi naplóért, az alsó- és felsőtáblai naplóért és az országgyűlési újság eszméjéért, mint amelyek egyedül hathatós biztosítékai a törvényhozási élet nyilvánosságának. A szabadsajtó kérdése távolabbi cél volt, amelyet csak ezen az utón sikerülhetett kiverekedni.

A kerületi ülések naplója

A kerületi ülések eredete felől még ma is nagy a bizonytalanság. *Kérészy* Zoltán egyetemi tanár munkájában erre nézve a következőket mondja:

— A kerületi ülések 1848 előtti alakjukban 1791 óta léteznek, de némely adatok szerint már korábban is szerepelnek. Keletkezésük úgy történhetett, hogy a hasonló természetű megyei követek a legfontosabb országgyűlési tárgyak fölött előzetesen eszmecserét folytatandó, min-

den különleges rend és szervezet nélkül összejöveteleket tartottak. Később az ország négy kerületének (t. i. dunáninnen, dunántúli, tiszáninnen, tiszántúli) követei külön kerületi ülésre jöttek össze, majd a két tiszai kerület követei együtt tartanak kerületi üléseket, míg a dunai kerületekéi külön-külön. Utóbb a két dunai kerület is összeolvad s így az összes megyei követe az alsótáblai tanácskozásokat két kerületi ülésen készítették elő, melyek egymással küldöttek által érintkeztek. Idővel egyes fontosabb tárgyakban a négy kerület együttesen kezdett el üléseket tartani, ami azután 1791 és főleg 1802 óta az alsótáblai tanácskozmány előkészítésére nézve rendszeres gyakorlattá is vált.

— A kerületi ülések eleinte az illető kerületbeli valamelyik megyei követ szállásán később, nevezetesen a négy kerület egybeolvadása óta Pozsonymegye közgyűlési termében, végül az 1832/36. évi országgyűléstől kezdve aképen, hogy a kir. tábla elnökével együtt eltávozván, az alsótábla többi tagjai együttesen előzetesen vitatták meg az ügyeket. Ugyanis a kerületi ülések eleinte kizárólag a megyei követekből állottak, 1790 óta azokon a káptalanok és a városok követei is részt kezdenek venni, míg a kir. tábla elnökei és bírái azokból mindvégig kizárva maradtak.

— A XVIII. század végéig a kerületi ülések nem minden országgyűlési tárgyat, hanem csak a fontosabbakat készítették elő, de hatáskörük mindinkább bővül, úgyhogy idővel minden országgyűlési tárgy ott vétetett legelső sorban tár-

gyalás alá, vagyis a kezdeményezés jogát azok gyakorolták, miért is a kerületi ülésben tétettek az új indítványok, itt is történt azoknak elsőfokú tárgyalása s még akkor is, hogyha valamely javaslat országos ülésben indítványoztatok tárgyalás végett a kerületi üléshez utasítottatott. A feliratok és törvényjavaslatok, az ezek iránt a főrendi táblához intézendő üzenetek és kerületi jegyzők által megszerkesztetvén, miután előbb a diktatúrán a követek számára leíratk, a kerületi ülésekben tárgyalattak s állapítottak meg. S ámbár az ülések kötelező erejű határozatokat nem hozhattak, mégis irányító, sőt döntő jelentőségűek voltak az országgyűlési érdemleges tanácskozásokra nézve, amennyiben arra szolgáltak, hogy a kérdések, illetve javaslatok előre feldolgoztassanak.

Ami a kerületi üléseket illeti, ezekről vezettek jegyzőkönyveket, ezek azonban csupán a határozatok és kész javaslatok megszerkesztésére szorítkoztak. Ez azonban sehogysem elégitette ki a rendeket, bár 1811 óta, mióta az ítélőmesterek kezéből kivették a tollat, a törvényhozó testület maga vezeti a jegyzőkönyvet. Az országos ülések ugyanis most már alárendelt szerepet játszanak, s minden, ami történik, kerületi ülésben jön tanácskozás alá, kézenfekvő tehát, hogy a kerületi ülések tagjai részletes naplót követelnek a maguk ülései számára. Kézenfekvő ez annál inkább, mert mint *Beöthy Á.* írja (A magyar államiság fejlődése c. munkájában, 797.1.): „Itten, fájdalom, egy nagy hiány az, ami szemünkbe ötlük, mely a történt

dolgok szabatos és pontos megismerését igen megnehezíti, ez pedig az országgyűlési naplónak, a diáriumnak, mint akkor nevezték, hézagoss és fogyatékos volta.” Ezekben pedig, mint *Horváth Mihály* is megállapította: „sok a ferdtés és ami el van hallgatva.”

A követek kerületi ülésen és magánösszejöveteleken igen sokat foglalkoztak a kerületi napló kérdésével. *Kölcsey* Ferenc Naplójában erre nézve bőséges adatokat találunk.

Eszerint az 1832 december 25-iki kerületi ülésen kimondták, hogy naplót fognak tartani, azt diktatúrára eresztik s annak szerkesztésére felkéri *Kölcseyt*.

December 29-ikén kimondják, hogy diktatúrán diktálás útján állítják elő a kerületi naplót, tekintettel a nyomtatás nehézségeire.

Innen kezdve a kerületi napló ügye egyre szélesebb vágányokon halad, belekapcsolódik abba Kossuth Lajos is, aki előzőleg, mint a távollevők követe, felszólalt s a kerületi napló kinyomatását sürgette. *Kossuth* többekkel együtt megjelent gróf *Andrássy* Györgynél s felolvasta társai előtt az eddigi ülésekről tett feljegyzéseit. Munkája általános tetszéssel találkozott s abban állapodtak meg, hogy *Kossuth* három gyorsíróval, *Orosz-szal* és még másik kettővel, vállalja a munkát. *Andrássy* is beleegyezett, azonban ugyanezen a napon este már azt a kijelentést tette, hogy gyanúsnak találja *Kossuth* személyét.

Január 11-ikén a követek *Wesselényinél* tanácskoznak a kerületi napló felől. *Siskovics*

ajánlja, hogy a nyomtatott íveket a pozsonyi német vagy latin nyelvű félhivatalos újságokhoz csatolják.

Január 14-ikén a kivonatos szerkesztésre ajánlkozókat az előlülőkhöz hívták. Megjelentek: *Bartha*, *Munkácsi*, *Hajnik* Károly és *Borsos* Márton, akik 346 forintot kértek munkájukért havonként. A követek azonban húzódoztak s mindenféle ürügyek alatt kibújtak a döntés alól.

Január 16-án *Wesselényi* ajánlatára 250 forintos havi fizetéssel kínálták meg a naplószerkesztőket, a kerületeket pedig felszólították, hogy ezt az összeget ajánlják meg. A felszólítás eredménnyel is járt s a naplóra 119 részvényes ajánlkozott. Ezzel szemben a követek még mindig vitatkoztak, mire 1832 február 28-ikán a naplószerkesztők bejelentették lemondásukat.

Kölcsey, látva a sok huzavonát, csüggedő hangon fejezi be a naplóra vonatkozó feljegyzéseit. A kérdés azonban nem aludt el teljesen.

Az 1834. évi országgyűlésen viharfellegek ostromolták a közélet egét, a kormány és az ellenzék farkasszemet nézett egymással. A tanácskozások fontos tárgya a nyilvánosság biztosítása volt. *Kemény* Zsigmond báró a Magyar szónokok és státusférfiak című műben, a két *Wesselényiről* írott tanulmányában így írja le ezt a parlamenti harcot:

— A kormány nem engedett, az ellenzék nem hátrált. Még az sem vala kieszközölhető,

hogy ezen országgyűlés szellemének nyomai a történezet számára fentartassanak. A vitatkozások kinyomatását „Napló” cím alatt a rendek elhatározták, a kormány megtiltá; s midőn az országgyűlés ily önkény ellen szabadkozott, *Wesselényi* a naplót, mint magánvállalatot kezdé saját könyomdáján kiadni, állítván, hogy jogilag nincs censura — de ez már sophismának is különös volt — s hogyha a nyomdák-ról volna is rendelet, a könyomda felől semmiféle tilalom elő nem mutatható.

— Alig készült el a beszédek tárából 18 ív, midőn hivatalnokok jelentek meg *Wesselényi* műhelyében és a könyomdát zár alá vették.

— A közönségben nagy ingerültség támadt. A szenvedélyek óránként emelkedének. Az elnöktől, *Nopcsa* Ferenc öngyméltóságától most országos ülés hirdetését kérte *Wesselényi* Miklós, azon *Wesselényinek* fia, ki egy igénytelen írnok személyében a megtámadott nyilvánosságot hőszíleg védelmezé.

— De az elnök vonakodott.

— Kétségtelen, hogy az eljárás megalázó vala. De ha igazságosak akarunk lenni, szintén tekintetbe kell venni, hogy magok az országgyűlés tagjai is nagy zavarba hozattak *Wesselényi* Miklós által. Mert a sajtószabadság, a könyomdának tetszés szerinti használata, mind oly kérdések valának, melyek a napló ügyével mesterségesen összebonyolítottak s alig voltak többé különválaszthatók.

Az 1839/40-iki országgyűlésen továbbfolytatták a harcot. Mint *Kemény* Zsigmond írja:

— Az 1839/40-iki országgyűlésen a rendek a kerületi naplónak a gyorsírók által való vezetését és kinyomatását kívánták s erre nézve a gyorsírókkal s a könyvnyomtatóval már az al-
kut is megkötöttek, de a kormány ezt a preventív sajtóvizsgálatba ütközőnek tartván, egyenesen megtiltotta, jóllehet a közvélemény oly nagy súlyt helyezett ezen kérdésre, hogy Hevesvármegye az 1839-ik év végén körlevélben hívta fel a törvényhatóságokat, hogy ha a kerületi napló kinyomatása nem engedtetnék meg, minden megye küldjön az országgyűlésre egy írnokot, ki a kerületi naplót megyéje részére leírja.

— Az 1843/44-iki országgyűléses (a május 22-iki kerületi ülésen) *Zsoldos* Ignác veszprémi követ az országos ülések naplójának közköltésé-
gen, gyorsírók által vezetését s emellett azt kívánta, hogy a rendek minél tökéletesebb kerületi napló iránt is, vagy ha ez nem történhetnék, legalább az iránt, ami kivihető, gondoskodjanak.

Az 1843 május 24-ikén tartott 4. kerületi ülésen *Lónyay* elnök bejelentette, hogy a kerületi naplóra nézve a kir. személynök hivatalosan semmitsem kívánván tudni, az érdemleges rendelkezés egyenesen a karokat illeti.

Az 1843 május 26-án tartott 5. kerületi ülésen *Zsoldos*, a soros jegyzőkönyvvezető, bemutatva a múlt gyűlésről felvett naplót. A rendek azt kitörő nagy tetszéssel fogadták s a felmutatott módot és munkatervet helyeselték és örömeiknek adtak kifejezést, hogy immár nem kerületi jegyzőkönyv, hanem hanem napló fog vitetni.

Az 1843 június 7-én tartott 13. kerületi ülésen bejelentette az elnök, hogy a nyomtató a kerületi naplót elvállalni nem akarja.

Pálóczy jegyző bemutatta *Schmidt* Antal nyomdásznak erre vonatkozó levelét.

Zsoldos sajnálja, hogy e törekvésen annyi átok fekszik s ármányt vél látni a dologban.

Június 27-én „*Zsoldos* fájdalmas érzéssel adja elő, mikép a kerületi ülések naplójának szerkesztését *Hajnik* Károly gyorsíró ugyan magára vállalná, de egyáltalában nem találkozik vállalkozó, aki a kerületi napló kinyomtatását felsőbb engedély nélkül elvállalhatná, mert mindegyik könyomdatulajdonos nyomtatási szabadságának elvesztésétől fél.”

Klauzál azt javasolta, hogy intézzenek feliratot a királyhoz a cenzúra ellen.

Beöthy szerint épen a kormánynak áll érdekében a nyilvánosság. A kormány tudja, miért vet gátat, pedig talán ő fogja legjobban megbánni.

Klauzál kifejtette, hogy a kormány nem nyíltan jár el, most csak a tipográfiai tilalmat hozta be.

Augusztus 9-én *Kállay* Ödön a gyorsíróknak alkalmasabb és kényelmesebb helyet kért.

Klauzál Gábor ugyanilyen értelemben szólott.

— A gyorsírónak — mondotta — nemcsak látnia, hanem hallania is kell a szót. Ennélfogva, miután a gyorsírók különben is jelenleg abban járnak el, mi előbb a kir. Tábla kötelességei közzé tartozott, az egyik az elnök

jobbánál, a másik pedig baljánál foglalhatna helyet.

Elnök kijelentette, hogy a kir. Tábla tagjai nem férnek el mindnyájan az elnökség emelkedettebb helyén s ezért azon lesz, hogy a gyorsírók számára a terem más valamely részében találjanak alkalmas helyet.

Az 1843 december 14-iki 121. kerületi ülésen a főrendeknek a rendekhez intézett választát olvasták fel a kerületi napló kinyomatása tárgyában. A válaszüzenet végső szavai a következőképen szólnak:

— Minthogy pedig az országos ülésekben a napló ügyis megvan és a tanácskozások teljes nyilvánossággal folynak, ő cs. és kir. Főhercegsége és a mélt. Főrendek oly rendtartás javaslatához, mely által tettelegesen az országgyűlés eddigi elrendezésében lényeges változás történnék, nem járulhatván, egész bizodalommal szólítják fel a KKat és RRet, hogy a kérdésben levő tárgy további szorgalmazásától elállani szíveskedjenek.

Benne volt még az indokolásban az is, hogy „az immár kifejlett hírlapirodalom feleslegessé teszi az országgyűlési tanácskozásoknak hivatalos alakban való reprodukálását”. Sőt még azt is megakadályozták a főrendek, hogy oly szerkezetű napló vezettessék a kerületi tanácskozásokról erre a munkára önként jelentkező követek által, melyben a tanácskozás alá terjesztett tárgy rövid előterjesztése után a kerületi rendek által tett előadások, a történő szavazások rendje s a hozandó végzés benne foglal-

tassanak. Ennek ugyan ellene volt *Beöthy* is, ki a kerületi napló leírása iránti indítványt mindig ellenezte s ő a napló leírása helyett annak sajtó útján való nyomtatását indítványozta, többek között ráutalt arra is, hogy a kerületi napló már 400 ívre szaporodott, melyet most már leírni lehetetlen. Ő köszönetet szavaz a naplívivő uraknak önkénlesen vállalt nagyszerű munkájáért, de mégis kijelenti, hogy a késés okát abban látja, hogy ők a gyorsírás mesterségét nem tanulván, nem gyorsírással jegyezték azt, amit jegyeztek, kombinálniuk is kellett, mit kipkedve-kapkodva jegyeztek, ez pedig nem kevés időbe kerül.

— Ezért — amint *Kérészy* írja — a kerületi ülések tárgyalásaira nézve csak a következők magán feljegyzései, naplói, jelentései s az azonkori hírlaptudósítások nyújtanak bővebb felvilágosítást. Epen azon körülmény, hogy a kerületi ülésekről, amelyeken történt minden országgyűlési tárgynak előkészítése, sőt túlnyomó részben érdemleges megvitatása is, kimerítő, hiteles naplók nem vezettek, rendi országgyűléseink tárgyalásainak s így tanácskozási rendjének és szabályainak is alaposabb, pontosabb megismerését felette megnehezíti.

Nem minden érdekesség nélkül való egy-néhány olyan indok felsorolása, amelyet a következők a kerületi napló létesítéséért vívott parlamenti vita során hoztak fel.

Beöthy Ödön például 1843 augusztus 9-én a rendek ülésén azzal kezdte, hogy nem tudja felfogni az ellenszegülést a kerületi napló kér-

désében akkor, amikor a lóversenynek is van jegyzőkönyve. Ha azt ki lehet nyomtatni, miért ne lehessen a kerületi üléseket is? A kerületi tanácskozás szerinte naponta húsz ívre terjed, annál fogva azt közirat útján bírni nem lehet, csak sajtó útján. Miután a nyilvánosság a magyar törvényhozó testben nem általános, miután annyi ember, annyi kéz van, aki tudósítást irhát, úgyhogy igen elkülönöznek egymástól s különböző fogalmakat állítanak elő az itt történt dolgokról — mondotta —, így az ügy érdeke kívánja, hogy tulajdon alakjába öntve s a ferdeségeket kizárva jöjjenek az itt történetek a közösség birtokába.

Báró *Eötvös* József 1843 november 23-ikán, a főrendek tanácskozása alkalmával egyenesen sérelemnek minősíti, hogy a törvényhozás egy részét munkálatai közzétételében akadályozzák. Nevetséges az a vád, hogy a kerületi napló veszélyes. Minden kétségen felül van az, hogyha a kerületi napló eszközlése által nagy károk és veszedelmek származnak, az országos ülések naplójából szinte azon veszedelmek támadhatnak, valamint a méltóságos tábla naplójából is. A kerületi napló kinyomatása tehát szükséges.

— Szükségessé teszi ezt — folytatja *Eötvös* — egy másik fontos szempont is. Nevezetesen az, hogy utasítások vannak s azokat nem ignorálhatjuk. A küldöket fel kell világosítani. Minden országgyűlési tanácskozás főfeltétele a kapacitáció. Ez Magyarországon az utasítások miatt nem lehetséges, hacsak azok vesznek

részt a tanácskozásokban, akik a teremben jelen vannak. Es ha a kapacitáció nem terjedhet ki az ország minden lakosára, szükséges, hogy a kapacitáció az országgyűlési teremből terjedjen ki az ország egyik részére. A követeknek módot kell nyújtani az esetleges bizalmatlansággal szemben arra, hogy magukat küldőik előtt legitimálják. Nem lehet tagadni, hogy az alsó táblai tanácskozások legnagyobb része épen a kerületi ülésben folyik, tehát nem lehet megtagadni a követektől a lehetőséget, hogy küldőik előtt magukat eljárásaikról legitimálhassák. A sajtó jelenlegi szabadsága nem elég arra, hogy a követeknek módot nyújtson a maguk igazolására. A közsajtó útján elég terjedelmesen közöltetnek az országgyűlési tanácskozások, csak valami kimaradt: a szónokok neve s ez igen fontos, mert a szólók nevei kihagyatván, küldőik nem tudják, vájjon miként nyilatkozott, ennél fogva az újság a legitimáció eszközéül nem szolgálhat.

Gróf *Széchenyi* István 1843 november 23-ikán a főrendeknél úgy nyilatkozott, hogy ő némely esetekben fél az igen nagy nyilvánosságtól. Ő inkább a sajtószabadság barátja. In thesi, ez a lehető legnagyobb jó, de a magyar nép még igazán nem érett meg a sajtószabadságra.

Az alsótábla naplója

Az 1790/91-iki országgyűlés határozata következtében a diáriumok azontúl már magyar nyelven is megjelentek a latin szöveg mellett, így az 1805. évi országgyűlés diáriumában, mi-

ként a címlap is utal rá, a magyar szöveg is olvasható. Ennek a diáriumnak címlapja a következő:

Naponkint Való Jegyzései Az 1805-dik
 Esztendőbe Felső Mésodik Ferencz
 Romai Császár, Magyar, Csehország'
 Koronás-Királyá Által Po'Sony Szabad
 Királyi Városában Mindszent-Havának
 13-dik Napjára Rendelt Magyar Ország'
 Gyűlésének Mellyek Eredet-Képpen Ma-
 gyár Nyelven íratnak. És Az Ország'
 Gyűlésének Fő Vigyázása Alatt Hite-
 lesen Deák Nyelvre Fordítottak.

Egy részlet ebből a Diáriumból: „Az első ülésen, október 17-én jelentette a Personalis Ur, hogy az Ország' Gyűlésének naponkint való jegyzéseit mind az Anyai, mind pedig a Deák nyelven a Királyi Tábla-béli Assesor *Reviczky* Józsefre bízta légyen.”

1830-ig az alsótábla tanácskozásainak naplóját magyar és latin nyelven vezették, az 1832/36-iki országgyűléstől kezdve azonban a napló már csak magyar nyelven került nyomtatás alá.

Kölcsey Ferenc Naplója szerint az 1832 december 22-én tartott kerületi ülésen az alsótáblai napló körül óránként szaporodtak a beszédek. Másnap már a naplóvizsgáló bizottságra nézve titkos szavazás is volt s választottak is minden kerületből 8-at, a négy kerületből összesen 32-t.

Az 1843/44-iki országgyűlésen az alsó-

táblai országos ülések naplójának gyorsírók által való vezetését határozták el s egyúttal kimondták, hogy a napló szorgos átvizsgálása és kinyomtatása egy, részben a személynök által kinevezett, részben a rendek által választandó tagokból álló bizottság által történjék.

Az 1843 május 22-én tartott 2-ik kerületi ülésben *Zsoldos* Ignác veszprémmegyei követ az országos naplónak a gyorsírók által való szerkesztését indítványozta. Kijelentette, hogy ő a költségeket akadálnak nem tekinti, mert ha a főrendek naplójának szerkesztése az országos pénztárból fizettetik, úgy ahhoz a rendeknek is bizannyal hasonló joguk van.

Lónyay elnök másnap válaszul bejelentette, hogy *Hajnik* Károly havi 600 pengő forint jutalom ellenében szerződésileg vállalta a munkát. A nyomtató viszont ívenként 6 pengő forintért hajlandó csak ajánlkozni.

Az 1843 május 24-ikén tartott 4. kerületi ülésen *Lónyay* elnök ugyancsak jelentette, hogy az országos naplóra nézve a könyvnyomtatóval is megtörtént az egyezkedés a kir. Személynök előtt. „E szerint oly 100 ívet, melyből egyre 22.000 s néhány száz betű s így az előbbinél mintegy $\frac{1}{7}$ résznél több jönne, szebb papiroson, mint eddigelé volt s oly kikötéssel, hogy a sajtó alól három nap alatt ki is kerül, kész 5 pengő forintért elvállalni, tehát 1 pengő forinttal olcsóbban, mint a főrendeké.

A kerületi ülés déli 12 órakor országossá alakul át. A kir. személynök elnök kérdést tesz a rendekhez, hogy az eddigi szokás mellett,

amint eddig vitettek a naplók, t. i. a kir. Tábla tagjainak nagy terhével akarnak-e maradni a rendek? Ha a tekintetes rendek a naplót gyorsíróval kívánják vitetni, az iránt semmi észrevételem nincs. Értekeztem e részben Nádor Ohercegségével is. A méltóságos főrendek naplójára nézve *Hajnik* Károly gyorsíró úrral, ki azt a múlt országgyűlés alatt is szerkesztette, már most megkötetett a szerződés, amelynek főfeltétele, hogy a napló három nap alatt elkészítve s kinyomatva legyen.

Az 1844 május 4-iki 140. országos ülésen *Fejérváry* hontmegyei és *Géczy* zólyommegyei követek felszólaltak a napló késedelmes megjelenése miatt.

Az *elnök* őszintén előterjesztette a késedelem okait, kijelentvén egyszersmind, hogy a mostaniakhoz hasonló viszonyok között jobb sikert nem is várhatni.

— A Karok — mondotta — ugyanis gyorsíróilag kívánták a gyűlések naplóját vitetni, máde még most a nem eléggé kifejlett gyorsírszatnak nincsenek nálunk annyi művelői, hogy a roppant munkatömegnek kellőképp megfelelhethnének.

— Másik oka a hátramaradásnak, mely főképp a nyomtatásra hat s a vállalkozó kiadó kedvét csökkenti, a közönség részéről mutatkozó csekély részvét. Az előfizetők száma kötetről-kötetre alább száll, minek oka részint a nyilvánosság egyéb orgánjainak természetesen gyorsabb és szinte szükséges működése.

Az *elnök* kijelentésére gróf *Ráday* pest-

megyei követ válaszolt. Szerinte a felhozott okok vezethetnek arra a következtetésre, hogy a napló, ha kiállítása lehetetlen s a részvét iránta csekély, szűnjék meg egészen, de arra semmiesetre sem vezethetnek, hogy a szerződő nyomtató vállalt kötelezettségét ne teljesítse.

A gyorsírástörténeti kutatás terén egy igen számottevő tudósunk: dr. *Gopcsa* László, aki már igen sok új adattal ajándékozta meg a szakirodalmat, kutatás közben felfedezte *József* nádornak egy Budáról, 1842 február 12-én kelt, latin nyelvű értesítését „a felső táblán lévő gyorsírókra nézve az utolsó országgyűlés alatti gondolkodásnak a karok táblájára is kiterjesztése tárgyában”.

A Karok és Rendek azt kérték a nádortól, hogy az alsó táblák üléseit is gyorsírók jegyezzék. Erre *József* nádor a következő értesítéssel felelt:

„Főtisztelendő, Tisztelt, Tekintetes és Nagyságos, úgyszintén Nagyságos, Nemes és Nemzetes Urak! Múlt év december 28-án 125 szám alatt ide intézett tiltakozásukban Fencímzett Uraságaitok azon kérelmet terjesztették elő, hogy a felsőtáblán levő gyorsírókra nézve az utolsó országgyűlés alatt tett gondoskodást a karok táblájára is terjesztem ki.

Amint ezen kérelem tárgyára vonatkozólag Fencímzett Uraságaitok jól tudhatják, hogy azokról, amik az országgyűlési naplók pontos vezetésére megkívántatnak, eddig is

az országgyűlésileg egybegyűlt Karok és Rendek által történt gondoskodás, úgy bízom abban, hogy Ugyanazon Fentcímzett Uraságaitok be fogják látni, hogy az ezen ügyben teendő újabb gondoskodás is, valamint magának a naplónak jövőbeni elrendezése is, amely nélkül a gyorsírók munkája célra alig fog vezetni, a Karok és Rendek további országgyűlési tanácskozásától fog függeni.

Akiknek egyébként tartós és hosszantartó egészséget őszintén kívánok és maradok Fentcímzett Uraságaitoknak,

Budán, 1842 február 12.

Jóakarója:

József nádor s. k.”

Főrendi napló

Az alsótábla az 1832/36-iki országgyűlésen indítványozta, hogy a főrendek is vezessenek naplót a maguk tanácskozásairól. *Ballagi Géza* szerint (*A magyar nemzet története*) a főrendiház ezt azzal utasította vissza, hogy a felsőtáblai tanácskozmányokról naplót vezetni szükségtelen, mert izeneteik az országgyűlési irományok között kinyomattatván, tanácskozásaik eredménye eképp úgyis köztudomásra jut. Továbbá közjogi szempontból is aggályosnak vélték a maguk részéről ezt azért, mert „a két tábla egy diaetai testet képezvén, ha két jegyzőkönyv vezetettnek, ez az első lépés volna az országgyűlés egységének megbontására.”

1839-ben is felszólították a főrendeket arra,

hogy köztanácskozásairól naplót vezessenek. Erről *Deák* Ferenc és *Hertelendy* Károly zalai követek jelentése is megemlékezik. Eleinte ezt a felszólítást siker nem koronázta, de az országgyűlés vége felé a főrendek is elkezdték a naplót vezetetni s azt folyvást fent is tartották. 1843-ban a főrendi naplóra nézve *Hajnik* Károllyal egyezséget kötöttek úgy, hogy a napló három nap alatt kinyomatva megjelenjék.

Hajnik Károly átfogó szereplése

Itt kell megemlékezni *Hajnik* Károly gyorsíró szerepléséről, akinek működése az adatokat bőségesebbé és a történeteket átfogóbbá teszi. Amíg a rendek csak tanácskoznak és vitatkoznak, Hajnik részben ingyen, részben szerződéses javadalmazásért, ott gyorsíróskodik mintegy három évtizeden keresztül az országgyűléseken és biztosítja a történelem számára a tárgyalások megörökítését. Az ő szereplése a magyar és erdélyi országgyűléseken még mindig nem igen jelent többet, mint korlátozott nyilvánosságot és a beszédek pusztán megörökítését a történelem számára. A politikai irodalom ugyan örökre hálás lehet *Hajniknak*, aki hosszú időn keresztül úgyszólván egyedül szerkesztette a naplókat, csak hogy a naplók kinyomatása még mindig nem jelentett tekintélyes nyilvánosságot.

Nem is jelenthetett, mert a naplók kinyomatása rengeteg költséget emésztett fel akkoriban, egyébként is azok csak a követek számára készültek és azok közül is csak azoknak, akik előre megrendelték. Ilyen célokra a magyar zseb nehezen táruul fel, különösen akkor, ha a szabadelvű újítások nem is, találkoznak

mindenkinek tetszésével. *Kölcsey* Ferenc pedig sokat panaszkodik efelől Naplójában.

Emellett még a sajtószabadság sem volt teljes, úgyhogy az országgyűlési tárgyalások nyilvánossága még mindig elég szűkkörű. Kétségtelen azonban, hogy így is nagy ugrás történt a nyilvánosság biztosítása felé.

Hajnik Károly, aki az ügyvédi vizsga letétele után Temesmegye aljegyzője lett, mint Taylor-rendszerű gyorsíró, 1832-ben a pozsonyi országgyűlésen gyorsíróskodott. A magyar és erdélyi országgyűlések naplóit 1866-ig ő szerkesztette. Az 1834/35. évi kolozsvári és az 1830/40 évi pozsonyi országgyűlésen a főrendi naplót ingyen jegyezte. Az 1841/43 évi országgyűlésre *Kemény* Ferenc báró elnök adott neki megbízást. Az 1843/44 évi országgyűlésen szerződést kötött a főrendekkel a napló vitelére. 1846/47-ben, az erdélyi országgyűlésen. *Jósika* Samu báró meghívására dolgozott. Az utolsó rendi országgyűlésen, amely Pozsonyban ülésezett, ő szerkesztette a naplót. Jelen volt az 1848-as rövid erdélyi országgyűlésen is és az unió kimondásának híret ő hozta Pestre. Az 1848 júliusában megalakult pesti nemzetgyűlésen a naplókat és országgyűlési irományokat adta ki és a „Közlöny” számára több társával együtt ő készítette az országgyűlési tudósításokat. Az 1861 évi országbírói értekezletnek és az abban az évben tartott magyar országgyűlésnek gyorsírodáját ő állította össze. Főnöke volt az 1865-ben Kolozsvárott tartott utolsó erdélyi országgyűlésnek is. (Dr. *Gopcsa* László adatai.)

Az 1841/43. évi kolozsvári országgyűlési tanácskozások anyagát *Hajnik Beszéd-tár* címen adta ki. A Beszéd-tár címlapja így festett.

Beszéd-tár

Záratókul az 1841/2-dik országgyűlési jegyzőkönyvhöz Szerkeszti és kiadja Hajnik Károly. Nyomatott a Kir Lyceum intézetében.

Az ő megbízatására vonatkozó adatok az 1841 évi november 18-án tartott III. országos ülésből a következőképen szólnak:

— Elnök önmagméltsága a Beszédek Tára szerkesztésére nézve azon indítványt teszi, miszerint tapasztalván a múlt országgyűléseken, mennyire óhajtották a rendek az országgyűlési nyilvánosság megalapítása célzatából a Beszédek Tára szerkesztését a lehetőségig tökéletesíteni s mégis minő fáradsággal és idővesztéssel jutottak hozzá a gyűlés tagjai annak szerkesztéséhez, azonban a várakozásnak még sem felelhetett meg, annál fogva a múlt országgyűlési szerkesztésbeli mód terheinek megkönnyebbítése és a Beszéd Tárának teljesebb létrehozása tekintetéből a jelen országgyűlési Beszéd-tár szerkesztésére meghívta nemes magyar honból *Hajnik Károlyt*, ki a gyorsírás módját igen jól érti, és ezen írásbeli mesterség utján a Karok és Rendek sokkal tökéletesebb Beszéd-tárhoz juthatnak az eddigieknél, őt azért a KK és Rendek szívességébe ajánlá.

— A KK és Rendek önmagméltsága elő-

leges gondoskodását s indítványát elfogadva, határozták, hogy a Beszédtárt *Hajnik* Károly gyorsírás szerint szerkessze s szerkesztvényét az országos Rendek által választandó biztosság hitelesítse.

— Ezután a közelebbi ülésen napirendre tűzött jegyzőkönyv szerkesztése, megbírálása és kinyomatása módja került szőnyegre, mire nézve határozattá vált, hogy a jegyzőkönyvnek három kiegészítő osztálya legyen: jegyzőkönyv, irománykönyv és Beszédtár. Az elsőbe legyenek iktatva jegyzőkönyvi alakban az országgyűléseken folyt előterjesztések és az azokra hozott határozatok s általában egyes szónokoknak jegyzőkönyvbe iktatni kívánt beszédei; a másodikba írassanak a Rendekhez intézett, úgy az ülésből kelendő minden irományok s adatok; a harmadikba végre az országos ülésekben folyt beszédek.

— A jegyzőkönyv ezen osztályainak megbírálására választatnék az 1837-iki mód szerint 35 tag titkos szózatokkal s a többséget nyelrendők osztályokra szakadva úgy folytassák kötelességüket, hogy hetenkint hét bíráljon közülök. A jegyzőkönyv kinyomatása iránt a nyomtatóműhelyekkel, úgy *Hajnik* Károly úrral fáradság jutalma iránti egyezkedésre a választandó bírálóbizottság hatalmaztatott fel oly ajánlással, hogy léptei eredményeiről a Rendeket tudósítsa.

Kölcsey naplója a nyilvánosság körüli vitákról

Kölcsey Ferenc, aki, mint követ, az országgyűlés jegyzőjeként működött, az 1832/33 évi kerületi és országos ülésekről nagyon érdekes naplószerű feljegyzést vezetett. A terjedelmes naplónak úgyszólván minden oldalán fellelhető az országgyűlési nyilvánosságért folytatott harcra való utalás. Naplójából rendkívül sok érdekes adatot ismerünk meg s épen azért érdemes az ismertetésre.

1832 december 22-én azt írja, hogy az e napon tartott kerületi ülésen az országgyűlési napló körül úgyszólván árvízként szaporodtak a beszédek.

— Tíz óra tájban — mondja — az előlülő már a végzést kimondá s még 12 órakor is egymásután keltek fel a szónokok, egyik a másik mondatát ismételvén.

— A gyorsírók leírtak mindent, de állítások szerint a jegyeket rendes írásba által tenni négy napra van szükségök. Mit használ így az egész mesterség? Vagy jobban kellene dolgoikhoz érteniek, vagy nagyobb számmal lenniük. Mindeddig csak gróf Andrássy által van kettő,

s amint mondják, Temesvármegye is küldött, de hányat, nem tudom.

Természetes, hogy *Kölcseyt* nem elégíthette ki a munka gyorsasága, hiszen akkoriban még nem volt írógép és a szónoklatokat közönséges írásba kellett áttenni. Egy órai anyagot kézírással körülbelül 12-14 óra alatt lehet csak átírni, írógépbe diktálva pedig 3-4 óra alatt. Folyamatos átírásra nem lehet gondolni, mert munka közben gondolkozni, az anyagot rekonstruálni és a mondatokat megstilizálni is kell, ami idővesztés. *Kölcsey* feljegyzéseiben különben utal arra is, hogy a naplószerkesztést akkor még csak magánvállalkozási alapon vitték.

Morogva ment ki a sokaság. . . .

1832 december 23-án a következőket írja: — Tegnap délután öt órakor a naplókönyv ügyelőire volt scrutinium (a titkos szavazás összeolvasása.) A szavazatok beszédetvén, de oly rövid idő alatt meg nem számláltatván: *a kerületek szétoszlottak*. A scrutinium következtében ma 11 fél órakor kerületi ülésben a választottak kineveztetének. Választottak pedig mindenik kerületből nyolcan, öszvesen harmincketten; kik váltólag négyenkint három három országos ülésre fognak ügyelni, magok is jegyeznek, a királyi tábla tagjaival, minden ülés naplóját három nap alatt általnézik; mely általnézés után a többé semmi változtatás alá nem jöhető nyomba huszonnégy óra alatt a sajtó alól kijön. Ez ülésnek hamar vége lőn, s a naplókönyv magyar nyelven készülését már na-

gyobb részint állva, kalapjaikkal kezeikben végzek el. Morogva ment ki a sokaság nagy része, mert peroratiokat nem tarthatott . . .

Kölcsey Naplójának ez a része a napló-bírálóbizottság működésére vonatkozik s így a hitelesítéssel függ össze.

Ismét csak peroratiók . . .

— Gróf *Andrássyhoz* ménének *Pázmándy, Czindery* és én, folytatja *Kölcsey*. A követek nagy része utasítást kapott, hogy országgyűlési újságot eszközöljön. Ez újság javaslata az 1831-iki diétán gróf *Andrássytól*, mint tornai követtől tétetik, de függőben marada. Most már az a kérdés, mint kell a tárgyat úgy kezdeni, hogy belőle valami lehessen? *Wesselényi* az egész dolgot időelőttinek hiszi, de a többiek nem akarák a gondolatot elereszteni, s abban állapotodának meg, hogy *Bertha* Sándor, ki a múlt országgyűlés történeteit kivonatban elkészíté, de munkáját a helytartótanács maga elébe kívánván, mindeddig ki nem adhatá, nyújtson a holnapi kerülethez folyamodást, s a kerületi tanácskozások kiadhatását kérje; s kérése elfogadtatván, kezdjen dologhoz, s kéziratát vigye nyomtatás alá. Nem fog a nyomtatás engedtetni? Akkor a Karokat és a Rendeket pártfogásért szólítsa fel, kik a cél eléréséért mindent el fognak követni.

— Ebben állapotánk meg s délutáni öt órakor több másokkal léptünk fel *Benyovszky*-nál, hol *Pázmándy* az előbbieket elmondá. Az embereknek kedves dolog volt ismét peroratiokat

tarthatni; s addig beszélének, míg végre mindenik egyebet akart a másiknál . . .

Mikor a követek kimelleyesztik magukat...

— Nem vala egyéb hátra — ezt már december 24-én írja —, mint felkelnünk s ebédre oszlanunk. De felállott *Majthényi*, s nagyon meglepőleg az újsági tárgyat hozta elő. Égnek minden szentéi! Most kezdenek a peroratiók omlani; számtalanok emelek szavaikat, hogy nekik kell! De mi kell?, azt nem lett volna könnyű kitalálni. Gróf *Andrássy* oda nyilatkoztatván ki magát, hogy neki mindegy, bár újság, bár havi irás, bár valami más legyen, csak a dolog egyszer kezdetnék meg. Ettőlfogva a haza atyjai tétova majd újságról, majd később kerületi naplóról beszéllettek. *Nagy Pál* azt monda: nem érti, mit akarnak; s hogy az egész gondolatot elrontsa, feszítve vonta fel a hurt, s mind a naplót, mind az újságot, még pedig szabadon ítélhelőt, dicset és gáncsot tartalék nélkül kijelenthetőt, javaslott.

— *Pázmány* fogott szót s elmondá, mi képpen keveset kell akarni, s beszéde folyamán a gróf *Andrássynál* megállapított princípiumot kifejté. De mit nekünk e kifejtés? A mi célunk nem az volt, hogy valami pontban összejöjjünk, hanem az, hogy sorban, mindnyájan expectoráljunk, vagy magyarosan: kimelleyesszük magunkat. Kézzelel fogható igazság vala, hogy ma semmi végzés nem leend. S ez annyival különösebbnek tetszett, mert a kérdésben folyó tárgyat a legelhatározóbb többség kívánta. Hijá-

ban! A kívánat csak bizonyos mód által vala kivihető, s hogy e módról szó tétessék, arra nem értünk . . .

Kölcseyt kéri fel a szerkesztésre

December 25-iki naplója szerint *Kölcsey* követtársaival együtt *Wesselényinél* ismét értekezett ebben az ügyben. Meghányták-vetették azokat az előrelátható akadályokat, melyeket a kormány fog támasztani a terv kivitele elé. *Wesselényi* ajánlotta, hogy vegyék meg *Landerer* könyomdáját. Ugyanezen a napon a kerületi ülés is határozott: kimondotta, hogy naplót fog tartani, azt diktatúrára eresztí s a szerkesztésre felkéri *Kölcseyt*.

December 26-án a kerületi ülés ismét akcióba kezdett a napló körül. Sokan azt kívánták, hogy napló is, újság is legyen. *Nagy Pál* „tegnap még újságot kívánt, ma naplót akart nagy volumenbe kötve és a könyvesboltban árubaeresztve. Az újságot pedig ily országban, hol nem egyetemi, hanem csak privilégiumokon alkotott szabadság van, céliránytalannak vállalá. Most az előállítás körül forgott a szó. Az ment végzésbe, hogy diktálás útján állítják elő a naplót, tekintettel a nyomtatás nehézségeire.”

Andrássy gyanúsna találja *Kossuth* személyét a szerkesztésre

Kölcsey naplójából kivehetően a napló ügye most már egyre erősebb vágányokon halad. Itt kapcsolódik bele a küzdelembe *Kossuth* Lajos is, aki mások társaságában, miután elő-

zöleg, mint a távollevők követe, a kerületi napló kinyomtatását sürgette, megjelent gróf *Andrássy* Györgynél s felolvasta az eddigi ülésekről tett jegyzéseit. A napló mindenkinek tetszésével találkozott s abban állapodtak meg, hogy a szerkesztést *Kossuthra*, *Oroszra* s még két gyorsíróra bizzák s fáradozásaikért a fizetés aláírás utján gyűjtessék.

— Estvéli öt órakor küldöttségi gyűlés vala — mondja a naplóban *Kölcsey* — s gróf *Andrássy* kérdeztetvén általam, *Kossuth* személyét gyanúsnak mondotta s így a naplónak szerkesztője még ma sincs.

Ami *Andrássy* aggályait illeti, ennek előzménye *Kossuthnak* egy szerencsétlen, társaságbeli incidensére vonatkozik. Politikai ellenfelei sokszor ártani igyekeztek ennek emlegetésével *Kossuthnak*, pedig tudták jól, hogy az ő intakt személyéhez semmiféle gyanú fel nem érhet.

Az történt ugyanis, hogy *Kossuth*, aki az egyik felvidéki grófnénak uradalmi ügyésze volt, egy napon kártyán elvesztette a behajtott peres összeget, de rögtön vissza is fizette és azután elmondotta az esetet a grófnénak. Ez a kéretlen, férfias nyíltság rendkívül meghatotta a birtokosnőt, úgyhogy a jó viszony pillanatra sem szakadt meg közöttük.

Andrássy erre célzott, amikor a szerkesztésre gyanúsnak mondotta *Kossuth* személyét. Később, amint látni fogjuk, épen ellenfelei voltak azok, akik szívesen működtek együtt vele s épen a szerkesztés tekintetében.

Újság nélkül nyolc századig állott
az alkotmány

1833 január 10-én *Prónay* az ítélőmestert megelőzve, a diétái újság ügyét hozta elő az országgyűlésen. *Dubraviczky* azt indítványozta, hogy a főrend táblát is szólítsák fel naplótartásra. Az indítványhoz sokan hozzájárultak s a többség pártfogolta a gondolatot. Felállott ekkor *Mérey*, az előlülő s a következő érdekes kijelentést tette:

— Diárium — mondotta — van. Újság nélkül nyolc századig állott az alkotmány. Két év óta a míveltség nem lehetett oly magassá, hogy arra kerülhetetlen szükség legyen. A napló 1825-ben is csak nyolc forint volt, az újság pedig félévenként tizenkettő . . .

— Életemnek minden napjaiban — fűzi hozzá *Kölcsey* — előlülői székből rosszabb feleletet nem hallottam. Kikelések lőnek ellene s még csak az is elmondott, hogy az 1825-iki napló ára nem nyolc forint volt, hanem több, mint száznegyven . . . *Mérey* le vala sújtva.

Végre is az ment végzésbe, hogy a naplóból készült kivonatot s az érdekesebb irományokat ki fogják adni s az iránt, valamint a főtáblái értekezlet iránt is izenetet készítenek.

Húzódoznak a követek az előfizetés elől

Január 11-én a követek *Wesselényinél* tárgyaltak a napló felől. *Siskovics* azt ajánlotta, hogy a nyomtatott íveket a pozsonyi német vagy latin nyelvű félhivatalos újságokhoz csatolják.

Január 14-én felhívták azokat, kik a kivonatot szerkeszteni akarják, hogy az előlülők-nél jelenjenek meg. Megjelentek *Bartha*, *Munkácsi* és a két gyorsíró: *Hajnik* Károly és *Borsos* Márton, de megjelentek *Kölcsey* szerint némely írástudatlan férfiak is, a kivonatra ajánlkozván.

A naplókönyvszerkesztő-társaság a január 15-iki napló szerint 346 forintot kért havonként. „Oly summa, — mondja a napló, — miből, ha száz részvényes találkoznék, egyre-egyre tíz húszas fogna számláltatni. És ezen tíz húszas oly bajt indított, mi miatt nem voltam kisebb gondban Oxenstirnánál, midőn a nagy király elhullta után a németbirodalmi rendeket segedelemért szólítá fel. Kértem, könyörögtem, de véglére szóra sem lehetett jönni. Oldalcsoporatokra oszlottak, s idegen tárgyakkal mulaták egymást, vagy gáncsot kerestek a napkönyv tárgyában, a szerkesztésben, a leírás módjában, s az ég lakói tudják még, miben.”

Január 16-án *Wesselényi* azt ajánlotta, hogy vonják kisebbre a társaság fizetését. Ekkorára a követek közül már többen megbánták előző napi viselkedésüket. A kerületeket pedig felszólították, hogy a 250 forintra leszállított havi fizetést ajánlják meg.

A felszólítás eredménnyel is járt és a naplóra 119 részvényes ajánlkozott.

Lemondanak a szerkesztők

A követek addig-addig szónokolgattak s vitatkoztak, míg egyszer csak bekövetkezett

a baj: 1832 február 28-ikán a naplószerkesztők bejelentették lemondásukat.

— Midőn a leírás és diktálás nehézségei — írja *Kölcsey* —, a követek elégedetlensége, s a havi fizetés előre gondolható elmaradása miatt a bajjal elindított intézet elsüllyedését mulhatatlannak állíták: kész lettem volna nevetni.... aztán a napkönyv ívenkénti ára öt krajcár s nem négy...

— Március 5-én jelentették a kerületi előlülők, hogy a personalis egyszersmind azt üzeneti, hogy a napkönyv egyes ívei ezentúl a KK és RR kívánsága szerint fizettetnek.

— Napkönyv említettik, de a napkönyvvel sok a baj, mert az ülési beszédek egész kiterjedéseikben vétetnek fel s ez a könyvet szeretlen nagygyá, szertelen drágává csinálja. Többen kívánták, hogy a napkönyv ne legyen egyéb a beszédek summás kivonatánál. Színes okok, de nem alaposak. Repertórium az, minek a publicista s az országgyűlési követ hasznát vegye. Inkább fizessenek néhány potom forinttal többet, mintsem a királyi tábla urai által miniszteri naplókönyvet foltoztatni engedjenek, miben a personálishi erősségek teljes fényben, vagy éppen nagyított fényben álljanak, az oppositio bajnokainak beszédei pedig elfacsarva, erejükből kivetköztetve, csonkán és bénán jelenjenek meg.

— Mindezen tekintetek mellett is restek valának a fontos tárgyért vívni, csak *Dubraviczky* és a kerületben jelen volt *Wesselényi* által ösztönözve, Tisza keltek fel. Azonban ta-

lán a dolog nem vészett el; mert az otthon készülni szokott beszédek ellen harcoltak ugyan, de azt még sem tagadhatták meg, hogy annak beszéde, ki azt kívánni fogja, vétessék be.

Kölcsey Ferenc Naplójának ezzel vége is szakad.

Országgyűlési újság

Az országgyűlési újságért indított mozgalom egyszerre indul és párhuzamosan halad a különböző táblai naplók létesítéséért indított nagy törvényhozási küzdelemmel. Azok a jegyzőkönyvek ugyanis, amelyeket az alsótáblai tárgyalásokról 1832-től kezdve már csak magyar nyelven vezettek, nem elégíthették ki a nyilvánosság legelemibb igényeit sem. 1825 táján még általában nagyon keveset lehetett tudni az országgyűlési tanácskozásokról. A cenzúra gondoskodott róla, hogy a meglévő néhány magyar újság az országgyűlés tárgyalásairól híreket ne közöljön. A részletes országgyűlési naplót pedig költséges volta miatt kevesen rendelhették meg. *Kászoni* Dániel, a *Népszava* első szerkesztője írja értekezésében (Egy régibb kor férfiai, Hazánk, 1855. Dr. Siklóssy L. közlése), hogy *Nagy* Pál már ebben az időben indítványt tett egy országgyűlési újság létesítésére, amelyben kivonatosan benne legyenek az országgyűlési tárgyalások és az egyes beszédek. Erre a királyi személynök avval tromfolta le a soproni követet:

— .Domine fráter, non loquantur talia stulfa!
Az 1830 évi országgyűlés kimondja, hogy

a beszédek kivonatosa közölhetők a lapokban, de a kormány korlátot állít fel annyiban, hogy a szónokok neveit viszont nem szabad közölni. Dr. *Gopcsa* László írja, hogy a lapok kifogtak a tiltó rendelkezésen s körülírással segítettek magukon. Azt írták például:

— Egy tiszáninneri követ ezt monda, erre egy fiatal dunántúli követ azt felelé . . . stb.

Akkoriban mindenki tudta, hogy kiről van szó. Nem használt tehát a hatalom védelmi be rendezkedése, amely ilyen tilalomfákra aggatott rendeleti drótsövényekkel akart védekezni a közszabadságok friss áramlata ellen. Az országgyűlés határozata mindenesetre olyan út volt, amelyen az országgyűlési nyilvánosságért megindult mozgalom megindulhatott bátran a maga céljai felé.

Az előzetes cenzúra pedig közben nevetéses dolgokat csinált. *Beöthy* Ödön, mondja az alsótábla ülésén (1843 aug. 9.), hogy valaki könyvet akart kiadni, amelynek címéül egy Kölcsey-féle idézetet alkalmazott. A két nevet meghagyta a cenzor, de Kölcsey nevét törölte s így nem az értelmet találta veszélyesnek, hanem azt, hogy az idézet Kölcseytől való.

Az országgyűlési újság mozgalmában a szabadelvűpárti gróf *Andrássy* György tornai követ járt elől, aki pártja nevében 1830-ban azt indítványozta, hogy maga az országgyűlés adjon ki lapot tárgyalásainak közlése végett. Az indítványt el is fogadták. *Andrássy* György és *Károlyi* György grófok azonban tudták, hogy tervüket csak kellő számú gyakorló gyorsíró

rendelkezésre állása esetén tudják keresztülvinni s ezért erre gondolva, 100 arany jutalmat tűztek ki egy, a gyakorlati követelményeknek legjobban megfelelő gyorsírói munkára.

1832-ben már igen erős harc folyik az országgyűlési újságért és naplóért. Kölcsey Naplója szerint az Andrássy által indítványozott újság ügyében 1832 december 23-ikán gróf Andrásynál tárgyalnak privátim: *Pázmándy Czindery* és *Kölcsey*. A követek nagy része utasítást kapott, hogy harcoljon az újságért. *Wesselényi* Miklós az egész dolgot időelőttinek tartja, a többiek azonban nem engedik a gondolatot elereszteni s abban állapodnak meg, hogy *Bertha* Sándor, ki a múlt országgyűlés történetét kivonatban elkészítette, de munkáját a helytartótanács maga elé kívánván, azt ki nem adhatta s nyújtsa a holnapi kerületi üléshez folyamodást s a kerületi tanácskozások kiadhatóságát kérje. Ha kérését elfogadják, kezdjen dolgozni s kéziratát vigye nyomtatás alá. Ha pedig nem engedik meg a nyomtatást, akkor szólítsa fel a karokat és rendelet pártfogására, akik a cél eléréséért mindent elfognak követni. Ebben aztán meg is állapodtak, elmentek *Benyowszkyhoz*, ahol *Pázmándy* referált. „Az embereknek kedves dolog volt ismét perorációkat tarthatni — jegyzi meg kesernyésen Kölcsey — s addig beszélének, míg végre mindenik egyebet akart a másiknál.”

December 14-én ebédidőtájt felállott *Majthényi* s az újság tárgyát hozta elő. Kezdték omlani a beszédek, de hogy mi kell, erre nézve

nehéz volt kiokosodni. *Andrássy* azt mondta: neki mindegy, hogy mi lesz, akár újság, akár folyóirat, neki csak az a fontos, hogy legyen valami és kezdjenek már egyszer a dologhoz. A többiek azonban tétováztak s hol naplóról, hol újságról beszéltek, de cenzor nélkül. *Pázmándy Andrássy* princípiumai mellett érvelt, a követek azonban annyit beszéltek, hogy ezen a napon semmisenem lett a végzésből, bár óriási többség kívánta a terv keresztülvilét.

December 25-én *Kölcsey* követtársaival együtt ismét *Wesselényinél* értekezett ebben az ügyben. Meghányták-vetették az előrelátható akadályokat, melyeket a kormány fog támasztani a terv elé. *Wesselényi* mindenesetre ajánlotta, hogy vegyék meg *Landerer* nyomdáját.

Másnap a kerületi ülésen már azt kívánták, hogy napló is, újság is legyen. *Nagy Pál*, aki tegnap még újságot akart, „ma naplót kívánt, nagy volumenbe kötve és a könyvesboltba árubaeresztve. Az újságot pedig ily országban, hol nem egyetemi, hanem csak privilégiumokon alkotott szabadság van, céliránytalannak vállá.”

1833 január 10-ikén *Prónay* a diétái újság ügyét hozta szóba. Felállott ekkor *Mérey* előlő s a következő kijelentést tette:

— Diárium van. Újság nélkül nyolc századig állott az alkotmány. Két év óta a műveltség nem lehetett oly magassá, hogy arra kerülhetetlen szükség legyen. A napló 1825-ben is 8 ft. volt, az újság pedig félévenként 12 . . .

— Kikelések lőnek ellene mondja *Kölcsey*.

Végül is úgy végeztek, hogy a naplóból készült kivonatot s az érdekesebb irományokat ki fogják adni.

Itt aztán vége szakad Kölcsey erre vonatkozó feljegyzéseinek. Bár a követek tétovázó, habozó magatartást tanúsítottak s maguk sem tudták jóformán, hogy mit akartak, a gondolat nem ült el. Annak a hátránynak érzése, hogy nem volt olyan újság, amely hű és bő tudósítást hozott volna az országgyűlési tárgyalásokról, egyre nagyobb teherként nehezedett a közélet lelkére. A kormány azonban résen volt. Jól tudta ugyanis, hogy veszedelmet hozhat rá nézve a terv. Az országgyűlésen igen sok támadást intéztek ellene, tehát sehogyan sem volt kedvére való, hogy a nyilvánosság gyorsan és pontosan értesüljön az ott történekről. *Andrássy* György indítványát tehát, amely országgyűlési újság létesítésére vonatkozott, meg kellett buktatnia. De hogyan? Hatalmi terrorra nem igen gondolhatod, viszont engedményeket kellett tennie a nyilvánosság számára. Meg kellett tehát engednie az akkor megjelenő két lap, a pozsonyi német és diáknyelvű újság számára, hogy az országgyűlési tárgyalásokról bővebb tudósításokat hozhasson. Az országgyűlés azonban Pozsonyban ülésezett, ahonnan a tudósításokat megszerezni igen sok áldozatba került volna. Anyagi erő híján tudósítás nem jelent még a tárgyalásokról s így történt meg, hogy a lapok csak nagyon hiányos, hézagos s egymásnak sokszor ellentmondó anyagot adtak.

Ebből a tarthatatlan helyzetből a kormány

úgy igyekezett megszabadulni, hogy megvonta a pesti lapoktól az országgyűlési tárgyalásokról szóló tudósítás közlési jogát s elrendelte, hogy ezentúl a lapok csakis azokat a közléseket vehetik át, amelyek a pozsonyi német és latin nyelvű lapokban jelennek meg. Ezzel a rendelettel viszont a kormány megint csak ártott magának, mert a polgárok legnagyobb része nem értvén az idegen nyelveket, az országgyűlés működéséről idejében vajmi keveset tudhatott meg s így tág tere nyílhatott a találgatásoknak.

A helyzet tehát az ellenzék számára adva volt: egyre jobban sürgetnie kellett az országgyűlési napló vagy újság létesítését. *Kossuth* Lajos, aki a szerkesztésre való hajlandóságát már korábban kinyilatkoztatta, *Andrássy* gyanúskodó kijelentése miatt elűtetett a szerkesztéstől. Nálánál sokkal tehetetlenebb és gyarlóbb emberek állottak a vállalkozás élére. Ez a napló azonban annyira színtelen és élet nélkül való volt, hogy később *Kossuthot* ugyanazok kérték fel a munka vállalására, akik előbb elűtötték attól. *Kossuth* vállalta is a megbízást s a lap *Országgyűlési Tudósítások*, majd mikor ez az országgyűlés végével megszűnt, *Törvényhatósági Tudósítások* címmel jelent meg.

Később ez is megszűnt. Az 1839/40. és az 1843/44-iki országgyűléseken azonban ismét szóba került az újság kérdése. Az 1841/43-iki kolozsvári országgyűlésen Alsófejérmegye követe, báró *Kemény* Dénes sürgette az országgyűlési újság létesítését. Felhívta a rendeket ennek pártolására s egyben arra, hogy segítse-

nek közre a már fennálló hírlapok elé gördített akadályok elhárításában. Az indítvány első ágára nézve megnyugodtak a rendek az országos elnök ama nyilatkozatában, hogy várnák el, vajjon a már meglévő hírlapok nem fogják-e ki-elégíteni a kívánalmakat, második ágára nézve pedig felszólított az országos elnök, hogy az akadályok elhárítása ügyében keresse meg a kormányt. Erre báró *Kemény* Ferenc elnök vállalkozott is.

Az országgyűlési újságra vonatkozó indítványt az 1839 40. és 1843/44-iki országgyűléseken a főrendi tábla utasította el.

Kossuth tudósításai

Gyönyörű fejezetéhez érkeztünk el a nyilvánosságért folytatott küzdelemnek, amikor *Kossuth* Lajos is bekapcsolódik a mozgalomba és élére áll a harcnak. *Kossuth* a maga Országgyűlési Tudósításaival és később Törvényhatósági Tudósításaival megtalálja az utat a megyékbe is s a nyilvánosság érdekében felrázza az elbódított országot maga mellé a harcra. A hírközlésnek jelenlegi módja nem kielégítő. *Kossuth* ennek pótlására kézzelírott lapot szerkeszt, apró, gyöngyöző betűkkel teleírt tudósításokat közöl, amelyeket egyetemi polgárok másolnak többen és többen, aszerint, amint egyre jobban szaporodik az előfizető vármegyék és magánosok száma. Ennek a kezdetleges hírközlésnek gyűjtő hatása van. A kormány eltiltja, a megyék ellenállnak a kormánynak. *Kossuth* ebből támogatást merít s nem csügged. A kormány magas állást kínál neki, csakhogy hagyja abba tudósításait. *Kossuth* nem engedi magát lekötelezni. Következik *Kossuth* számára a börtön. Azért mégis sikerült kivívni a nyilvánosságot.

Országgyűlési Tudósítások.

Kossuth tehát vállalta a megbízást s Országgyűlési Tudósítások címen kéziratot lapot indított. Az új erejű, új életű lap az új szerkesztő vezetése alatt meghódított mindenkit. Aki egyszer elolvasta, az megrendelte, úgyhogy *Kossuth* alig tudott a tömeges előfizetéseknek eleget tenni. Maga *Kossuth* 1833-ban ezeket írta *Lónyay* Gábornak, az Országgyűlési Tudósítások első megrendelőjének:

— \ nyilvánosság hiánya érzetének első ébredését látom abban a részvétben, melyben a tudósításaim méltattatnak, növelik a szükség érzetét maguk tudósításaim, melyeket minden csonkaságuk mellett is oly drágán kaphatnak csak, még pedig drágán anélkül, hogy a drága árból szerzőjökre havonként két pengő forint is háramlana, — és ez az, ami engem örvendeztet, mert higgyen szavaimnak, édes Gáborom, a szükségnek ez az érzete ki fogja vívni a szabadsajtót, másrésről a kormány is látván, hogy azt a szót, melyet szerzője közhírré tenni állhatatosan akar, csakugyan el nem nyomhatja egészen, tanácsosabbnak látandja engedni a sajtóra nézve, hol legalább némi ellenőrzést gyakorolhat, melynek gyakorlása írás mellett hatalmában kevésbé van. Én tehát azt hiszem, napról-napra szélesebbre terjedő tudósításaim, midőn egyrésről a nyilvánosságnak egy-két sugarait hintik el az állomkórságot szülő vastag sötétség felett, midőn egyszersmind ingerül szolgálnak a köztárgyak iránt való részvételre, más-

résről eszközei lesznek a terjedtebb nyilvánosság kivívásának.

Hogyan készültek a tudósítások?

Az Országgyűlési Tudósítások hetenként kétszer jelentek meg. A lapnak lelke és szellemi vezetője maga *Kossuth* volt. A lapot sokszorosítani, nyomdai úton előállítani semmi körülmények között nem volt szabad, ezért tehát csak kézzel írhatták. Evégből *Kossuth*nak annyi írnokot kellett alkalmaznia, ahány példányban a lap megjelent. Ezt a munkát hétről-hétre folytatni csak az országgyűlési ifjúság lelkes odaadása mellett lehetett, akik mindig megértették a haladó kor eszméit. Az ő munkakörük abból állott, hogy apró betűkkel leírták azt, amit *Kossuth* diktált nekik. Mert az újságírói munkát egészen *Kossuth* végezte. Végigírta közönséges írással az üléseket s az ott történt eseményeket kivonatosan megörökítette. *Kossuth* e tekintetben kiváló parlamenti tudósítónak bizonyult. Az ülés után hazament és tollbamondta az anyagot, olyan gyönyörű, zamatos magyar nyelven, hogy az egykorú feljegyzések szerint maguk az íródeákok is könnyekre fakadtak.

A tudósítások, bár a szerkesztő nem tudott gyorsírással írni, élénk, hű és tökéletes képét tükröztették vissza az országgyűlési életnek s kimerítően közölték az egyes beszédeket. Természetes, hogy a lapnak egyre több előfizetője akadt.

Ez az állapot csakhamar kezdett a kor-

mánynak nem tetszeni. Eleinte ugyan nem sokat törődött vele, mert azt gondolta, hogy az előbbi kísérlethez hasonlóan *Kossuth* vállalkozása is csődöt mond. Nem úgy történt azonban. A közönség szinte éhesen falta a tudósításokat, amelyeknek hatása egyre jobban elmélyült a magyar lelkekben. Arra kezdett tehát gondolni a kormány, hogy az Országgyűlési Tudósítások megjelenését valamilyen címen lehetetlenné tegye.

Hogy célját elérje, mézesmazzaggal kínálta meg *Kossuthot*: előkelő hivatalt ajánlott fel számára. *Kossuth* azonban ezt az ajánlatot felháborodva utasította vissza. A kormány erre keményen lépett fel. Kijelentette, hogy választást enged neki nyugdíjaztatása s üldöztetése között, amire *Kossuth* így válaszolt.

— Kettő között áll a vásár. Avégből, hogy üldözzenek, előbb üldözendő cselekményt kell elkövetnem. Már pedig az én lelkiismeretem tiszta s hacsak hazaszeretetemet nem akarják üldözendő cselekménynek bélyegezni, nem hiszem, hogy módjukban álljon engem jó lélekkel üldözniök!

Elsikkasztják a tudósításokat

Kossuth tévedett.

A kormány megtalálta a módját annak, hogyan éreztesse vele szemben ellenséges érzületét és gyűlöletét. Utasítást adott ki a postának, hogy szükség esetén sikkasszák el az Országgyűlési Tudósításokat.

Rút visszaélés volt ez, de nem sok ered-

ménnyel járt, mert elsősorban maguk a hatóságok léptek fel ezzel az intézkedéssel szemben. Ki is módolták az ellenszerét, amennyiben elhatározták, hogy Kossuth lapját ezentúl sértetlen megyei hajdúk által fogják egyik helyről a másikra szállíttatni.

Kossuth írásaiban a kormánnyal szemben mindig szigorú kritikát alkalmazott, ami természetesen növelte az ellenzéki hangulatot az országban.

Az elégedetlenség nőttön nőtt. „Az egész ország, miként az ígért megváltóra, úgy tekintett fel *Kossuthra* és az ő Országgyűlési Tudósításait tekintette az Úr igéjének, melyeknek testtéválásáért imádkozott mindenki.”

Kossuth előfizetőinek száma pedig közben egyre jobban szaporodott. Más megoldásra kellett tehát gondolni, mert a szükséges példányszámokat kézírás útján már nem lehetett többé előállítani.

Kossuth könyomdai gép beszerzésére gondolt s bár barátai aggódva figyelmeztették a kormány hatalmi erejére, nem hajtott a szóra s beszerezte a szükséges gépeket. Több se kellett a kormánynak természetesen. *Zichy* Ferenc gróf főlovászmestert azonnal utasította, hogy foglalja le a gépet.

Zichy alkalmazkodott az utasításhoz s könyörtelen magatartást tanúsított. *Kossuth* vonakodás nélkül kiszolgáltatta az egyébként kezdetleges gépet. Mikor a csendőrök szétszedték s elhordották a gép alkatrészeit, *Kossuth* ezekre a szavakra fakadt:

— Excellenciád kapott utasítása értelmében, tehát jogosan járt el; nem tartozott figyelembe venni, hogy ez a szerény kis gép telte nekem lehetővé, hogy jó atyámat, beteges anyámat és nővéreimet, fentartsam és a végső szükségstől megóvjam. És excellenciád, ha nem, mint hivatalnok, hanem, mint ember cselekedhetett volna, talán nem csalta volna szemeimbe a kétségbeesett gyermeki szeretet könnyeit.

Zichy gróf érző szívóiban ember volt. Annyira meghatották *Kossuth* szavai, hogy a sajátjából megtérítette *Kossuthnak* a gép elhordása és zár alá vétele által szenvedett kárát.

Később azután, mikor az országgyűlés széteszlott s megszűnt az Országgyűlési Tudósítások existenciális alapja, *Kossuth* Pestre költözött („Egy negyvennyolcas hazafi” *Kossuthról* írt munkája alapján.)

Kossuth nem ért rá társaságba járni, úgy lefoglalta a szerkesztés

Kossuth későbbi írásaiban megemlékezett arról is, miképpen szerkesztette a tudósításokat,

— A zajt kerültem, — írja. Társadalmi összeköttetésem a főrendek közt báró *Wesselényi* Miklóstra és gróf *Andrássy* Károlyra, a másik táblánál néhány követre voltak szorítva, azokkal is legtöbbször csak ebédnél, vacsoránál találkoztam, mert országgyűlési tudósításaim sok dolgot adtak. Nem értettem a gyorsíráshoz, csak közönséges Írással tettem az ülések alatt jegyzeteket; a kimagasló szónoki szépségeken, a jellegző mondatokon és sarkalatos

adatokon kívül jóformán csak a vezérszókat jegyeztem fel, melyek az okoskodás fonalát kicövekelik. Jegyzeteim amolyan csontváz voltak, melyre testet rakni az emlékezőtehetség feladata volt. Hát biz én, ha nem voltam volna is magánytkedvelő, insociábilis medve természetű (mindig az voltam), nem igen értem volna rá társaságba vegyülni. Mikor mások az ülés után szórakozást kerestek, nekem íróasztalomhoz kellett sietnem, nehogy emlékezetem cserbenhagyjon, s a csontváz váz maradjon. Nehéz munka volt, de hát az ember, ha komolyan ráadja fejét, sok mindenfélébe belegyakorolhatja magát, még a kardnyelésbe is, amit egy-egy kóbor akrobata valósággal megteszen. Nem is találkoztam soha senkivel, aki szememre vetette volna, hogy hűtelen „reporter” vagyok, nem is vethették, még a kormánypártiak sem, mert noha igen természetesen minden rokonszenvem a szabadelvű ellenzéki szónokokhoz vonzott, nem vesztettem szem elől, hogy kötelességem hű képét adni a tanácskozásoknak; tehát nem kevesebb figyelmet fordítottam az (esztergommegyei) *Andrássy* szónoklataira, mint akár a *Deákéra* s a *Czyrákiéra*, *Pálffy* Fidelisére, mint a *Wesselényiére* vagy *Széchenyiére*, aki akkor még nem volt „a kormány embere”.

Törvényhatósági Tudósítások

Kossuth Lajos a pozsonyi országgyűlés be-
rekesztése után Pesten ügyvédi hivatását akarta
folytatni, de nem élhetett annak, mert a köve-
tek egyre jobban sürgették, hogy újságírói mű-
ködését folytassa tovább. így határozta el ma-
gát arra, hogy az Országgyűlési Tudósítások után
megindítja másik vállalkozását, a Törvényható-
sági Tudósításokat.

Ez a lap 1836 július 1-én indult meg s
ebben *Kossuth* a vármegyei élet működését is-
mertette. A Törvényhatósági Tudósítások sikere
felülmulta hatásában és sikerében az Ország-
gyűlési Tudósításokat. Ezzel azt érte el *Kossuth*,
hogy a törvényhatóságokat közelebb hozta egy-
máshoz és képessé tette azokat egyöntetű fel-
lépésre a kormány visszaélései ellen.

A hatás úgyszólván kiszámíthatatlan volt.

A Törvényhatósági Tudósításokról így ír a
már emiitett „Egy negyvennyolcas hazafi”:

— A közéletnek egyik legkiválóbb szereplője
az akkori időkben *Wesselényi* Miklós volt; el-
tekintve egyéb számos érdemeitől, hazafias lel-
kületétől és tiszta, önzetlen jellemétől, még az

által is kiérdemelte magának a közbecsülést és a köztiszteletet, hogy a pesti árvíz idejében valóban önfeláldozással határos magatartást tanúsított. Azonban a kormány, mely *Wesselényi* érdemeit semmibe sem vette, épen akkor, amidőn a derék hazafi ezer meg ezer veszélynek tette ki életét, hogy másokét megmentse, egy zaklatásra számított pört akasztott a nyakába, ami a főváros lakosságát és különösen a fiatal-ságot annyira felbőszítette, hogy méltó felháborodásának *Wesselényi* tiszteletére rendezett fényes fáklyászenében adott kifejezést.

— A bécsi kormány, mely a közhangulatnak ilyenén kifejezését semmi áron sem akarta eltűrni, intézkedett, hogy a hazafias mozgalom vezetői e merényletükért meglakoljanak. Röviddel a fáklyászene megtartása után az ifjúság vezetőit, köztük *Lovassy* Lászlót, ki azon estén *Wesselényi*hez gyűjtő szavakat intézett, letartóztatta és börtönbe vettette.

Kossuth hangot ad a nemzet felháborodásának

— Az egész ország feljajdult erre az önkényes tetre. A törvényhatóságok sorra felírtak a nádorhoz és követelték, hogy a letartóztatott ifjakat bocsáttassa szabadon, miután semmit sem követtek el, ami által ily kemény és menthetlen eljárást megérdemelték volna, *Kossuth* pedig a Törvényhatósági Tudósításokban adott méltó kifejezést a nemzet felháborodásának.

— Meghatóan ecsetelte a letartóztatott ifjak szülőinek és hozzátartozóinak fájdalmát és kemény szavakkal ostromozta a kormány rút önké-

nyét. *Kossuth* lelkes szavainak nagy része volt abban, hogy az összes törvényhatóságok, majdnem kivétel nélkül, lelkesen felkarolták a szerencsétlen ifjak ügyét.

— A kormányt ezen és hasonló dolgok nagyon felbőszítették *Kossuth* ellen. Amíg az országgyűlés Pozsonyban együtt ült, nem tehetett semmit ellene és vállalata ellen. Attól kellett tartania, hogy az egész országgyűlés, kivétel nélkül fellázad a legcékélyebb lépésre, melyet *Kossuth* ellen tenni mer. Most azonban, hogy az országgyűlés nem volt együtt, a kormány nagyon egyszerű módon vélt magán segíthetni: minden teketória nélkül betiltotta *Kossuth* lapját.

Pestmegye pártfogásába veszi *Kossuth*ot

— *Kossuth* azonban nem ijedt meg. Pestmegye elé vitte az ügyet, melyet annyira megbírt győzni annak igazságáról és az ellene indított hajsza méltatlanságáról, hogy egyhangúlag elhatározta, hogy a zaklatott és üldözött férfiút pártfogásába veszi és vállalatát, mely a haza fiatlan kormányának szemet szúr, melyre azonban oly égetően szükség van, tovább járatni fogja.

— Pestmegyének e nemes és hazafias példáját még más harminc megye követte.

Hogy milyen volt a hangulat *Kossuth* és vállalata iránt, arra nézve elég idéznünk Borsodmegyének a nádorhoz intézett feliratából a következőket:

— Az ily magános levelezésektől senkit eltiltani nem lehet anélkül, hogy a kormányi célnak oda lett irányzata ki ne tüntessék: hogy a

haza polgárai magános életük körében is, a vármegyéket és a közállományt külön és közösen érdeklő tárgyokról egymással levelezzenek és maguknak ily úton körülményes ismeretet szerezzenek. Hazájuk történeteit tudniok már nem lévén szabad, a megyék egymással való hivatalos levelezéseiknek többféle utakon, módokon gyakorlott gátlásával, sőt néha leveleiknek is elfogásával a köztörvényhatóságok, a magános levelezések eltiltásával pedig maguk a tudni és gondolkozni szerető egyes polgárok egymástól is ügy elszigeteltessenek, hogy saját hazájuk történeteit nem tudhatván, ezeknek ismeretére itthon idegenek legyenek..... Ezekben sarkallván azon nézetek és tekintetek, melyekből kifolyt es. k. Fenségedhez teljes tisztelettel és bizalommal intézett előbbi felírásunk, most alázatosan jelentjük, hogy miután cs. k. Főhercegségedtől az orvoslás eszközlését meg nem nyerhettük, el nem csüggedhető reménnyel és azon erős bizodalommal, hogy Felséges Urunknak Királyi és atyai szívét hü alattvalóinak és tisztelő fiainak a törvényen sarkalló kéréseivel meghajtani lehet, mai napon tett alázatos felírásunkban egyenesen Ő Felségéhez folyamodtunk azért, hogy az egész dolgot hathatósan orvosolni és a Törvényhatósági Tudósítások magános levelezés útján való írogatásának előbbi és újabb tilalmát elenyésztetni és ekép a polgári és nemzeti jussok és szabadságok megszorításának ezen újabb neme miatt támadott súlyos és sajnos aggodalmunkat is megszüntetni kegyelmesen méltóztassék.

Kossuth megszerzi a megyék rokonszenvét

Kossuth a maga tudósításaiban kitűnő újságírónak bizonyult. Nagyszerűen értett ahhoz, hogy a megyék rokonszenvét tudósításai útján megszerezze. Törvényhatósági Tudósításaiban igen tekintélyes helyet foglalnak el azok a részek, melyek az ő sérelmére vonatkoznak. Mint szónoklataiban, úgy írásaiban is tudott a szívek húrján játszani. Elérte azt, hogy egyik megye a másik után nyilatkozott meg s egyik felirat a másikat követte *Kossuth* érdekében. *Kossuth* az ő tudósításaiban természetesen részletesen közli e feliratokat.

Barsvármegye közgyűlése június 30-án ki mondja, hogy miután az Írásnak és levelezésnek törvénnyel nem tiltott természeti jogát elkönfiskálni nem lehet s miután az előzetes cenzúrát nem ismeri el, elrendeli a Törvényhatósági Tudósításokra való előfizetést. Ugyanekkor feliratot is intézett a nádorhoz, amelyből kitűnik, hogy milyenek voltak a közállapotok akkor Magyarországon.

Ebben a feliratban kifejti a megye, hogy értesült *Kossuth* Lajostól a Törvényhatósági Tudósítások betiltásáról. Nem meri elhinni a megye, hogy a nádor volna e gondolat szülője, csupán csak azt hiszi el, hogy a kivitelben részes.

Majd így folytatja:

— Tekintetbe vévén a törvényen kívül divatozó Censurának ama minden képzeten tülhatalmazó szigorúságát, miszerint a magyar újságírónak nemcsak nincs engedelmlük a felvilágosodott közönség eleibe a haza dolgairól

értekezéseket terjeszteniök, sőt ami a keserű gúnyig túlságos, midőn idegen népeknek ország-lási létekről jelentniök s még ítélniök is szabad: arról, ami Magyarorszáiban történik, nyilvános gyűléseken fordul elő, kevesebbet szoktak az újságok mondani, mint a világ bármely zugo-lyában sínylődő míveletlen népek sorsáról s mégis a törvény által nem szentesített Censurá-nak ezen, eddig csak nyomtatványokra illesztett iszonyatos túlságát még azzal tetézni akarni, hogy a társaság ezen nagy fogyatkozását még csak kézírással se pótolhassa, s ezen türhetetlen Cenzúra rendszerét még a levelezésekre is a kiadást megelőzőleg kiterjeszteni, főképpen, mi-dőn az efféle levelezés az országgyűlés alatt több évekig háborítás nélkül divatozott, valóban egy alkotmányos országban több, mint botrán-koztató intézkedés, melynek hasonmását bár-mely zsarnoki rabszolga országban aligha fel-találnék ..., kérjük Főhercegségedet s kegyesen értesíttetni kívánunk arról, vájjon kitől száрма-zott s hazánk melyik törvényénél fogva rendel-tett ezen eltiltás?

A hosszú mondat vége az, hogy a megye tiltakozik az efféle önkényeskedés ellen.

József nádor a betiltásról

A többi megye között Pestmegye is ha-sonló felírást szerkesztett, amelyre *József* nádor latin nyelvű leiratában a következő választ adta:

— Fentnevezett Uraságtoknak abbeli tiltakozására, hogy *Kossuth* Lajos az általa meg-hirdetett országgyűlési tárgyalások kiadásától

f. é. június 15-én mindaddig eltiltatott, míg az erre vonatkozólag kért engedélyt meg nem kapja, a következő válaszom van:

— Érvényben van az a határozott legmagasabb rendelkezés, hogy az időközi folyóiratokat, legyenek azok politikaiak vagy irodalmiak, nem lehet kiadni anélkül, hogy ezt meg ne előzze a királyi engedély megszerzése, miként az egyébként is ismeretes fentnevezett Uraságtok előtt is, kik ilyfajta engedélyért folyamodnak oly írók számára, akiknek épen személyes tulajdonságaik jönnek elsősorban tekintetbe s felvilágosítás és bizonyoságtétel útján őket újra meg újra ajánlják; továbbá az is, hogy az időszaki folyóirat kiadási engedélyének megszerzése után annak egyes számaira vonatkozólag is tiszteletben tartandók a cenzúra rendelkezései.

— Szintúgy emlékezni fognak fentnevezett Uraságtok a dolog természetéből kifolyólag arra, hogy míg azok a rendelkezések, melyek az időközi folyóirat létalapját tartják szem előtt, s épen azt állapítják meg: nevezetesen a vállalkozás célját ismertető felhívás, a hirdetésben meghatározott díj fejében előfizetésre felhívottak jegyzéke, a példányoknak meghatározott időben való közrebocsátása s azoknak az előfizetők-höz eszközlendő eljuttatása, teljesen illenek a Kossuth Lajos által tervezett iratra, bár ő annak a „magánlevelezés” címet adta, mégis tényleg az időszaki, még pedig a politikai iratokhoz számítandó, annyival inkább, mert a megjelenés módja érdemileg különbséget nem tehet, hogy vájjon az irat példányai az előfizetők szá-

mához képest nyomtatásban, vagy más grafikai előállításban, avagy másolók kéziratában jelennek e meg, ha csak helyet nem akarnánk adni a legmagasabb rendelkezések nyílt kijátszásának.

— Annak az érvnek sincs azzal nagyobb súlya, amelyet *Kossuth* Lajos iratának az országgyűlés alatt való megjelenése óta újra fel akar hozni, hogy t. i. annak a megjelenése sem maradhatott homályban a legfelső helyen. Hiszen a kezdetben emiitett legmagasabb törvényes rendelkezés érvényére teljes hathatósággal s e speciális esetre annyival inkább ügyelnem kellett, mert a gyűlésről való távozásom után tudomásomra jutott, hogy legutóbb az írók, az újságok írói épúgy, mint a politikai iratok szerzői; ezek közrebocsátási jogának megnyerése után megkísérlették azzal visszaélni s épúgy megpróbálták a rájuk vonatkozó legmagasabb előzetes rendelkezéseket megkerülni, mint az alkotmányos elveket megtámadni.

— Végül a többiben említett *Kossuth* Lajos, aki előtt nem volt elzárva az efajta iratok kiadási engedélyének megnyeréséhez vezető út, de ő erről letért s iratai kiadásának oly módjához folyamodott, hogy ezáltal méltán szolgáltatott okot szándékai nemességének kétségbevonására... stb. (Szeőke Kálmán tanár fordítása.)

Pestmegye továbbra is sérelemnek tekinti a tilalmat

József nádor leiratára a megye szeptember 2-án a következő határozattal válaszolt:

— miután azonban aképen vágnak

a Rendek meggyőződve, hogy valamint a sajtószabadságnak meghatározása az 1553: 24, 1559: 45, sőt az 17:0: 15. és 67. t. cikkek értelmé szerint is a Törvényhozó Testet illeti: úgy a közbizodalomnak paizsa és az 1723: 59. oltalma alatt azzal a szabadsággal, mellyel a megyék gyűlésen való Tanácskozások ugyanazon észt. 58. cikk engedelme mellett folytatatnak, eszközlött magánlevelezés a haza minden polgárának egyformán szabados, következőleg törvényesen eltiltható nem légyen: törvényes kötelességnek tartották annálfogva óvás-képen kijelenteni az egybegyűlt RR, hogy *Kossuth* Lajos urnák kérdésben forgó levelezéseit folytatásától történt eltiltását, az ezennel újolag megerősített f. é. 2630. szám alatt kelt határozások szerint, továbbra is sérelemnek tartván, ezen tárgyat akkor, midőn az 1790: 15. és 67. t. cikkek rendelése következésében a sajtónak szabadsága az országgyűlésen rendszeresen fog felvétetni, elintéztetni kívánják.

A minden oldalról megnyilvánuló bizalom tudatában *Kossuth* tovább folytatta levelezéseit és a kormány tilalma ellenére nem is gondolt arra, hogy a munkát abbahagyja. Erre a kormány azzal felelt, hogy *Kossuth* ellen elfogatósi parancsot adott ki.

Kossuthot azután a bíróság hűtlenség címen, a nyilvánosságot kielégíteni akaró tudósítások miatt, a budai várban eltöltendő négy évi fogságra ítélte.

Vita a diétális újság szerkesztéséről 1836-ban

Kossuth Országgyűlési Tudósításait és Törvényhatósági Tudósításait ma már csak a történetbuvárok olvasgatják. Nyomtatott alakban csak ez utóbbinak jelent meg egy része, az is már az események lezajlása után. Nincs is meg valami sok példány belőlük, ami van, azt meg hét lakat alatt őrzik a könyvtárak ritkaságai között, különben a kézírásos, gyöngyöző betűkkel, a hely lehető legnagyobb kihasználásával teleírt vastag füzeteket nagyítóüveg nélkül bajos is volna áttanulmányozni.

Az alább bemutatandó szöveg *Kossuth* Országgyűlési Tudósításaiból való. Annál is inkább számot tarthat az érdeklődésre ez a szöveg, mert tárgyunkkal szoros összefüggésben van a tartalma. Ez a hosszabb idézet épen az országgyűlési újságra vonatkozó bizottsági jelentést foglalja magában s tartalmazza azokat az indokokat is, amelyeket követünk az országgyűlési újság mellett felhoztak, szemben a kormány érveivel.

Egyes vállalkozókra kell bízni az országgyűlési lapok kiadását

„Poson, január 23-án, 1836. kerületi ülés. Országgyűlési Tudósítások. Kossuth Lajos szerkesztése.

Elnökség: Borsányi — Gr. Lamotte.

— Még 1835 május hónapban — írja *Kossuth* —, midőn az országos sérelmek és kívánatok tömege legelsőbbén forgott a ker. tanácskozások szőnyegén, egy küldöttség lőn ki-nevezve avégett, hogy javaslatot terjesszen elő a diaetális újság létesítése módjairól.

— E küldöttség, melyben *Bernáth, Beöthy, Dubramczky, Géczey, Hertelendy* Miksa, *Pázmány* és *Somsich* dolgoztak, a tollat pedig *Tarnázy* vitte, , munkálatait bevégezvén, jelentését beadta. És ez volt napirenden a mai kerületi ülésben. A nagy tetszést nyert s többek által méltán magasztalt jelentés itt következik:

— Összeülvén a tkts KK és RR által ker. ülésben az országgyűlési újság létesítésének módjára nézve teendő javaslat végett kiküldött megbizottság, mindenekelőtt azon kérdés fordult elő. hogy vajjon az országgyűlési tudósításoknak kiadatását mintegy tulajdonává tévén az országgyűlési testület, egy megbízandó személyre vagy választmányra szorítani vagy pedig azt mindenkinek, ki magát erre alkalmasnak vélvén, e foglalatosságban elérni kívánna, megengedni hasznosb, eredményesb legyen?

— S erre nézve egyes vala a kiküldött tagoknak véleménye, hogy attól országgyűlési hitellességgel felruházott köriratot tenni nemcsak.

azon számos gyakorlási nehézségek tekintetében, melyek a hitelesítéshez kívántató időre és el nem képzelhető végrehajtási nehézségekre nézve okvetlen előfordulnának, hanem az újság-lapok céljaival és az országgyűlési foglalatosságok magas feladataival meg nem egyeztethető természete miatt is lehetetlen lévén: azt egyes vállalkozókra, kiknek szabadságában álljon ilyenmő hírlapokat önkereskedés és a felelősség mellett akármilyen nyelven kiadni, bizni szükséges.

Előzetes cenzúra vagy retorzió?

— Előfordult ennek folytában azon önként következő kérdés, hogy e hírlapoknak kiadása, valamint minden emberi intézkedés visszaélésekre szolgáltatván alkalmat, ezeknek ártalmasságát miképp legyen legcélirányosabban akadályoztatni?

— S itt kéntelennek látta magát a megbizottság a sajtószabadság minden pallérozott nemzeteknél annyiszor feszegetett kérdéseinek nézni utána, részint ugyan általános tekinteteknél fogva, részint hazánk alkotmányi állására s törvényeire is figyelmezve belebocsátkozni.

— Az egész tárgy ebben pontosul: hogy némelyek a történhető kifogásokat megelőző vizsgálat által akadályozni, mások a történetek megbüntetésének eszközlésével azokat gátolni célirányosabbnak ítélik s ennek eldöntésében következők valának a megbízottak tekintetei.

A sajtó méltatása

— A nemzetnek, valamint egyes embereknek, akiből a nemzetek állanak, mind erkölcsi és értelmi kifejlődése, amik legelsőbb ismeretei tanulásától kezdve, egészen a tudományok legnagyobb polcáig, egyedül a közlés által eszközölthetők, s ennek a sajtó feltalálásával történt könnyebbsége volt azon napként ragyogó isteni ajándék, mely a setétségbe borult emberiséget, a borzasztó kegyetlenségekkel bujálkodó hajdankor szabályaiból kivetköztetvén, természetéhez illőbb szelidségre emelé; mely az egyes embert a vélemények türodelmére, a nemzeteket az ártatlannak az ártalmastól megkülönböztetésére, ellenségben is az embernek tiszteletére és kölcsönös megbecsülésére oktató.

— Ez alkotó azon bíraskodást, melynek a hatalom engedni, az önkény hódolni kéntelen, mely paizsként szolgál a gyengének s a kitörni készülő indulat erőszakosságát mérsékli, a mindeneken diadalmaskodó közvélemény!

— Ez fejt ki a tudományoknak minden ágait s felruházza az emberi észet oly ismeretekkel, melyek elébe alig gördíthet maga a természet is elmellőzhetetlen nehézségeket, az szerzett ezernyi kényelmet, az győzte meg a távolság akadályait s a gyenge kezeknek óriási erőt kölcsönzött.

— Es ez fogja a jövőndőt még emelni nagyobb tökélyre s az emberiséget vinni egy még alig sejdített boldogságra.

— Nincsen tehát hatalmasb eszköze a valónak, a jónak, a közlés könnyűségénél, s

az, ami mindegy, a közlés szabadságánál, mely célravezető kiterjedésében csak a szabadsajtó által gyakoroltathatik, s így minden érészbeni bilincs, következőleg a megelőző vizsgálat is, mely köz- és általános tapasztalás szerint az emberi ész kifejlődését korlátozza, a nemzet, sőt az emberiség boldogságának kártékony akadályává fajul.

Az előzetes cenzúra hátrányai

— Ellenvetésül elő szokott hozatni, hogy a sajtószabadsággal történhető visszaélések korlátozására azoknak megbüntetése nem elégséges. Ha túl-sajtószabadság uralkodik, a népet a rosszat akaró író elámíthatja s ha megbüntetik is, az általa kiszórt mag csirája többé el nem fojtathatik. Mivel ellenben a megelőző vizsgálat magának a bűnnek elkövetését akadályozván, annak minden következeit megelőzi s hogyha a vizsgálatban visszaélések fordulnak elő, azokat a szabadsajtó visszaélései sokkal felülhaladják.

— De a jónak és valónak rejtőznie oka nincs, csak a rossz szándék és gonosztett szeret setétségben lappangani, az elmesúrlódástól s világosságtól csak a hibásnak szükség tartania s azon kormány vagy igazgatási rendszer, mely szorgos gondoskodással minden polgárknak és egyedül azoknak boldogítására irányozza, vajmi könnyen cáfolja meg a népet ámitó hazugságnak szavait és világosabban tüntethetvén ki áldásteli célzásait, a nyilvánosságban leli fáradozásának jutalmát, a nyil-

ván bebizonyosodott adatokból eredett közbizodalmat.

— Cáfolhatatlan lévén tehát, hogy a valót a valótlannál könnyebb bebizonyítani, a józan okoskodással ellenkezik, hogy a közboldogság csak a tudatlanság és csalódás útjain érethetnék el, így a vélemények szabad súrlódása az ámitást nemcsak nem eszközölheti, hanem azt inkább egészen elenyészteti.

— Való, hogy visszaélések történhetnek, nincs oly szent tárgy, mellyel visszaélni nem lehetne. Találkozik, ki embertársa vérében fűrösztli gyilkos fegyverét, s az embereknek mégis fegyvert bírni szabad, holott azzal a gyilkolás titkon is elkövethetik. A sajtóvali visszaélést pedig, minthogy természeténél fogva mindenkor a tettel érettetik, az érdemlett büntetés is rögtön követheti.

— A sajtószabadsággi visszaélés megbüntetése a bíró kötelessége, a rágalmazónak meghazudtolása, a felállított hibás oktatások megcáfolása a megbántott vagy ellenvéleményű félnek hatalmában van. De a megelőző bíróság visszaéléseit mindig és mindenütt mély setétség fedi s az elnyomott munkák írói néma fájdalomba borulván, megszűnik az elvsúrlódás ingere, a hibák felfedezetlen maradnak, a tudományok pályája elzáratik, s a nemzet kifejlődése hátráltatván, az emberiségnek oly kár okoztatik, melyet soha semmi intézkedés nem képes pótolni.

Hazánk egész rendszere a legnagyobb nyilvánosságot teszi fel

— De legszembetűnőbbek a sajtótilalom természet elleni voltának visszas következései egy alkotmányos országban, hol a nemzetnek a törvényhozásban befolyása van. Mert itt minden egyes polgárnak jusa lévén a törvényhozói pályára készülni, a megelőző vizsgálattal járn tapasztalt setétkedés féltékenysége ötet annak eszközlése módjában akadályoztatva, polgári jusaiban sérti, a nemzet pedig törvényhozási jusa célirányos gyakorlatában okvetlen szükséges közismeretek megszerzésétől az igazat és jót gátló előítéletek következésében hátráltatik s egyoldalú felfogások terjedése által sok hasznos törvények nélkül ellenni kéntelenítetik; melyek különben, ha a tárgy a vélemények szabad súrlódása útján minden oldalról megvizsgáltathatnának, közmegelegetést és megnyugvást eszközölnének. És ezen emberi elme bilincse által maga a kormány is egy felettébb szükséges módtól fosztatik, mely által egyedül képes a közvéleményt kitudni s a nemzet erkölcsi érettségét illendően megbírálni.

— Mindezekre figyelmezve, de tekintván hazánkknak alkotványos állására is, mely szerint az előleges vizsgálat jusa Λ végrehajtó hatalommal egy törvény által sincs tulajdonítva, s alkotványos ország természetével megütközöt annál kevésbbé fogadható el, mivel az országgyűlési utasításoknak kötelező ereje s így a törvényhozásban nemcsak a törvényhozási test, hanem a törvényhatóságok minden egyes tagjai-

nak is befolyása lévén, hazánk egész rendszere minden egyes tárgyakra nézve a legnagyobb nyilvánosságot teszi fel.

— Az eredhető visszaéléseknek korlátozása végett többen szükségesnek látták Őfelsége elébe oly törvényjavaslatot terjeszteni, melyekben a bíróság és büntetések mind a sajtó kihágásai, mind a feleknek a felállított ítélőszék iránti bizodalma céljainak vélekedése szerint leginkább megfelelének.

Sajtótörvénytervezet 1836-ban az országgyűlési tudósításokkal foglalkozó hírlapokra

Az a bizottság, mely az előbb tárgyalt jelentést készítette el az országgyűlési újság létesítése tárgyában, törvényjavaslatot is dolgozott ki ez irányban. Az egyes szakaszoknál történt felszólalások *Kossuth* tudósítása alapján a következőképen hangzanak:

Az 1. § szövege

„1. Országgyűlési tudósításokat az országgyűlés helyén nyomtatás útján, akármilyen nyelven, minden megelőző vizsgálat nélkül, mindenkinek, ki ebbeli szándékát az országgyűlési testnek bejelenti s 2000 frtra terjedő, akár pénzbeli, akár annyit érő vagyonbeli biztosságot előmutatand; vagy maga helyébe e summára nézve biztos kezes állít, ön felelősége mellett kiadni szabad,oly módon mindazonáltal, hogy a szerkesztő, nyomtató és kezeskedés, a kezes neve minden egyes hírlapon feljegyeztessenek.”

Az 1. § vitája

— E pontra nézve — írja *Kossuth* — legelsőbb is *Szluhának* azon észrevételei döntet-

nék el szótöbbséggel, kívánnak-e a RR per excerpta még a diaetán rendelkezni; mind azért, mivel itt nem általánosan a sajtó szabadságáról, hanem csak országgyűlési hírlapokról van szó, mind azért is, mivel ennek létesítése már akkoron végzésbe ment, midőn még excerptákról szó sem vala, elmellőztetvén, az előleges bírálat el vagy el nem fogadásának sarkalatos kérdése csakugyan el nem mellőztetett.

— E részben ugyan tulajdonképen vitakozásoknak nem kellett vala történni, mert már az országgyűlés elején, midőn a diaetális újság szóbakерült s eleintén oly hévvel vitattatok, de később különböző tekintetű szirteken hajótörést szenvedett (aminek következésében határoztam volt el magamat állandóan, hogy a nagy újságnak egy igen kis részét legalább e nyomorult irott lapokkal s ügyetlen tollam nagy fáradsága szüleményével pótolgassam) már ekkor tett volt a bukófélben levő tárgy utolsó pihegésekor indítványt *Pázmándy*. hogy az előleges bírálattal, vagyis inkább hitelességgel ellátva országos naplókönyvből kivonatot készíteni s azt időszaki írásként közrebocsátani megengedtéssék.

— Ezen indítványt a rendek más egyéb célszerűtlenségi tekintetei mellett leginkább azon oknál fogva vetették el, mert az intézet az előleges vizsgálat szagát viselné s ez által a sajtó szabadságát sértené, melyet a követi kar 1833 január 10-ikén, az akkori Personalis ellen fényes emlékű lelkesedéssel védett s elidegenít-

hetetlen nemzeti jusnak, az előleges vizsgálatot pedig bitorlásnak nyilatkoztató.

— Később, mivel a most jelentést tevő választók kiküldetnének, ismét a szabadsajtó alapelveihez köttetett az újság iránti indítvány, mely elfogadtatván, a kiküldés is annak értelmében történt. Különben avégett, hogy előleges bírálattal írni szabad legyen, sem kiküldésre, sem tervek, sem javaslatok kidolgozására szükség nem vala.

— Végre az országos sérelmek és kívánatok sorában a gyakorlatba vett cenzúra közönséges, országos sérelemnek, a szabadsajtó pedig nemzeti jusnak van nyilatkoztatva s ennek felterjesztésében már a második tábla is megegyezett. Ezek szerint tehát az előleges vizsgálat képzete már az országgyűlésen háromszoros végzéssel lévén elvetve, az tulajdonképpen tárgya nem lehetett volna újabb kerületi vitatkozásoknak.

Az előzetes cenzúra hívei

— Úgyis látszott eleintén, hogy a kérdés nem fog szavazásra kerülni, mert kik utasítóknál fogva preventíva cenzúrárt voltak is kénytelenek kívánni, érezvén a fentebbi ellenvetések súlyát, többnyire országos ülésre tartották fel észrevételeiket. Így *Bencsik*, *Bene* és mások. Így *Pfansmid* is, aki egyébiránt elismerte ugyan, hogy a szabadsajtó az alkotmányos biztosítékok egyike, de megfontolván, minő jelenségek mutatkoznak azon országokban, hol a sajtó minden előleges korlátok nélkül gyakoroltatik, mi-

ként szólítják fel az újságírók, mint felekezetek emberei, a népet pártokra, miként dűlják a társasági kötelékeket s lázongást és békétlenséget terjesztenek: szükségesnek tartá, hogy a sajtó saját visszaélései, az ország pedig a megzavartatás ellen sikeres módokkal védekez-hessék.

— Azonban gróf *Lamotte*, *Busán*, *Torkos*, *Szluha* és mások a kérdést szavazás útján sürgették eldönteni, közülök többen előre kijelentvén, hogy a diaetális újságlapokra előleges bírálatot ugyan, de nem a kormány, hanem az országgyűlés által gyakorlandót, kivannak. Ezen sürgetést Somsich ugyan, figyelmeztvén a fentebbi országos végzésekre, erőltetésnek nevezé.

Deák Ferenc az előzetes cenzúra ellen

— *Deák* pedig visszaemlékezvén, hogy midőn a volt personalis (Mérey) 1833 január 10-én a preventive censurát említé, minő bosszúsággal kelt ki ellene az egész követi test, nagyon csodálkozik, hogy csak egy követ is akadhat, aki ezen jelenet után még előleges bírálatot emleget. Figyelmezteti a RR-et, hogy itt nem a követek legitimációját biztosító naplókönyvről, hanem újságlapokról van szó, melyekre nézve amattól hasonlatot vonni annál kevésbé lehet, mivel a naplónak gyakorlatban levő bírálata tulajdonképen nem is censura, hanem hitelesítés, hasonló a vármegyék közgyűlési jegyzőkönyvének hitelesítéséhez, melyet másutt, p. o. Erdélyben az ország rendéi in pleno tesznek, nálunk pedig csak az idő vesz-

teségeinek kikerülése céljából bízott e rendek köréből választott, censoroknak helytelenül nevezett tagokra, mert hiszen a censurának alapelve az, hogy ami sértő, ami törvénytelen, annak kinyomtatása meg ne engedtessek: az országos napló hitelesítése pedig ép ellenkező, mert ennek arra kell ügyelni, hogy ami itt mondatik, legyen bár sértő, legyen törvénytelen, a naplóba híven bemenjen. Ez nem censura, hanem hitelesítés, melyet újságlapokra alkalmazni célszerűséggel nem lehet. Ha tehát most a diaetális újságra nézve valamikép az előleges bírálat elve kimondatnék, akkor természetesen következnek, hogy annak egyebekben is fel kell állania s ha kérdenék, hogy ki által kellenék országgyűlésen kívül gyakoroltatnia, természetes felelet volna, hogy a kormány által és így kimondanak a RR, amit a magyar törvény soha ki nem mondott, az ország gyűlése pedig egyenesen tagadott, t. L. hogy lehet előleges bírálatnak helye hazánkban?

Figyelmezteti tehát a RR-et, mikép a sürgött voxolás által tovább mehetnének, mint első tekintettel akarnak, mert ha egyszer bármi cím alatt felállították a preventiva censurát, a szabadság palládiumának, a nemzet legszentebb jusának gyökerét metszette el. A szólló követ tehát, mintsem ezt bármi szín alatt behozni lássa, később lenne a célbavett munkától egészen elállani s azt boldogabb időre hasztani.

A szabadsajtó hívei beleegyeznek a szavazásba

— Ezen előadást ugyan több oldalról helybenhagyás követte, másrésről azonban a szavazat folyvást sürgettétvén, a szabadsajtó baráti, hogy magokról mindennemű ellenőriztetés gyanúját elhárítsák, tovább nem ellenzettek. Mihezképest a voxolás kitűzetett: vájjon előleges bírálatot, vagy pedig visszasorlasztó (repressziv) engedélyt akarnak-e a RR a létesíteni kívánt országgyűlési hírlapokra nézve felállítani?

A többek között ily nyilatkozások is történtek:

— *Fekete* szerint az előleges bírálat védelmezőinek, ha logikusan gondolkoznak, azt is kell kiívánniok, hogy az egész emberi nemzet halvatartassék, mert ha el kell az írást preventive tiltani, mivel véteni lehetne általa, el kell az életet is oltani, mert aki él, az vétkezhetik. Ily tudománynak a szónak barátja sohasem volt és nem is lesz.

Nyitramegye a felfordulástól fél

Bencsik ellenben tudata a RRel, hogy Nyitra vármegye Rendéi azért tartanak az előleges bírálat nélküli szabadsajtótól, mert kivált aristocraticus országban a fenálló polgári szövetkezést könnyen felforgathatja.

Géczy erre felelt: — Ilyen nyomorult eszközre szorult már — úgymond — a magyar aristocracia, hogy máskép nem remélheti fennmaradását, hacsak rabigába nem fűzi az em-

beri értelmet? A XIX. század a haladásnak százada és előre kell menni az idővel a magyar arisztocráciának is, ha veszni nem akar. Ma már állandóságot magának csak az ígérhet, ami az igazsággal, emberiséggel s felvilágosodással nem ellenkezik. A szónok nem ítél oly balul a magyar arisztocracia felől, hogy azt ezekkel ellenkezőkül vetné, de ha igazán ellenkeznék, úgy szóló követ elsőnek kiáltana fel, hogy: vesz-szen el!

— *Bárczay*: Még azok is, akik preventiva censurera szavaznak, nyilván kikötik, hogy azt ne a kormány, hanem az országgyűlés gyakorolja. A kormány kezében tehát még ők is despotismusnak tartják a cenzúrát. Én azt, amit a kormánynál despotismusnak tartok, nemzetemre ruházni s az országgyűlés által gyakoroltatni szégyelleném. Nekem nem kell censura.

Ki kell ölni a ludakat, mert a lúdtollal lehet vétkezni

— *Bernáth*: Nekem sem kell, sem testemnek, sem lelkemnek. A *theoria absurdum* felől sokat hallottam az oskolában, de tisztába csak a *censura* hozott. Ez a valóságos *absurdum theoria*. Mert ha nem kell a szabad írást megengedni, mivel hibásan írni lehet, úgy hát ki kell ölni a ludakat mert lúdtollal írni s így rosszat írni is lehet. Én ilyen képtelen elvet, hogy a világ minden lúdjai kiölessenek, pártolni soha nem fogok.

— *Voy*: Ha az országgyűlés elejétől lett volna *censura* nélkül nyomott újságunk, nem buktak volna el a sötétség útjain legszebb re-

ményeink. A követ állása is tisztább, világosabb lenne és végzéseink is biztosabbak.

— *Pálóczy*: A medicinában azt tanítják, hogy a csecsemőnek semmisen sem árt jobban, mintha a dajka rágja szájába az eledelt, mert rágás közben megterhelheti saját betegsége nedveivel. Én nem akarom, hogy nyavalygós censored rágják felserdült nemzetem szájába a lelki eledelt.

Módosítások

— Miután az 1. § iránt az által, hogy az előleges bírálat ideája kerekén félrevetettek s a küldöttség javallata a legsarkalatosb elvekre nézve elfogadtatott, azon 1. §-on még különböző módosításokat javallottak.

— *Bezerédy* kibővültetni kívánta a szerkesztő azon szavait, melyek a kérdésbeni hírlapok kiadását csupán az országgyűlés helyére szorítják. Erre azonban feleletül előadatott, hogy jelenleg nem általjában a sajtószabadságról, nem a periodicus sajtóról, hanem csak annak eszközéséről van szó, hogy az ország lakosai az országgyűlési dolgokról bizonyos és sebes tudomást kaphassanak. Ez lévén a feladás, sem az ország gyűlése helyén kívül, sem a diaetális hírlapokon túl más újságok szabadságaira kiterjeszteni nem lehet, magában értetvén, hogy az országgyűlési újság tudósításait más hírlapok is felvehetik.

A szerkesztő személyének megválasztása

— *Pfausmid* azt javasoltatta, hogy az országgyűlési testületből választandó 4 tag bírálja meg az újságírára ajánlkozó személyt, ha vájjon bír-é azon tulajdonságokkal, melyek a szépírónak nagyfontosságú tisztéhez megkívánatnak? nehogy a külföld példája szerint feleszegetti ember legyen és saját pártja színét kiemelgetve, más véleményűek előterjesztéseit pedig félszeg fonáksággal közölgetve, a közönség ítéletét hamis ösvényre vezesse s a világosság helyett homályt terjesszen.

— Ez a javaslat pedig csak egy újabb fokozata lévén az előleges bírálatnak, szintén el-mellőztetett.

A kaució kérdése

— *Vay* a 2000 írtban előre letenni vagy kezes által biztosítani javalt cautiót azért nem volt hajlandó elfogadni, mert ez által sok értelmes és alkalmas, de szegény emberek a vállalatból kizáratnának s a concurrentia nehezítetnék. Jobbnak vélné tehát, hogy a kihágások pénzbeli büntetésének biztosítására az előfizetésből begyülemdő pénzt tartozzék fél vagy fertályévenként átadni s azt csak ezen időszak lefolytával kapja meg. Ezen indítványt *Luka* pártolá, azonban gyakorlati nehézségek, különösen pedig az előfizetők számának bizonytalansága miatt szintén el nem fogadtatott.

— *Aczél* azt kívánta, hogy aki újságírára vállalkozik, a caution kívül még erkölcsiségéről

s jómagaviseletéről is bizonyítványt tartozzék előmutatni. De *Bernáth* feleletül adá, hogy az ilyenmü bizonyítványok igazán igen szomorú biztosságot nyújtanak, mert annak valóban közönségesen ismert rász embernek s amellett ügyetlennek is kell lennie, aki ilyes bizonyítványt egész nyalábokkal nem képes összeszerkeszteni. — Végre még *Noszlopy* indítványt tön, hogy a küldöttségek által 2000 frtban javasolt cautió a később következő pénzbeli büntetések biztosítása tekintetéből nagyobb summára emeltessék s évégett nem a külföld példáját követve, hanem egyrészről e célra, másrészről a hazánkban pénzsűkére tekintve 5000-et javallott.

Deák a kaució összegének emelése ellen

Deák a cautió nagyobbítása ellen azon gyakorlati nehézséget fejté ki, hogy külföldön az újságírás állandó és biztos élelem módja, mely a vállalkozót, ha a közönség tetszését megnyerni képes, egész életére igen nyereségesen biztosítja. Ezt az országgyűlési tudósításokról állítani nem lehet, mert annak fenállása az országgyűlés tartása által lévén feltételezve, ez pedig gyakran nem esztendőkre, de hónapokra sem nyújtván állandósági biztosítást, a vagyonos vagy más hivataloskodásban levő személyek között igen kevesen fognak akadni, akik magokat a közjónak feláldozzák. Nem kell tehát a dolgot szerfölött nehezíteni, annyival is inkább, mivel pénzbeli dologban a kezes állítása nem olyan könnyű, mint első pillanatokban gon-

dolnánk, mert materiális érdekéknél a legemberségesebb embertől is hajlandók vagyunk materiális biztosítékot kívánni.

A kaució a nyavalygó idők szüleménye

— *Beöthy* a cautiót átaljában a nyavalygó idők oly újabb szüleményeinek tekinti, mely avégett találtatott fel, hogy a sajtó szabadságának kellő felemelkedése meggátoltassék. Azonban külföldön, ahol ezrekre megy az olvasók száma, ez a gondolat mégsem oly nagy akadály, nálunk azonban fájdalom, olvasók hiánya miatt kevés hírlapjaink közül is majd minden esztendőn egy-kettő megszűnik. Más országokban egy jó keletű újságnak részvénye roppant áron szokott eladatni, nálunk, aki ily dologban részvényekről gondolkoznék, úgy járna, mint a pesti vasút részvényesei. A szónok meleg barátja a haladott kor fejleményeinek, de ezek a cautiók nem azon szülöttjei közé tartoznak, melyeket kebléhez vágyna szorítani s midőn életre akar hozni valamit, nem akar elébe olyan nehézségeket gördíteni, melyek születése előtt megölik.

Elfogadják Noszlopy javaslatát

— *Noszlopy* azonban úgy gondola, hogy akik ezen újság létesítést óhajták, ép azoknak kellene azon iparkodniuk, hogy a javallat kedvező alakba öltöztetvén, a másik tábla és a kormány előtt is elfogadhatóvá tétessék. Azt mindnyájan elismerik a RR, hogy a visszaélé-

sek ellen némi óvó módokról gondoskodnunk kell és miután ezen módokat nem az előleges bírálatban, hanem repressiv büntetésekben keresik, szükség oly rendszabályokhoz nyúlni, amelyek ezeknek fokozását valamennyire jobban biztosítanák.

— *Luka* ugyan nem volt meggyőződve, hogy azon 3000 ft, amely a veszprémi követ indítványa és a küldöttség javaslata közt a materiális biztosság számvetésére nézve különbözik, magát a biztosságot nem növeli oly mértékben, hogy miatta sok alkalmas, de szegényebb férfiak konkurenciája megakadályoztassék. hogy pedig a cautió formáját nagyobbra nevelni pénzbeli helyzetünk nem engedi, azt Veszprém követe is elismeri.

— Azonban *Noszlopynak* indítványa 26 voxal 19 ellen elfogadtatott s az aként a múlt levelemben közölt 1. § ez egy módosítással helybenhagyott.

A 2. § tervezett szövege

— A 2. §-t a küldöttség eként javallá: Ilyen országgyűlési hírlapokban foglaltatott szánt-szándékos hazug tudósítás, rágalmazás, becstelenítés, erkölcstelen előadások, a közrend háborgatására vagy törvények iránti engedetlenségre való ingerlés, a kormánynak vagy hazai törvényes intézeteknek a szerkesztő által gyűlöletessé tétele, a sértett félnek, vagy a közálladalomnak érdeke lévén bántva, a Magyar Korona ügyvédének felperessége mellett az alább megjegyzett büntetések tárgyai lesznek.”

— *Széll* három rendbeli észrevételt tőn. 1. Mondanék ki világosabban, hogy a személyes sértés magános kereset tárgya s a kir. fiscus felperességének csak akkor van helye, ha a közálladalom sértetik. 2. „Szántszándékos” szó hagyassék ki, részint azért, mert ezen szó örve alatt minden hazugság bünteleníthetnék, részint azért is, mivel a szántszándékosság az imputációra nézve tesz különbséget, de a hazug híradás, ha nem szántszándékos is, mindig hazug marad s mint ilyen, vétket is foglalhatván magában, büntetést érdemel. 3. A vétkes és sértések elszámolása vagy sok vagy kevés. Ha csak arra szorul ezen újság köre, hogy tudósítsa a közönséget arról, ami itt mondatik, úgy sok, mert nem maga saját véleményit mondván az újságíró, az elszámolt vétkesbe nem eshetik. Ellenben, ha saját véleménye nyilatkozásaira is szabad kierekeszkednie, akkor kevés, mert az elszámoltakon kívül a fejedelem személyét is sértheti.

A Deák által javasolt szöveget fogadják el

— *Deák* az első észrevételt pártolá, a másodikat nem.

— Egyébiránt a dolog érdemére nézve tett módosító javaslatokat ami illeti, *Deák* megmutogatván, mikép a RRnek a szóbanforgó intézeteknél céljok sohasem volt, hogy pusztá naplókönyvekkeli kivonatot létesítsenek, a szakasznak kihagyását gyökerétöli kiforgatására irányzottnak nyilatkoztatta s végre figyelmeztvén a több részről előadott észrevételekre, a vitátás

alatt levő 2. §-t akként javallottá módosítani. „§. 2 ily országgyűlési hírlapokban a szerkesztő által foglaltatott rágalmazás, becstelenítés, erkölestelen előadások, közcsendháborítgatásra vagy törvények eránti engedetlenségre való ingerlés, a kormánynak vagy hazai törvényes intézeteknek vagy egyes személyeknek szán!-szándékos, hazug tudósítás által gyűlöletessé tétele a sértett félnek magános keresetén felül, amennyiben közhivatalú személy vagy a közálladalom volna megbántva, a Magyar Szent Korona ügyvédének felperessége mellett, az alább megjelölt büntetések tárgyai lesznek.”

— A követek Deák javaslatát szótöbbséggel eltoadták.

A büntetés

„3. § A büntetés a perbeli s végrehajtási költségen kívül az elkövetett áthágás vagy bűn mivoltához képest 3 napi fogságtól egy esztendeig s 25 frtnyi elmarasztalástól 1000 frtig és az elkövetett bűn súlyos volta megkívánván, mindkettőre is kiterjed. Azon esetben pedig, ha a szerkesztő az érdemlett legnagyobb büntetésben történt elmarasztalása után ugyanazon bünt ismételné, a fent kivetett büntetésen felül hírlapjai eltiltásával is büntethessék. Minden elmarasztalás eseteiből pedig az ellene hozott ítéletet tulajdon hírlapjaiban közönségessé tenni köteles leszen.

— Két felszólalás után a §-nak fent elhúzott berekesztő sorai eként módosítottak: „A perbeli Ítéletet pedig, akár marasztaltatik el,

akár nem, mindenesetre legközelebbi lapjai által közhírré tenni tartozik, az alkalmat, ha elmulasztaná, hírlapjai további szerkesztésétől és kiadásától megfosztatik. Egyszersmind az ítélet annak költségén ezen esetben más hírlapok által fog közönségessé tétetni.”

További szakaszok

4. §

„Ha a per magános személy sértése következtetésében indított, a pénzbeli elmarasztalás a sértett félnek, ellenkező esetben pedig az ország pénztára részére ítélandó.”

5. §

„Ezen bíraskodásra az országosan egybegyűlt KK és RR az illető táblák voxai által 25 tagot és pedig az Egyházi rend büntető bíraskodásban részt nem vehetvén, a világi Fő RR négyet, a megyei követek közül 16, a városi követek részéről négyet s a kiváltságos kerületek képviselőiből egyet fognak kijelelni.”

6. §

„Mind a fel, mind az alperesnek szabad legyen ezen 25 személyből álló bíróság 5 tagja ellen anélkül, hogy annak okát előadni tartoznék, a megjelenés alkalmával kifogást tenni, kik is a kifogás következtetésében a bíraskodásban részt nem fognak vehetni.”

7. §

„Az elnököt az ítéletben eljáró bírók magok közül fogják kijelelni. Az ítélethezásra leg-

alább 9 tag jelenléte szükséges, az elmarasztaláshoz pedig megkívántatik, hogy az elmarasztalásra voxolók száma az ellenvéleményűeket eggyel felülhaladja.”

8. §

„A perbeidézés harmadnapri személyes megjelenésre irányozandó. A bíróságnak pedig kötelességében fog állani a pert a megjelenéstől számítandó egy hónap lefolyta alatt végző ítélet által befejezni.”

9. §

Az illetén perben az előadás, megvizsgálások, levelek és tanuk hitelesítése s minden egyéb törvényes munkálkodások teljes nyilvánossággal lesznek vezetendők, az ítéletek pedig egyedül a bírók jelenlétében, zárt ajtók között fognak hozatni.”

10. §

„Semminemű törvényes orvoslatoknak, ideértvén a feljebbviteli és ellentállást is, sem a pernek folyamata, sem végrehajtása alkalmával hely nem fog adatni s a végrehajtás a helybeli illető törvényhatóság által minden halasztás nélkül eszközölhető legyen.”

11. §

„Ezen rendeletek, valamint az országgyűlési hírlapok szerkesztőire és illetőleg nyomtatóira, úgy a kereskedési summára nézve, azoknak kezesekre is kiterjednek.

— Elfogadtatott.”

Deák Ferenc követ jelentése az országgyűlési hírlap dolgában

A most idézett, kerületi ülésben készített törvényjavaslatot a főrendek nem fogadták el s így a két tábla vitatkozása az országgyűlés berekesztéséig nem vezetett semmi eredményre. *Deák Ferenc* és *Hertelendy Károly* az 1839-es országgyűlésen is követelték a sajtó szabadságát, de a főrendekkel akkor is szemben találtak magukat. Deáknak és *Hertelendynek* Zala-vármegye közgyűléséhez 1840-ben bemutatott követjelentése ezirányú fáradozásait bizonyítja.

A jelentésnek az országgyűlési hírlapra vonatkozó része így szól:

A főrendek ellenállását nem sikerült megtörni

— Még az 1836-ik esztendei országgyűlésen indítványba hozták a KK és RR az országgyűlési hírlapok létesítését s az iránt egy törvényjavaslatot is készítettek, melyben azoknak megelőző vizsgálat nélküli kiadhatása elhatároztatott s egyszersmind a szerkesztők ellen, ha visszaéléseket követnének el, célszerű büntetések rendeltettek. Nem fogadták el akkor

ezen javaslatot a fő RR s a két táblának efelletti vitásai siker nélkül folytak az országgyűlés berekesztéséig.

— A jelen országgyűlésen tehát ismét felvettük ezen tárgyat s a fő RR-et ismét felszólítottuk, hogy abban megegyezni s velők eziránt újabban közlött törvényjavaslatunkat elfogadni szíveskedjenek. Ok azonban óhajtásunk létesülését folyvást ellenezték s az országgyűlési hírlapoknak megelőző vizsgálat nélküli kiadhalását semmikép el nem fogadták, hanem e tárgyat a sajtó kérdésének egész kiterjedésében leendő felvételéhez utasították.

— Készek valánk mi a sajtó kérdését is kimerítőleg tárgyalni, de addig is, míg ez megtörténik, szükségesnek láttuk az országgyűlési hírlapokat létrehozni. Újra és ismételve vitattuk tehát kifejtett nézeteinket, a fő RR azonban határozatuktól el nem álltak, mi pedig megelőző vizsgálatban, mely törvényeinken nem alapul s melyet a nemzet hozzájárulása nélkül, sőt a nemzet jusainak sérelmére hozott be a kormány, meg nem egyezhettünk s azt megegyezésünkkel tettleg nem törvényesíthettük. És így, minthogy a sajtó kérdésének kimerítő tárgyalása, melyet már határozat által kitűztünk, annyi egyéb fontos és szinte közérdekű tárgyak mellett idő hiányában az országgyűlésen meg nem történhetett, az országgyűlési szabad hírlapokra nézve kivinni semmit képesek nem valánk.

A szabad sajtó a nemzet legnagyobb érdeke

— Meg vagyunk pedig győződve, hogy a

nemzet legnagyobb szükségeinek egyike az ilyen szabad hírlapok létesítése. Más alkotmányos nemzeteknél a szabadsajtónak vitatásai kifejtésnek minden tárgyat, mielőtt afelett a törvényhozás határoz. S mikor az köztanácskozások alá kerül, ismerte van a fenforgó kérdéseknek minden oldala, tudják a nemzet képviselői a nemzet véleményét és közszükségeit s végzéseiket ezekhez alkalmazhatják.

— Tapasztalás mutatja nálunk is azt, hogy minden országgyűlésen hónapok múlnak el, míg a kormány a nemzetnek és a nemzet véleményének valóságos állásával tisztán megismerkedhetik s ez gyakran az elveszett időn felül még keserűségbe is kerül. Nálunk a nemzet csak igen későn tudhatja meg a vitatás alá került kérdések feletti vélemények minden árnyéklatait, pedig nálunk, hol a törvényhatóságok időközbeni utasításaik által is gyakorolják a törvényhozás jusát, felette szükséges volna, hogy ezek minél előbb s mindenütt tudva legyenek és ezt a szabadhírlapok eszközölhetnék a legjobban.

A főrendek is rendes naplót vezetnek

— Az országgyűlés kezdetén már elhatározták a kerületi RR azt is, hogy kerületi tanácskozásaikról rendes naplót vezessenek s ezen határozat következtében minden szükséges intézkedések megtétettek s mind a gyorsírókkal, mind a nyomtatóval már az alku meg is köttetett. Azonban, mielőtt még a nyomtatás elkezdett volna, jelentetett a kerületi rendek-

nek, hogy a sajtónak használatára nézve törvény ellen fennálló gyakorlat és szabályok folytában, a naplónak kinyomtatása megakadályoztatott. Sérelmesnek láttuk mi ezen akadályozást, s azt, mintha sajtó szabadságán ejtett újabb sérelmet, Ő Felségéhez tüstént fel akartuk terjeszteni, de a fő RR meg nem egyeztek javaslatunkban. Többször ismételt üzeneteink sikertelenek valának s így a kerületi napló elmaradt.

— Felszólítottuk az országgyűlés kezdetén a főrendeket arra is, hogy köztanácskozásaikról nyilvános naplót vezessenek. Több ideig ugyan siker nélkül maradt felszólításunk, de az országgyűlésnek vége felé a fő RR is elkezdették a rendes naplónak vezetését s azt folyvást fen is tartották.

— Kétkedni nem lehet, hogy ezen elkezdett gyakorlat a jövőben állandóul megtartatik s azt hisszük, hogy ezáltal is sokat nyert hazánkban a nyilvánosság.

A GYORSIRODA SZERVEZÉSE

1844-ben gyorsíróhivatalt és a gyorsírásnak egyetemi tanszéket követelnek

Láttuk idáig, hogy a magyar törvényhozás 'ermében egyre több szó esik már a naplónak gyorsírás útján való felvételéről. Az 1844-iki országgyűlés épen ebből a szempontból szükségét látja a gyorsíróképzésnek és javaslat is történik egy, a budapesti egyetemen felállítandó gyorsírási tanszékre nézve. Az indítványt erre nézve *Klauzál* Gábor aradmegyei követ tette meg, aki szükségét látja a gyorsírónevelésnek, mert a meglevők kimultával nem lesz, aki helyüket pótolná.

Az országgyűlési gyorsíroda története szempontjából igen fontos az 1844 augusztus 26-iki kerületi ülés, mert az egyetemi tanszékre vonatkozó javaslat tárgyalása során kerül szóba először az, hogy országgyűlési gyorsíróhivatalt kell rendszeresíteni. Ugyancsak itt mondja *Klauzál*, hogy a gyorsírást a nemzeti célok közé kell emelni, különben a küldőkben nem fog figyelmet kelteni, hogy iránta utasítást küldjenek.

Az alsótábla magáévá tette az indítványt s a tanszék ügyében felírással fordult a főrendekhez és a királyhoz. A feliratban a gyorsírást művészetnek minősítik s hangoztatják an-

nak fontosságát a köztanácskozások megörökítése szempontjából. A gyorsírás nálunk is, mint más országokban, sikerteljes emeltyűje lett a nyilvánosságnak. A gyorsírást a közfelügyelet alatt levő tartományok és művészetek közé keil iktatni.

A főrendek október 4-én tárgyalták a feliratot. Gróf *Batthányi* Lajos elismeri a gyorsírás fontosságát, de egyetemi tanszéket nem javasol. A rendeket szerinte inkább arra kellene felszólítani, hogy tervezzenek egy törvénycikket, melyben az legyen kimondva, mikép a gyorsírás országos intéció által lesz biztosítva oly módon, hogy minden országgyűlésen ennyi és ennyi gyorsíró mindenik táblánál alkalmazást fog találni. A következő végzést ajánlaná: az országgyűlési testület azt végezte, hogy a naplók inntul bizonyos számú gyorsírók által vezetessenek.

A felszólaló főrendek általában ellene vannak a gyorsírási tanszék felállításának, de viszont valamennyien kívánják — így b. *Majthényi* Antal lipói főispán, *Rudics* József bácsi főispán, gróf *Pálffy* József és báró *Wenckheim* Béla —, hogy állíttassanak fel mindkét táblánál fizetéssel ellátott gyorsírói hivatalok. A tervezetet úgy a fizetésre, mind a gyorsírók számára nézve a rendektől várják.

(Az idevonatkozó alábbi adatokat dr. *Téglás* Géza közölte. Az írás c. szaklapban *Kovács* Ferenc naplójegyzetei nyomán, V. k. 394. 1.)

Klauzál indítványa

Az indítványt, mely egy gyorsírási tanszék felállítására vonatkozott, az 1844. évi augusztus 26-iki ülésen, az alsótábla 269-ik kerületi ülésén tárgyalták.

Borsodmegeye követe, *Szemere Bertalan*, nem pártolta az indítványt, mert céltalannak tartotta. Szerinte arról kell gondoskodni, hogy a gyorsírással foglalkozók foglalatosságukat abba ne hagyják, mert azt haszonnal csak az országgyűlésen gyakorolhatják. „Míg az országgyűlés évenként nem fog tartatni, — mondotta, — mostani rendszerünk mellett három év alatt nincs foglalkozásuk s mivel a szabadsajtó a cenzúra által szabadon úgy, mint egy alkotmányos országban szükséges, nem működhetik, a gyorsíró semmitsem kereshet.” Szónok azt csak az által véli előmozdíthatónak, ha az ország gyorsíróhivatalt állíthat s mindazon gyorsírók, kik alkalmaztatnak fizetéssel láttatnak el.

Klauzál Gábor csongrádmegyei követ, tekintettel arra, hogy a gyorsírással szükségé mindinkább érezhető s félni lehet, hogy a mostani műértők kimúltával nem lesz, ki helyüket pótolná, indítványozza, hogy legelsőbb is járuljanak felírással a király elébe, megkérvén őt, hogy az egyetemen egy gyorsírással tanszék felállítását kezgyeskedjék.

Tolnamegye követe, *Bezerédj István*, osztozott az előtte szóló előadásában.

Komárommegeye követe, *Ghiczy Kálmán* méltányolta ezeket a nézeteket, de tanszék felállítását nem vélte elegendőnek arra, hogy

gyorsíróink elég számmal legyenek. Szükségesnek látja elhatározni, hogy a jövő országgyűlés kezdetével gyorsíró-csőd nyitassék és ennek útján országgyűlési gyorsíróhivatal rendszeresíttessék.

Klauzál Gábor legcélszerűbbnek látta a komáromi indítványt a magáéval összekapcsolni, mert egymást ki nem zárják, sőt elősegítik. Azért is felírás mellett, rövid izenet által felszólítandóknak véli a méltóságos Főrendeket, hogy az országgyűlési naplók vezetésére szükséges gyorsírói hivatalnak országos fizetés melletti felállításához hozzájárulni méltóztassanak. Most kell pedig erről rendelkezni, mert ha a pénzügyi választmány a gyorsírászatot a nemzeti célok közzé nem emeli, ez ügy nem fog figyelmet ébreszteni a küldőkben, hogy iránta utasítást küldjenek. Kívánja szóló, hogy ilyen hivatalt még a jelen országgyűlésen állítsanak fel.

Végzés: A felírás iránti csongrádi indítvány tisztán elfogadtatik, a komáromi által módosított indítvány pedig akkorra lesz felveendő, ha a pénzügyi választmány jelentése tárgyalatik.

Hajnik Károlyt ajánlják a tanszékre

Az alsótábla 269-ik kerületi ülésén hozott fenti végzést az alsótáblának 1844 október 1-én tartott 234-ik ülésén tárgyalta az országos ülés (Alsótábla naplója, V. k. 230. 1.)

Ezen az ülésen *Zárka* János országbírói ítélőmester felolvasta a tekintetes Karok és Ren-

dek izenetét és felírási javaslatát a gyorsírói tanszék létesítése dolgában.

Zalamegye követe, *Kerkápolyi* István, a következőket mondotta ezzel kapcsolatban:

— Az én megyém volt az, mely lépést tett az iránt, midőn általam megkérte a t. KK-at és RR-et, hogy azon indítványt pártolni méltóztassanak. Utasításul adatott nékem az is, miszerint kijelentsem, hogy miután megismerik azt, hogy némellyek különös szorgalmának köszönhetjük a naplónak létezését, tehát az, kinek ezt leginkább köszönhetjük és eddigelé legtöbb érdemeket telt a gyorsírás ügyében, azon gyorsírói tanítói tanszékre Hajnik Károly úr ajánlássék.

Elnök: Én nem tudom, hogy ezen mesterség oly igen nehéz-e? Hanem, hogy hasznos, azt látjuk és hogy kevesen tudnak hozzá tökéletesen, azt tapasztaljuk. úgy látszik, hogy itt nem annyira a tanítás, mint a hosszas gyakorlat a mester. Ha azonban a t. KK és RR erre is költeni akarnak, ha már benne vagyunk, ám legyen, ha pénzünk lesz!

Bácsmegeye követe, *Nikolics* Izidor: Küldőim utasítása következtében Zala követe indítványát a tanító kinevezésére nézve pártolom! („Mindnyájan!”)

Somogyemegeye követe, *Somssich* Pál: Én most az egyénről nem kívánok szólni s rendelkezni, hanem majd csak akkor, midőn elő fog vétetni s ideje lesz, azt mindenesetre óhajtván, hogy az e tekintetben legérdemesebb nyerve el a tanítói széket.

Aradmegeye követe, *Török* Gábor: Kül-

dőim nemcsak az universitásnál, hanem minden académiánál kívánnak felállítani gyorsírási tanítószéket.

Zemplénmegye követe, *Draveczy* Alajos: Én nem tartok egyet Aradmegye követével: mert én a gyorsírást olyannak tartom, melynek theóriája egy pár hónap alatt megtanulható s később tulajdon gyakorlata által viheti tökéletességre. Már az ily csekély tanítás végett, melyet két hónap alatt elméletileg megtanulhat, cathedrát arra mindenütt felállítani sok volna! („Maradjon!”)

Az alsótábla izenete s felírása a főrendekhez és a királyhoz a tanszék ügyében

Az alsótábla most ismertetett üléséből kifolyólag a következő izenetet küldötte el a főrendeknek:

Izenete a KK és RR-nek a gyorsírásnak az egyetemben leendő tanítása iránti felírás tárgyában a méltóságos Főrendekhez.

— A gyorsírás tökélyes használatának szükségét a köztanácskozások öregbítése tekintetéből a KK és RR naponként mindinkább érezvén, a művészet tanítószékeinek az egyetemben felállítására Ő Felségét megkérni szándékoznak, bizton reménylven, hogy a méltóságos Főrendek ebbeli felírási javaslatuk felterjesztését részükről is támogatni méltóztatandának.

Felírási javaslat ugyanezen tárgyban.

— Fel! Süt.

— Minél inkább fejlődik hazánk alkotmányos élete s azzal a közügyek tárgyalását kísérő részvétel növekszik, annál erősebben érezzük köztanácskozásaink jegyzetei eddigi eszközeinek hiányosságát s e tekintetbeni célszerű javítások szükségét. Annálfogva, miután a gyorsírás más nemzetek tanácskozó házaiban a nyilvánosság oly sikerteljes emeltyűje lett, sőt ez hazánkban is, jóllehet csak néhány magán-egyének saját buzgalma és fáradsága után máris kedvező eredménnyel mutatkozik: felhíva érezzük magunkat a nyilvánosság e hatályos szereinek művelését, a közfelügyelet alatt levő tudományok s művészetek közzé iktatni s ez által azt eszközölni, hogy a az abbani tökéletes kiképeztetés mindenkinek önköltségáldozat nélkül lehetővé tétessék, és így az országgyűlés a gyorsírásra megkívántató alkalmas egyénekekkel kellőleg elláttathassék; kérjük tehát Felsőgedet, hogy az ország tudományos egyetemében a gyorsírás tanítószerkét mielőbb felállítani s azzal a nemzet nyilvánosság eszközei fejlesztése iránti kívánatát ereszen atyailag teljesíteni méltóztassék.

— Akik egyébíránt” sat. (310 sz. Alsótábla írásai, IV. k. 80. 1.)

Tárgyalják a főrendek a felírási javaslatot

A főrendek 1844 október 4-ikén, a 237 országos ülésben (főrendi napló, VI. k. 338. 1. Rendi

izenet a gyorsírás tanítása iránt az egyetemen) foglalkoztak az alsó tábla felírásával. A felírást *Zaiko* János országbírói ítélőmester olvasta fel a főrendek előtt. Az első beszólaló gróf *Batthyányi* Lajos volt, aki a következőket mondta: — A gyorsírásnak általánosan országszerte sok alkalommal használatát mindenki elfogja ismerni, így tehát azt elmellőzve talán az is tagadhatatlan lesz, hogy a rendes és az országgyűlési napló vitelére nélkülözhetetlen segédeszköz a gyorsírás kiképzése és a gyorsírás gyakorlati ismertetésével kiképzett egyének szaporítása. Ezen célnak elérésére a RR egy tanodának felállítását tervezték. Sajnálva kell kijelentenem, hogy e tekintetben a RR-el kezdetem foghatok. En azon gyakorlati képességnek szilárdítására és kiképzésére nem tartom célszerű eszköznek azt, hogy tanodában adassék elő oly dolog, melynek elveit egypár előadás következtében mindenki magának sajátjává lehet, de melynek kiképzése egyedül gyakorlattól és pedig folytonos gyakorlattól függ: ha tehát ezen eszközhöz járulnánk, azt tartom, célt nem érnénk; és így inkább arra vélném a' RRet felszólítandónak, miszerint egy törvénycikket tervezzenek, melyben az legyen kimondva: mikép a gyorsírás országos institutio által lesz biztosítva oly módon, hogy minden országgyűlésen ennyi és ennyi gyorsíró mindegyik táblánál alkalmazást és helyet fog találni, ha azon feltételeknek és kellékeknek megfelel, melyek ily egyénnek haszonvehetésére megkívántatnak. Mi a' fizetést illeti: eziránt a' RRet fel kellene szól-

lítani, hogy belátásuk szerint ezen tárgyat vagy kapcsolatba tegyék a' most tanácskozásban lévő
 pénzügyi munkálattal vagy pedig, hogyha ennek eredménye kétségesnek látszanék, az országos pénztárból assignáltatnának a' költségek, véleményem tehát abban központosul, hogy az ügy sikerének érdekében kívánnunk kell, miszerint a' gyorsírás biztosítottassék az által t. i., hogy törvény által mondassék ki, miszerint minden országgyűlésen ennyi és ennyi egyén fog alkalmazást találni. (Közhelyeslés.)

Gyorsírókra az országgyűlésen törvényes szükség nincs

B. *Majthényi Antal*, lipthói főispán: — Magára az eszmére nézve kifogásom nincs, csak hogy világosabban akarnám tudni a mélt. FÖRR. szándékát, mert arra törvényes szükség nincs, hogy a gyorsírók legyenek ezentúl az országgyűlésen, ez talán nem is tárgya a törvényhozásnak, én az ilyesmit törvénykönyvbe valónak nem látom; és így ha a mélt. gróf eszméje oda megy ki, hogy az egyének az által ösztönöztesse, hogy előmozdítást kapjanak, arra nézve inkább ő Felségét kellene megkérni; vagy ha pénztárunk lesz, abból kellene a fizetést assignálni.

Gr. *Batthyányi Lajos*: — Felvilágosításul bátor vagyok előadni, miszerint azt tartom felterjesztendőnek ő Felségéhez intézendő felírásban: miszerint minthogy az országgyűlési testület azt végezte, hogy a' naplók inntul bizonyos számú gyorsírók által vezettessenek, mélt.

tóztassék ő Felsége kegyesen a' gyorsíróknak mely forrásból leendő fizetésére a költséget assignálni.

B. *Matjthényi Antal*, lipiói főispán: — A' törvénynek természetéhez tartozik, miként ahhoz ő Felségének hozzájárulása kívántatik; azt hiszem, hogy az ily gyorsírónak dotációjára, ha pénztárunk nincs, ő Felsége hozzájárulása nem szükséges, és e' tárgyban nem szükséges a' dolgot sanctio alá bocsátani: mert az a' mi hatalmunkban áll, és inkább a két táblának elrendezéséhez tartozik, erre országgyűlési határozat kell; magára a' dologra nézve legkisebb kifogásom sincs, hogy a' RR jelentsék ki, hogy mi — mint a' mélt. gróf bölcsen észrevette — a' tanodának felállítását oly dologra nézve, melyet elvileg egy pár nap alatt megtanulni lehet, szükségtelennek tartjuk, de az ösztönzésnek szükségét átlátjuk, és azt abban találjuk, ha országgyűlésiig fog kijelenteni, hogy bizonyos számmal gyorsírókat akarunk előre biztosítani; és ha az bemegy a' naplóba, mint országos határozat, azt elégségesnek tartom; és így törvény hozatalára szükség nincs.

Gyorsíró hivatalokat kell felállítani

Rudics József, bácsi főispán: — Örömmel elfogadom az indítványt; de bölcsen jegyzé meg gr. Batthányi Lajos ő méltósága, hogy sok évekig kell bíbelődni, és nagy szorgalommal a' gyorsírást megtanulni; és így, ha pénztár lenne, jó volna évenként jutalmakat és versenyt ala-

pítani, — ez is azoknak, kik a gyorsírás tanulására magukat szánják, ösztönül szolgálna.

Gr. Pálffy József: — Egyetértek Liptó megye főispánjával; mert miután a' napló felállítatott ő Felseége hozzájárulása nélkül, azoknak is, kik a" naplót viszik, és azon hivatalok felállítását és fizetését az ország magára vállalta, a' nélkül, hogy ő Felseége hozzájárult volna: annál fogva azt vélem, hogy a RR-et fel kellene szöllíteni arra, hogy a' tanoda felállítása szükségét nem látják a m. Fő-RR, miután a gyorsírás leginkább gyakorlatból megtanulható hanem úgy, mint gr. Batthyányi Lajos előadá, állíttassanak fel mind a' két táblánál több gyorsírói hivatalok, és fizetéssel legyenek ellátandók, és e' tekintetben lennének a RR szívesek a Fő-RR elibe egy tervet terjeszteni. („Helyes!”)

Gr. Baltyhányi Lajos: — Én is elégnék tartom, a' dolog természetes állásánál fogva, az országgyűlési határozatot; de én csak azért kívántam a dolgot ő Felseége elibe terjeszteni, mert a' pénzforrás hiányzik, mert nincs hova utalnunk a' gyorsírókat. Es miután ily értelemben kívánják a Fő-RR a RR-et felszöllíteni, jó volna említést tenni, hogy a' concursus modorára nézve — mert minden formalitás nélkül nem történhetik a' dolog, és e' tekintetben bizonyos stipulatiókat kellene tenni — a mélt. Fő-RR elibe tervezetet terjesztenének, hogy t. i. milyen legyen azon modalitás, mely mellett valaki országgyűlési gyorsírónak fog felvétetni.

B. Majthényi Antal, liptói főispán: — Fődolog, hogy pénzünk legyen; ha az lesz, a sti-

pulatióra nézve nem nagy baj lesz határozni: azt tartom legjobb lesz ő es. kir. hercegségét megkérni: méltóztatnék azt kegyesen magára vállalni: ekkor legjobb kézben van („Helyes!”) A RR-et pedig most csak arra szállítanám fel — mint gr. Pálffy monda, — hogy a mélt. Fő-RR, azon okoknál fogva, melyeket gr. Batthyányi Lajos előadott, a tanoda felállítását szükségesnek nem látják; egyébiránt akarják a' mélt. Fő-RR, hogy a gyorsírás terjesztessék, és ezen célnak elérésére legjobbnak tartják, a' két táblára nézve a gyorsírók bizonyos számát megállapítani; de mind számra, mind arra nézve, hogy mily pénztárból fizettessenek, a' RR-től a mélt. Fő-RR tervezetet várnak. („Helyes!”)

B. Venkheim Béla: — Még azon harmadikat is szeretném megállapítani, t. i. hogy mennyi fizetések legyen a' gyorsíróknak, mert a' fizetés lesz a főosztön (számosan: „Ezt bízunk a RR-re!”)

Főrendiházi vita 1847-ben a gyorsiroda szervezéséről

A főrendek 1847 november 11-ikén az országos ülésen érdekes vitát folytattak az országgyűlésen napló szerkesztésére vonatkozólag. Az erre vonatkozó adatokat *Téglás Géza* dr. hozta nyilvánosságra a *Pesti Hírlap* 1847 évi november 10-iki számának közlése alapján. Ez a közlés így hangzik:

— Királyi helytartó *István* főherceg öfenése előadta, hogy a napló bírálatát s gyorsírókat illetőleg a múlt országgyűlési gyakorlat hagyatik meg.

— Gróf *Majláth* János az országgyűlési napló minél gyorsabb kiállítása tekintetéből azt indítványozá, hogy 6 gyorsíró fogadtatván, ezek az ülések folytán egymást tíz percenként váltásák fel s mindegyik azt, amit 10 perc alatt gyorsírási jelekkel lekap, 50 perc alatt rendes betűkkel másolja le, hogy így mindenik ülés naplója még az napon megbíráltathatván, 24 óra alatt ki is nyomassék.

— Ez indítványt, amennyiben kivihető volna, gróf *Széchen* Antal is pártolá.

— Gr. *Erdődy* Sándor elfogadtatása esete a censorok számának megszorítását tartá szükségesnek.

Gr. *Bathány* Lajos, aki a tanszék felállításának ellene volt, az indítványt mindaddig, míg a már múlt országgyűlésen is sürgetett

gyorsírási tanszék fel nem állítatik s gyorsírók nem neveltetnek, kivihetetlennek tartja s a napló gyorsabb megjelenhetésére a bíráló választmány tagjainak szaporítását tartja a jelenben egyedül lehetséges eszköznek.

Gr. *Pálffy* József is ugyanez értelemben nyilatkozván, kir. helytartó Őfensége gróf *Majláth* János indítványát helyesnek, de gyorsírók hiányában kivihetetlennek nyilvánítja, a cenzorok száma szaporítását pedig máskorra halásztta.

„E közleményből megállapítható — fűzi hozzá *Téglás* Géza, — hogy gróf *Majláth* János indítványa a párisi francia kamara első gyorsírójának ama levele tartalmán alapszik, melyet *Szemere* Bertalan az alsótábla 1844 október 29-iki 323. kerületi ülésén ismertetett. Meglepő gróf *Majláth* János indítványánál az, hogy már akkor, 1847-ben, majdnem teljesen a mai gyorsírodai szervezet meghonosítását javasolta. De látjuk a fenti közlésből azt is, hogy az 1844-iki nagy vita nem ért célt, mert sem a gyorsírás egyetemi tanszékét nem állították fel, sem a gyorsírást előmozdításáról szóló törvényjavaslat nem válhatott törvénné. Hiányzott az ezek végleges letárgyalásához szükséges idő, mert más, nagy horderejű javaslatok állottak előtérben akkor, közel a márciusi napokhoz; hiányzott a szükséges anyagi fedezet is, mert az Országos pénztár erősen igénybe volt véve; de hiányzott még nálunk az a modern gyorsírási rendszer is, mely elegendő számú, képzett gyakorló gyorsírót tudott volna nevelni.”

Visszaemlékezések az 1863/64 évi nagyszebeni országgyűlésre

Az országgyűlések 1861 utáni mikénti lefolyásáról *Fenyvessy* Adolf volt parlamenti gyorsirodai főnök előadásából tudunk meg igen érdekes adatokat. (Megjelent a *Magyar Gyorsírásban*, XXVII. évf. 1—2 sz.) *Fenyvessy* itt a következőket írja:

— A magyar országgyűlés 1861-ben 12 évi abszolút uralom után újból összehívott, de az alkotmányunk nagyon hiányosan állított helyre; nem az 1848-ik évi alkotmány szervezte felelős minisztérium, hanem az avitikus magyar udvari kancellária Bécsben és helytartóság Budán. Az országgyűlés *Deák* Ferenc szerkesztette híres feliratával az alkotmánynak teljes helyreállítását sürgette és határozottan megtagadta képviselőknek a bécsi Reichsratba küldését.

— Erre a magyar országgyűlést feloszlatták; a magyar udvari kancellária élére Bécsben a prágai helytartó, gróf *Forgách* Antal állított. Figyelmen kívül hagyták Erdélynek az anyaországgal törvényesen keresztülvitt unióját és egybehívták az erdélyi országgyűlést. Arra szá-

mítottak ugyanis, hogy ez, tehát Magyarország egy részének gyűlése a bécsi Reichsratba képviselőket fog küldeni. Ezt az egy országgyűlést oktrojált választási rendelet alapján, nem, mint annak előtte mindig, Kolozsvárra hívták össze, amelynek népessége majdnem tiszta magyar, hanem Nagyszebenbe, amelynek lakossága tulajdonképpen szász és oláh volt.

— Ezen gyűlés tárgyalásai, nem, mint annak előtte, csupán magyarul, hanem három nyelven: magyarul, németül és románul folytak. E három nyelvre kellett tehát gyorsírókat állítani. Az erdélyi gubernium *Könyit* és engem bízott meg a gyorsírói munka vezetésével. A magyar munkát mi ketten végeztük; német és román gyorsírókat kellett tehát szereznünk. Nagyszebenben találtunk két román (az egyik neve Racuciu), akik a munkát jól el is látták. Két német Stolzer-endszerű gyorsírót és pedig *Heidenreichet* és dr. *Paulyt* a porosz országgyűléstől, Berlinből hívtuk meg. Mi az ottani gyorsírókkal régóta összeköttetésben állottunk és nem akartuk gabelsbergerieket alkalmazni. Emiatt a bécsi gabelsbergeriek az osztrák kormánynál és az erdélyi udvari kancellárnál panaszt is tettek. Panaszolták, hogy Poroszországból hoztunk gyorsírókat, amikor Ausztriában van elég jó erő. Mi azonban szándékunktól nem térítettük el magunkat.

— A nagyszebeni gyűlésnek — *Groisz* elnök tekintetes országgyűlésnek címezte — két ülészaka volt. Az első 1863 június 1-ére hivott egybe, de csak június 15-én nyílt meg és

tartott október 13-ig; a második 1864 május 23-tól október 20-ig tartott. Ez időben a magyar vasúti hálózat csak Aradig és Nagyváradig terjedt, onnan az utat Nagyszebenbe kocsin kellett megtenni. A legrövidebb útvonalak a románoknak volt, leghosszabb a berlinieknek.

— Mi ketten, magyar gyorsírók, legkevésbé voltunk elfoglalva. Minden elnöki kijelentés jó sokáig három nyelven történt. Elnöknek kezdetben ideiglenesen a korona *Groisz* Gusztáv guberniális tanácsost nevezte ki, azután az országgyűlés hatos jelentése alapján (két magyar, két szász, két román) a király nevezte ki. Hasonló módon töltetett be egy német és egy román alelnöki állás. *Groisz* mindig magyarul beszélt. A két oldalt ülő alelnök a magyar kijelentést ismételte, az egyik németül, a másik románul. Így folyt az soká kezdetben. A jegyző könyvnek három nyelven fölolvastása után kérdezé a *Groisz* elnök: „Van-e valami megjegyzés a jegyzőkönyvre? Nyomban utána *Bieder* alelnök: „Ist etwas zum Protokoll zu bemerken?“ Azután *Alduleanu* alelnök: „Esteceva de reflectatu la protacolu?“ Emiatt szükségessé vált, hogy a hat gyorsíró közül három mindig az ülésen jelen legyen. Később a jegyzőkönyvet rendszerint csak egy, többnyire magyar vagy német nyelven olvasták fel és az elnöki kijelentések is később többnyire csak két vagy egy nyelven történtek. A magyar nagy ritkán hiányzott. Az országgyűlés irományait, a kir. leiratokat, törvényjavaslatokat és törvényeket, bizottsági jelentéseket és az ülések jegyző-

könyveit mindhárom nyelven szerkesztették és nyomatták ki; csak a kir. biztos, gróf *Crenneville* altábornagy irt kizárólag németül az országgyűléshez.

— A magyar gyorsíróknak kevés dolguk akadt. A legtöbb magyar regalista és valamennyi választott magyar tagja az országgyűlésnek megtagadta a belépését. Vezérük a gyulafehérvári püspök, dr. *Haynald* Lajos, — v. b. t. t., utóbb kalocsai érsek — az elnökhöz az érintett magyar tagok által aláirt tiltakozást küldötte az országgyűlés törvénytelenége miatt. Egyidejűleg egy küldöttség, *Haynald*, báró *Kemény* Ferenc és gróf *Mikó* által aláirt emlékiratot az országgyűlés törvénytelen voltáról nyújtott át gróf *Crenneville* altábornagy, kir. biztosnak. *Haynald* csakhamar püspöki székétől megfosztatott és helyébe *Fogarassy* Mihály nagyváradi kanonok neveztetett ki. Ez, valamint *Groisz* elnök, és még két magyar regalista azután a Reichsratba lett megválasztva és így sikerült magyar tagokat oda juttatni.

— A két magyar gyorsírónak — bár, mint említtem — az elnök magyar kijelentései miatt mindig a teremben voltak — kevés dolog jutott. Segítségükre voltunk a német kollegáknak; ezek, valamint a két román, végezték majdnem az egész munkát: Az ülések nem tartottak soká; a gyorsírói naplót azonban rendszerint még az nap kellett elkészíteni és néha mindennap volt ülés. Abrégé nem készült, de a gyorsírók a hírlaptudósítók kívánságára soronkívül diktállak le fontosabb beszédeket. A teremben jól voltak

elhelyezve az elnökség közelében; gyakran hosszú, egy órás turnusokban váltakoztak, mert az idő hol német, hol román beszéddel telt. Egy 1863-ik évi fényképben látható *Kónyi* meg én, *Heidenreich* és *Pauly* és a két román kollega, továbbá *Sándor* József, a *Kolozsvári Közöny* munkatársa, *Grünwald* aradi szerkesztő, a *Pester Lloyd* munkatársa, végül *Firebeisz* (Rajkai), néhány magyar lap pesti tudósítója.

— Az országgyűlés, különösen annak elnöksége ismételve elismerését fejezte ki a gyorsíróknak, így *Binder* Mihály alelnök az első ülészak záróülésén ezeket mondotta: „Különösen a gyorsiroda tagjait kívánom felemlíteni. Ők a pontosságért, a megbízhatóságért és a lankadatlan kitartásért, amelyet tárgyalásaink jelzésénél tanúsítottak, a Ház köszönetéi megérdemelték és azt hiszem, hogy itt ez elismerésünket ki is akarjuk fejezni.”

— Másnap, 1863 okt. 14-én *Groisz* Gusztáv elnök *Kónyi* Manóhoz a következő iratot intézte: „Kedves kötelességemnek tartom, Önnek az erdélyi országgyűlés 1863 Szentiván hó 15-én történt megújítása óta, annak tegnap történt elnapolásáig tartott, negyvenhat ülésében előfordult tárgyak legcsekélyebb részeit is és egyáltalában a lefolyt tanácskozásokat egészben a leghűségesebben visszatükröző, az egész országgyűlés teljes megelégedésére szolgáló és a gyorsiroda által Önnek szakavatott vezetése alatt eszközölt pontos és figyelmes gyorsírói feljegyzésekért kitűnő elismerésemet ezennel nyilvánítani.” Hasonló iratot intézett az elnök

Kónyihoz 1864 okt. 29-én.

— A gyorsírók és hírlapírók a képviselők kiváló kedvezésében részesültek. Az új gyulafehérvári püspök gyakran látta őket vendégül, nagyváradi pincéjéből eredő, kitűnő borokkal megrakott asztalánál. Ő nagyon kereste a budapesti lapok jóindulatát. A berlini gyorsírókat a szászok szinte ünnepelték. Mi ketten, *Kónyi* meg én, a két berlini kollégával egy szász családnál laktunk. Számos nagyszebeni polgárnak van szőlője és pincéje; gyakran meghívták oda a német gyorsírókat és megesett, hogy az egyikét vagy másikat ezen társaimnak, mikor késő este a pincéből kocsin hazaért, levetkőztetni és ágyba kellett fektetni.

— A budapesti és kolozsvári lapok tudósítóit a hatóság erősen ellenőrizte. A közigazgatóság élén Nagyszebenben a már említett kir. biztos, *Folliot de Crenneville* Lajos altábornagy állott. Az hírlett, hogy Budapestre és Bécsbe címzett leveleknek egynémelyikét a postahivatalból az ő hivatalába rendelték, ott fölnyitották és néha meg is tartották. Annyi bizonyos, hogy politikai tartalmú táviratokat — és ezt magam is tapasztaltam Budapestre föladott ily távirataimnál — ezen hivatalhoz néha kiszolgáltatták és ott le is foglalták.

— Nagyszebenben két ülészaka volt az országgyűlésnek, azután föloszlatták és egy újat hívtak egybe 1865-ben Kolozsvárra. Ez az uniót újból proclamálta és az erdélyi országgyűlést ezzel névleg eltörölte. Kolozsvárott *Hajnik* vezetése mellett *Kónyi* és még két stolzei gyors-

író: *Augusztich* és *Jannó* végezték a munkát, míg én Budapesten, minthogy az országgyűlési gyorsírodát kellett szervezni, tanfolyamokat tartottam.”

Kónyi Manó visszaemlékezése

Kónyi Manó pedig ugyanerről az országgyűlésről (Magyar Gyorsíró, XXIV. évf. 9. sz.) a következőket írja:

— 1863-ban *Schmerling* osztrák állam-miniszter oktroyált választótörvény alapján összehívta az erdélyi országgyűlést Nagyszebenbe. A magyarországi helytartótanácsot kérték meg, hogy ajánljon a tartománygyűlés számára gyorsírót. A helytartóság engem kéretett magához és szerződést kötött velem, amely szerint ellátom a nagyszebeni országgyűlés gyorsírói teendőit.

— Mivel ezen országgyűlésen meg volt engedve, hogy tagjai magyarul, németül és románul beszéljenek, felszólítottam a berlini porosz országgyűlés gyorsírodáját, hogy ajánljon két gyorsírót. Erre *Paulyt* és *Heidenreichet* szemelték ki. Az utóbbi később a porosz képviselőház gyorsírodájának főnöke lett.

— *Fenyvessy* és én több héttel a tartománygyűlés megnyitása előtt Nagyszebenbe mentünk. Innen Bukarestbe szándékoztunk utazni román gyorsírók szerzése végett. Nagyszebenben azonban találkoztunk két fiatalemberrel, akik jó idő óta gyakorolták magukat a román gyorsírásban. Eszerint együtt volt a kellő személyzet.

— A nagyszebeni tartománygyűlés 1864-ben újra összejött, ugyanazzal a gyorsíródaival.

— 1865-ben összehívták Kolozsvárra az utolsó erdélyi országgyűlést, amelynek egyedüli tárgya az állásfoglalás volt a Magyarországgal való unió kérdésében.

— A magyarországi helytartótanács engem kért fel a gyorsírói teendők végzésére. En azonban, kegyeletből *Hajnik* Károly személye iránt, őt hoztam javaslatba.

— Ezen az országgyűlésen csak magyar nyelven lehetett beszélni.

— *Hajnik* velem és az én ajánlatomra *Jannó* és *Augusztich* gyorsírókkal leutazott Kolozsvárra,

— Időközben a helytartótanáctól a képviselőház számára épített helyiség tárgyában kiküldött bizottság, amelynek elnöke *Sennyey* Pál báró s tagjai többek között *Ürményi* József és *Holtán* Ernő voltak s amely bizottság feladata volt az irodák ideiglenes szervezéséről is gondoskodni, a gyorsiroda ügyeinek elintézésével, az országgyűlés jóváhagyásának fentartása mellett *Fenyvessyi* s engem bízott meg.

— Mikor az országgyűlés 1865 december 10-én megnyílt, én még Kolozsváron voltam és csak az év végén tértem vissza. Amikor arra került a sor, hogy a képviselőház megerősítse a *Sennyey*, mint a helytartótanács elnökétől, *Fenyvessyvel* s velem kötött szerződést, a régebbi országgyűlések gyorsírói közül egynéhányan, mint *Szily* és *Pásztory*, azon fáradoztak, hogy ezen szerződés ne hagyassék jóvá. Erre

Fenyvessy és én felkerestük *Sennyeyt*, ő megígérte nekünk, hogy beszél *Deák* Ferencsel és azon lesz, hogy a tőle kötött szerződés érvényben maradjon. Így is történt.”

Fenyvessy Adolf és *Kónyi* Manó fáradozása sikerrel járt, mert 1865-ben megalakult az első gyorsiroda a következő névsorral.

Főnökök: *Fenyvessy* és *Kónyi*.

Gyorsírók: *Augusztich* Imre, *Antalik* Károly, *Bozsányi* Iván, *Fayer* László, Jancsó Sándor, *Kállay* Bertalan, *Marceglia*, *Maszák* Hugó, *Szily* Ferenc, *Tarkovich* József, *Vándory* Gusztáv, *Váry*, *Wagner Géza* s rövidebbel azután *Osváth* Albert és *Günther* Antal.

Ezek közül 12 stolzei, 3 gabelsbergeri, 1 Nóvák- és 1 Taylor-rendszert követő gyorsíró volt. A felsorolt gyorsírók azonban ezidőszerint még csak szerződéses viszonyban voltak az állammal.

A gyorsiroda állami hivatallá szervezése

A gyorsiroda ügye 1868 november 22-ikén jutott döntő stádiumba, amikor is a gyorsiroda állami hivatallá alakul át. A képviselőház ülésén, amelyen *Szentiványi* Károly elnökölt, a következő érdekes tanácskozás folyt le.

A gyorsirodára nézve beadott vegyes bizottsági javaslatot a Ház mellőzte és azután tárgyalta a két házbeli bizottságnak a gyorsírók szervezése iránt beadott jelentését.

Kovách László előadói jelentése után *Nyáry* Pál szólalt fel.

Nyáry Pál a Ház korábbi határozatának fenntartását kívánja

Nyáry Pál: T. Ház! A felolvasott jelentésre némi észrevételeimet fogom előadni. Először figyelmeztetem a t. Házat, hogy a gyorsírási irodának állandósítása, a gyorsíróknak ki általi kinevezése és a gyorsírói személyzetnek fizetése a t. Háznak egy határozata által már megállapított és azt gondolom, hogy miután ezek a Ház által kimondattak, nem lehet feladata a véleményezőknek, hogy akár a fize-

tésre nézve, akár a szervezésre nézve is mást mondjanak, mint amit a Ház már határozatában kimondott.

Kezdem a fizetésen. A t. Ház határozata szerint megállapított évenkénti fizetés összege .24.700 forintra megy. Amint én összeadtam, lehet, hogy talán tévedtem, de úgy látszik nekem, hogy a véleményes jelentésben ajánlott fizetési tervzet 30.000 forinton túlmegy. A legelső kérdés tehát az, hogy a t. Ház akar-e e részbeni határozatától távozni, a második az, látja-e szükségét annak, hogy nagyobb összeget szavazzon meg, mint amennyit már egyszer megszavazott. Az én véleményem szerint erre semmi szükség nincs.

Állandósítva lévén a gyorsiroda s meg lévén állapítva az előbbi határozatban a gyorsírói személyzetnek mind száma, mind fizetése, én azt hiszem, ennek alapján kellett volna az irodának szervezkednie.

A szervezkedés alatt értem először azt, hogy az elnökség kinevezze-e az irodába azon egyéneket, kik a t. Ház határozatában megkívánt képességgel bírnak; a második teendő az lett volna, hogy a gyorsirodának ügyvitelére nézve némely határozatok hozassanak.

Az első nem teljesítetett, mert ezen jelentésben nem olvassuk azok neveit, kiket a t. Ház elnöke a Ház határozata által felhatalmazva kinevezett. Ezekre nézve véleményem az, hogy ne töltsenek be most mindjárt minden helyek, hanem végleg csak azok neveztesse ki, kik már ügyességüknek három év alatt tanúságát adták.

Az ügyvitelre nézve azt gondolom, ebbe ne avatkozzék a Ház mindaddig, míg a Ház rendszabályai újonnan nem szerkesztettek. Az elnök terjesztett szabályoknak a jegyzőkről szóló fejezetében ez mondatik: „A jegyzők a Ház minden iratait nyilvántartják, nyomtatványok hibátlanságára felügyelnek, az irodatár és az iroda egész személyzete, igazgatásuk és ellenőrzésük alatt állanak; ennek gyakorlati alkalmazására nézve maguk közt intézkednek.”

Azt hiszem, nem is szükség több, mert előre a Ház által határozni meg, hogy mi módon kezeltessék az ügyvitel, véleményem szerint lehetlenség, mert oly körülmények, melyek ma felmerülnek, másnapra megváltozhatnak s így meghatározott szabály szerint eljárni lehetetlen; hanem épen azért vannak a jegyzők, hogy az ügy vitelének ezen részét intézzék el. Úgy tudom, hogy más országokban, nevezetesen Belgiumban tökéletesen így van.

Amit felolvastam, azt elégnek tartom, hozzátéve még azt, mi az új házszabályok tervezetében a 179. szakasz által kijelentetik, mely így szól: „Az elnök üresedés esetében a fennálló határozatok értelmében kinevezi az iroda személyzetét, a jegyzők ajánlatára a napló szerkesztőjét, a leteendő szigorlat után a gyorsírókat; végre a Háznak ajánlatára a Ház többi tisztviselőit és teremőreit.” Az elnök joga tehát a kinevezés, a jegyzőké az ajánlattétel.

Én tehát röviden összefoglalva előadásomat, azt hiszem, a t. Háznak nincsen semmi oka arra, hogy előbbi határozatát megváltoz-

tassa, annyival kevésbé, mivel az sokkal kisebb összeget állapít meg, mint a most tárgyalás alatt levő javaslat; másodszer a t. Háznak nincs semmi oka arra, hogy az ügykezelésre nézve most intézkedjék, mert azt meg fogják majd végleg határozni a házszabályok.

Végre harmadszor azt gondolom, nem lenne célszerűtlen, ha a t. Ház határozatilag kimondaná, némi utasításul az elnöknek, hogy most jelenleg végleg ne mindannyit, hanem csak azokat a helyeket kívánja betölteni, mely helyekre már az eddigi tapasztalat szerint alkalmas gyorsírók vannak.

Még egy megjegyzésem van, az t. i., hogy éppen nem lehetek a jelentéstevőkkel egy véleményen, hogy itt a gyorsírás különböző rendszerének különböző képviseltetését határozatilag kimondjuk; az tisztán praktikus tér; a t. Háznak joga, kötelessége, hogy határozata alapján oly gyorsíró személyzettel lássa el a Házat, mely hivatásának képes megfelelni; de korántsem lehet abba avatkozni a t. Háznak, hogy a létező rendszerek közül melyik jobb. Mert meglehet, ezen rendszereknél még egy sokkal jobb fog keletkezni, tehát a í. Ház olyasmit határozna, amibe beavatkozni a t. Háznak véleményem szerint nincs hivatása.

Ezek azon észrevételek, melyeket a t. Háznak figyelmébe ajánlok és kívánom, hogy a t. Ház ezen észrevétel nyomán maradjon meg előbbi határozata mellett és utasítsa az elnököt, hogy most ne minden helyet töltsön be, hanem csak azon helyeket, melyekre próbált,

alkalmas egyéneket talál és hogy a kinevezéseket a jegyzői kar közbejöttével eszközölje.

Az előadó válasza

Kovách László előadó: Bátor vagyok, mint a bizottságnak e tárgyban előadója, némi felvilágosítással szolgálni oly tárgyakra nézve, melyekről a t. Háznak talán nem minden egyes tagja van kellőleg tájékozva.

Elsőben is megjegyzem, hogy a gyorsírodai szolgálat eddigelé nem állandóan vagy ideiglen kinevezett gyorsírók által, hanem szerződés szerinti bérbeadás útján volt kezelve. Nevezetesen az országgyűlés megnyitása előtt szerződés kötött két egyénnel, kik a gyorsírodát átvették, oly kötelezettséggel, hogy mindkét Házban a gyorsírói szolgálatot ellátni kötelességüknek fogják tartani. Ennek folytán aztán a gyorsírodában e két egyén fogadta fel a gyorsírókat, kik aztán, ahogy belátásuk magával hozta és a rend megkívánta, végezték a gyorsírói szolgálatokat. Ezen eljárást a t. Ház azon határozata, melyre *Nyáry* Pál képviselő úr hivatkozott, megszüntette, midőn kimondotta, hogy jövőre, a gyorsírodát állandósítani kívánja és ezután kinevezett gyorsírókkal kivan rendelkezni. Ennek nyomán küldetett ki bizottság, mely az ott megállapított fizetések nyomán rendezze, vagyis szervezze a gyorsírodát.

A vizsgálatok megtartattak és azokból tűnt ki mindenekelőtt, miszerint hazánkban két rendszer, a stolzei és a gabelsbergeri az, mely jelesebb gyorsírókat adott eddig is a gyorsíró-

dának, kitűnt, hogy egyik rendszer a másik fölé alig helyezhető és mindkét rendszernek vannak jeles egyénei. Ennek folytán nem lehetett a bizottságnak más feladata, minthogy mindkét rendszer jelesebb egyéneit a képviselőház gyorsirodájának megnyerje. És ez az oka annak, hogy a bizottság eme véleményében a Háznak előbbi határozatától némi tekintetben eltér; eltér pedig azért, hogy mindkét rendszernek jelesebb egyéneit behelyezhesse ezen gyorsirodába, melyet minél tökéletesebben és jobban kíván az ország szolgálatára szervezni.

Három szempontból indult ki a bizottság. Először abból, mit előbb volt szerencsém előadni, hogy minél jobb gyorsiroda szerveztesék; másodsor, hogy minél kevesebbe kerüljön; harmadszor, hogy a gyorsírást magát, mely hazánkban még igen gyenge lábon áll, némi tekintetben emelje. Mindhárom szempontot csak úgy volt képes egyesíteni, ha a most előadott véleményes jelentést terjeszti a Ház elé. Ha tekintetbe vesszük azt, hogy a gyorsiroda eddig a Háznak havonként 3.000 forintba került, hogy a Háznak hivatkozott határozata szerint évi 24.000 forintba kerül, a most előadott vélemény szerint pedig, amely mellett a legjobb erők megszerzése lehető, alig 3.000 forinttal többbe; úgy azt hiszem, a bizottság véleményének elfogadása sokkal ajánlatosabb, mint a Ház előbbi határozata.

Ami *Nyáry* Pál képviselőtársunk azon észrevételeit illeti, hogy rendszeri kérdésekbe nem kellett volna a bizottságnak avatkozni,

akkor, midőn a gyorsiroda szervezéséről van szó, azt felelem, hogy éppen azért, hogy rendszeri kérdésekbe ne avatkozzék a bizottság, mondta ki, hogy rendszerekre való tekintet nélkül, mindkét létező rendszer képviselői egyenlően vétessenek tekintetbe, mit ha ki nem mond, könnyen juthattunk volna azon helyzetbe, hogy az egyik rendszernek adatik nagyobb előny, mint a másiknak — s ezt kénytelen vagyok ki mondani — eddigi tapasztalásom szerint csakugyan történt, ami pedig a gyorsírás fejlesztését egyáltalában nem mozdítja elő.

Ami azon észrevételt illeti, hogy a bizottság túlmént megbízatásán: azt elismerem; de midőn indokoljuk, hogy miért ment túl és miért adott oly véleményt, mely csekély tekintetben eltér a t. Ház határozatától, akkor azt hiszem: a megjegyzésre teljesen meg van feelve.

Egyébb ellenvetés véleményünk ellen nem adatván elő, ajánlom azt a t. Háznak elfogadás végett.

Deák nem pártolja a bizottság jelentését

Deák Ferenc: T. Ház í A képviselőház 220. ülésében *Várady* Gábor képviselő a ház havi költségvetésének tárgyalása alkalmával a következő határozati javaslatot terjesztette az országgyűlési gyorsiroda állandósítása tárgyában a Ház elé: „Határozati javaslat az országgyűlési gyorsiroda tárgyában. Az országgyűlési gyorsiroda állandósíttatik. Az országgyűlés megbizsa a két Ház elnökeil annak szervezésével. Állandó gyorsíróknak csak olyan egyéneket ne-

vezhet ki az elnökség, kik letett szigorlat után alkalmasaknak találtak. A gyorsiroda személyzete és fizetése ekként állapíttatik meg: két gyorsirodafőnök 2.000 frt-tal: 4.000 frt, egy naplószerkesztő 2.000 frt-tal: 2.000 frt, négy revizor-gyorsíró 1.500 frt tal: 6.000 frt, tíz rendes gyorsíró 900 frt-tól 1.100 frt-ig terjedő fizetéssel, átlagban: 10.000 frt, két turnusvezető 480 frt-tal: 960 frt. Az ekként kinevezett gyorsírók az országgyűlés hivatalnokai s állandó évi fizetéssel s annak idejében, a nyugdíjazás általános szabályai szerint, nyugdíjjal láttatnak el. Az országgyűlés elnapolásának és szünetelésének idején a minisztérium rendelkezése alatt állanak.”

A Ház a felolvasott határozati javaslatot egész terjedelmében, változás nélkül elfogadta, s annak a főrendiházzal leendő szokásos közlésével *Radies* Ákos jegyzőt megbízta.

Azon urak, kik a most tárgyalás alatt álló véleményt előterjesztették, csak e határozat alapján működhetnek és ennek korlátain túl nem mehetnek volna. Készíthettek ugyan javaslatot és ajánlhatták a Háznak, amint ezt tették is, de kérdem, most van-e ideje annak, hogy a Ház egy világosan kimondott határozata megváltoztatását vegyük tanácskozás alá?

Én azt hiszem, mivel a bizottság, különösen az összegre nézve — pedig bizony mostani viszonyaink között ezen összeg igen kényes portéka — túlment a határon, én részemről a bizottságnak beadott jelentését nem pártolhatom és azt óhajtom, maradjunk meg az előbbi

határozat mellett s aszerint teljesíttessék a gyorsiroda szervezése, ami abban van. Nem szeretném fentartani az eddigi viszonyt én sem, hanem azt kívánom, hogy állandóíttassék az iroda. Erre nézve pedig van határozat, mely szerint el kell járni. A jövő országgyűlés, ha tetszik, változtassa meg; ha nem, addig maradjunk meg a határozat mellett s ezen határozat alapján intézkedjék a Ház elnöksége.

A Ház előbbi határozata marad érvényben

Deák után még *Nyáry Pál* szólalt fel s azt kérte határozatilag kimondani, hogy a Ház előbbi határozata tovább is megmaradván, úiasztatik az elnök, hogy a jegyzők közbejöttével teljesítse azt, ami meghagyatott.

Elnök: Határozatilag tehát kimondom, hogy mind a fizetésre, mind a személyzetre nézve szerveztessék a gyorsiroda aszerint, amint a t. Háznak előbbeni határozata rendeli és az elnökség utasítatik a határozat végrehajtására.

Ghiczy Kálmán: Én azon felkiáltásokat hallottam, hogy a gyorsírók kinevezése ideiglen történjék. Ez nézetem szerint ellenkezik a Ház határozatával, mert a határozat állandónak nevezi. Az már, hogy jónak fogja-e látni az elnök minden állomásra a kinevezéseket végleg megtenni, az az ő belátásától fog függeni.

Somssich Pál: Tökéletesen helyes a képviselő úr észrevétele azon egy megjegyzéssel, hogyha valamennyi állomás betöltésére nem találtnak alkalmas egyének, azok ideiglen töltessek be.

Csiky Sándor: Talán azt kellene kimondani, hogy az állandó gyorsírók kinevezése mikor történjék?

Elnök: Mindenesetre még az ülészak alatt. A Háznak e határozatát *Paiss Andor* jegyző úr át fogja vinni a méltóságos főrendekhez.

Kineveztetnek a gyorsírók

Az országgyűlés megbízásából a két Ház elnökei és jegyzőinek közös megállapodása folytán, a képviselőház 328-ik ülésén tett bejelentés szerint (3073 sz.) a következő gyorsírókat nevezték ki az első állami gyorsírodába:

Gyorsírodai főnököknek: *Kónyi Manó* és *Fenyvessy Adolf*.

Revizor-gyorsíróknak: *Markovits Iván*, *Günther Antal*, *Vándory Gusztáv* és *Wagner Géza*.

Rendes gyorsíróknak: I. osztályba: *Maszák Hugó*, *Fayer László*, *Markó Sándor*, *Antalik Károly* és *Osváth Albert*. II. osztályba: *Jancsó Sándor*, *Balogh Andor*, *Borsányi János*, *Sztrichó Gyula* és *Augusztich Imre*.

Turnusvezetőknek: *Jobbágy Miklós* és *Egyesy Géza*.

A kinevezés 1868 december 7-iki dátummal szól.

A gyorsírók a kir. táblai ítélmesterek utódai

Rendi alkotmányunk törvényhozási tanácskozásairól a királyi táblai ítélmesterek vezették a naplót 1811-ig. Amikor a gyorsírodát és a teljes naplót intézményessé tették, a táblai ítélmesterek helyét a gyorsírók foglalták el. így gyorsírók az ő jogutódjuknak tekinthetők. Azon-
túl tehát, hogy az országgyűlési nyilvánosságért folytatott küzdelem egybeforr a gyorsiroda történetével, a gyorsiroda történelmi gyökerei ebben a vonatkozásban is fellelhetők. Azzal, hogy a gyorsírók így bekapcsolódtak a törvényhozás munkájába s annak tényleges alkotórészévé váltak, nem személyileg, de munkájuk révén, a hitelesítés szankcionálásával, benne vannak a törvényhozási testben. Működésük azonban mellérendelt természetű, hiszen a zártúlésről ki vannak zárva. Az is igaz viszont, hogy zártülésen nem hozhatnak törvényt sem, mert a zártülés csupán bizalmas természetű megbeszélések színhelye lehet csak.

Az alatt a hatvan esztendő alatt, mely a gyorsiroda és a napló intézményesítése óta eltelt, a gyorsírók egész könyvtárakra rugó hatalmas történelmi forrásmunkát alkottak. A történetírónak, aki Magyarország politikai történetét meg akarja írni, rendelkezésére áll a legrészletesebb adatforrás. Legfeljebb az anyag tömege

olyan akadály, mely megmászhatatlan falként mered a kutató elé. A parlamenti történések rengetegében azonban hamar jóútra vezet a szellemesen és praktikusán megszerkesztett mutató, mely a naplószerkesztőség munkájának kitűnő eredménye.

Végül még egyet.

Hogy a magyar gyorsírás arra a nemzetközi viszonylatban is magas nivóra fejlődött, amelyen van, abban oroszlánrésze van a kor eszméit mindig megértő magyar törvényhozásnak, amely azzal, hogy a naplót és az országgyűlési gyorsírodát intézményesítette s ezzel munkaalkalmat adott, megvetette az alapját a magyar gyorsírás fejlődésének és gyorsírógenerációk nevelésének. Elődeinkben volt annyi érzék, hogy megérezték a ráutaltságot mely a törvényhozás és a gyorsírók között van és ezzel megelőzték a kereskedelmi életet, mely pedig hamarabb reagál a modern törekvéseknek. Hogy ez pusztán nem jóindulatból vagy munkakínálás okából történt, természetes, de viszont, ha a történelmi és etikai felelősséget biztosítani akarták, ez csakis ezen az úton történhetett.

A nyilvánosságért folytatott küzdelem, mely előbb a magyar nyelv hivatalossá tételével kezdődött, utána a parlamenti nyilvánosságot biztosító országgyűlési újság létesítésének, később a sajtószabadság kiterjesztésének követelésével folytatódott, így a napló és a gyorsiroda intézményesítésében találta meg eredményét. Nem kis dicsőségére és előnyére a magyar parlamentarizmusnak.

Napló

Országgyűlési Értesítő

Előzetes jelentés

A törvényhozás — miként láttuk — tudatára jött annak, hogy az a parlamenti nyilvánosság legnagyobb biztosítója, ha minden szó és gondolat, amely az országgyűlésen elhangzik vagy kifejezésre jut, a lehető leggyorsabban és hiteles formában jut el az ország minden részébe és ennek bizonyosságában létesítette az országgyűlési gyorsiroda intézményét. A gyorsiroda feladatának s annak a várakozásnak, amelyet hozzáfűztek, minden időben a legteljesebb mértékben megfelelt. Ez magyarázza meg azt, hogy alkotmányos életünk újjászületése óta a gyorsiroda egyik legfontosabb intézményévé lett a magyar országgyűlési életnek. Ez a hivatal nemzetközi vonatkozásokban csak becsületet szerzett a magyar névnek s ami munkája pontosságát, gyorsaságát s magának a testületnek szellemi életét illeti, vetélkedik bármely nagy nyugati ország hasonló intézményével. Különösen a gyorsiroda múltja vet ragyogó fényt ma is erre a hivatalra.

A gyorsiroda munkájának eredménye a

Naplóban vagy az Országgyűlési Értesítőben jut kifejezésre. A gyorsiroda a beszéd szószेरinti szövegét a beszéd elhangzása és írógépbe való diktálása után azonnal nyomdába adja. Eredetileg az volt a rendszer, — épúgy, mint a nyugati országokban — hogy a napló csak napok múlva került ki a nyomdából, *Széli Kálmán* miniszterelnöksége óta, 1901 óta pedig a a nyomdai munka is oly gyorsan ment, hogy a képviselők már másnap, az ülés megkezdése előtt kézhez kaphatták a nyomtatott naplót. A napló maga csak cc 600 példányban jelent meg. 1907-ben az országgyűlés elhatározta, hogy az Országgyűlési Értesítőt kinyomatja s azonnal mellékeli a hivatalos laphoz, a Budapesti Közlönyhöz. Az Országgyűlési Értesítő ezentúl 10.000 példányban jelent meg a belügyminisztérium tárcája terhére. Abban az időben igen sokan fizettek elő a magánosok is a hivatalos lapra, épen az országgyűlési rész miatt. Természetesen ez óriási költséggel járt. főleg az éjszakai nyomdászszámlák miatt és ezt a gyakorlatot később beszüntették. Bár a gyorsiroda ma is nyomda alá adja azonnal a munkáját, mégis költségkímélésre tekintettel a napló csak 2—3 nap múlva jelenik meg. A sajtószolgálat mai fejlettsége és kiterjeszkedettsége sem teszi szükségessé, hogy már másnap rendelkezésre álljon a kész napló. Szólnunk kell még befejezésül a sajtó és a gyorsiroda viszonyáról is. A napisajtónak — különösen fontosabb államférfiúi megnyilatkozások vagy kényesebb természetű ügyek esetén — szüksége van a gyorsiroda munkájára.

A mindenkori elnökség, elsőrangú fontosságú kérdésnek tekintvén a sajtó jól informáltságát, előzékenyen állott mindig a sajtó rendelkezésére a nyomdán keresztül. Akusztikai tekintetben a magyar országgyűlés üléstermei nem a legszerencsésebb építésűek s az újságírói karzaton elhelyezett laptudósítók emiatt nem hallhatnak jól. Egyébként is nem sok olyan kitűnő gyorsíró terem az országban, hogy a gyorsírodán kívül máshova is jutna belőlük. Ennek következtében az újságírók — természetesen a teljes megbízhatóság érdekében — gyakran igénybeveszik az úgynevezett *kékeket*, az írógépen több példányban lekopogtatott szöveget.

Ez a mód bizonyos nehézséggel jár úgy a gyorsírodára, mint a parlamenti tudósítókra nézve. Még ma sincs olyan megoldás, amely teljes mértékben kielégíthetné a feleket. A munka lázas természete miatt a régibb időkben nem egyszer támadt súrlódás az újságírók és a gyorsírók között. Ezeknek az ellentéteknek lehető kiküszöbölése és a nyilvánosság jobb szolgálata érdekében *Szász Károly* képviselőházi elnök 1918-ban életbe léptette az Előzetes Jelentés-ek rendszerét s ennek folyamatosítását a gyorsiroda másodfőnökére, dr. *Fay er* Gyulára bízta.

Miben állott ez a rendszer? *Szász Károly* erre nézve a következőképen intézkedett.

— A gyorsiroda másodfőnöke a képviselőház tanácskozásairól készítendő és kiadandó Előzetes Jelentés ügyeit látja el állandó munkakörként. Evégből a diktált szöveget szükség esetén már akkor, amikor a gyorsíró még nem

nézte át, az Előzetes Jelentés számára maga ellenőrzi, illetőleg a gyorsírodának melléje rendelt tagjával ellenőrizteti, a felmerülő hibákat belátása szerint vagy pedig a soros gyorsírótól, revizortól vagy a szónoktól kért felvilágosítások alapján kijavítja, rendkívüli esetben a tanácskozás egyes részeit avégből, hogy az Előzetes Jelentés kiadását gyorsítsa, maga is jegyzi vagy a gyorsírodának melléje rendelt tagjával jegyezteti. Ha a szöveg egyes részeinek sokszorosítását vagy a már sokszorosított szöveg kiadását, akár a tárgy rendkívüli politikai jelentősége, akár személyi vonatkozásainak kényesége miatt, akár a szónok határozott kívánsága értelmében a hiteles szöveg megállapítása előtt nem látja megengedhetőnek, az Előzetes Jelentés sokszorosítását vagy kiadását felfüggeszti. Ha az ellenőrzés alá kerülő szövegben olyan nyilvánvaló hibát vagy hiányt lát, melynek elfogása szerint az újságtudósítás szempontjából nincs jelentősége, azt kihagyja, de az értelmi kapcsolatot helyre kell állítani. Egyes esetekben, ha a szónok is hozzájárul, a beszédeket kivonatosan adja ki stb.

Ez az intézkedés azt a célt akarta szolgálni, hogy az újságok lehetőleg gyorsan hozzájussanak a gyorsiroda feljegyzéseikhez, azonban mégsem vált be teljesen, úgyhogy aztán rövidesen abba is maradt ez a gyakorlat. Nehéz is volna etekintetben helyes megoldást találni. A lapok egytől-egyig pártpolitikai lapok, egyiknek csak az ellenzéki szónok beszéde kell, a másíknak csak a kormánypárté. Egyiknek ez

is részletesen kell, a másiknak csak kivonatossan. A lapok a parlamenti tudósítások tekintetében is párttendenciával dolgoznak. A gyorsiroda, mint állami intézmény, nem állhat oda se egyiknek, se másiknak szolgálatába, a gyorsirodának pontos és minden körülmények között objektív munkát kell adnia s ez — az egyes szónokok esetleges hiúsága miatt — kizárja még azt is, hogy egy, a lapok számára készítendő kivonatos tudósítást a gyorsírók állítsanak össze. A helyzet úgy jó, ahogy van. Ma egyébként is teljes a parlamenti nyilvánosság. Az akusztikai kedvezőtlen feltételek nem szolgálhatnak a nyilvánosság elvi akadályaiul.

TARTALOMJEGYZÉK:

Első		5
	A szónoklat és gyorsírás múltja	7
Gáti István,	a gyorsíró, követeli a latin nyelv hát- térbeszorítását	
	13	
Miben állott a parlamenti nyilvánosság rendi al- kotmányunk idején?		19
Országgyűlési napló		26
Hajnik Károly átfogó szereplése		44
Kölcsey naplója a nyilvánosság körüli vitákról		48
Országgyűlési Újság		57
Kossuth tudósításai		gc
(Országgyűlési Tudósítások)		
Törvényhatósági Tudósítások		72
Vita a diétális Újság szerkesztéséről 1886-ban		81
Sajtótörvény tervezet 1886-ban az országgyűlési tu- dósításokkal foglalkozó hírlapokra		89
Deák Ferenc követjelentése az országgyűlési hírlap dolgában		
	105	
1844-ben gyorsíróhivatalt és a gyorsírással egyetemi tanszéket követelnek		111
Főrendiházi vita 1837-ben a gyorsírók szervezéséről		123
Visszaemlékezések az 1863—64 évi nagyszombati országgyűlésre		125
A gyorsírók állami hivatallá szervezése		134
A gyorsírók díjazása		144
A gyorsírók a kir. táblai Ítélmesterek utódai		146
Napló, Országgyűlési Értesítő, Előzetes jelentés		148